

Учредитель:

Зиятдин Касанов –
председатель Всемирной
ассоциации турок-ахыска

Главный редактор:

Ровшан Мамедоглы

Заместитель

главного редактора:

Найла Исрафиль

Редактор:

Ляйля Буланбаева

Корреспонденты:

Саадет Аталай – Турция

Мариям Байрагдарова – Украина

Мевлют Ышык – Азербайджан, Грузия

Дизайн:

Арзу Саликова

Derginin kurucusu:

Ziyaeddin Kassanov –
Dünya Ahıska Türkleri Birliği
Genel Başkanı

Baş Editörü:

Rövşen Memmedoğlu
Baş editör yardımcısı:

Nayla İsrail

Editör:

Leyla Bulanbayeva

Muhabirler:

Saadet Atalay – Türkiye

Meryem Bayragdarova – Ukrayna

Mevlüt Işık – Azerbaycan, Gürcistan

Dizayn:

Arzu Salikova

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания

и информационного агентства
№ 15376-Ж 27.05.2015, г. Астана

Телефоны: +7 (727) 3572410,

+7 (727) 3572415.

+7 701 745 4749

www.ahıska-gazeta.com

4 стр.

Ahıskalı Türkler'den
100 bin fidan
kampanyası

8 стр.

KARABAĞ AZERBAJCANDIR

34 стр.

КАЗАХСКИЕ ПЛЕМЕНА
И РОДЫ В СОСТАВЕ
ДРЕВНИХ УЙСУНЕЙ
И ГУННОВ
(ИЛИ НОВЫЕ НАУЧНЫЕ ИСТОЧНИКИ
О ДРЕВНЕЙ ИСТОРИИ КАЗАХОВ)

41 стр.

АРЕАЛ
РАССЕЛЕНИЯ
КАРАПАПАКОВ

KARAKAPAKLARIN
YERLEŞİM ALANI

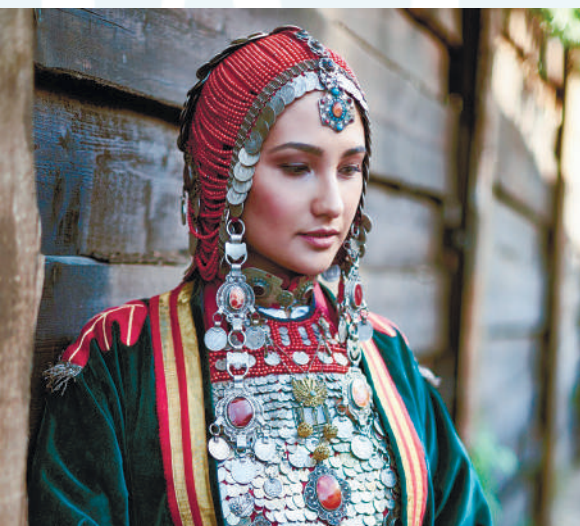
56 стр.

МАХМУД КАШГАРИ
И ЕГО «ДИВАНИ ЛУГАТ
АТ-ТУРК»

65 стр.

БАШКИРЫ:
ИСТОРИЯ И МИФЫ

72 стр.

ЕНИСЕЙСКИЕ КЫРГЫЗЫ
YENISEY KIRGIZLARI

75 стр.

ОРУЖЕЙНИКИ
И ПОЭТЫ

84 стр.

КОГДА УДАР
МОЛНИИ – БЛАГО

Ahıskalı Türkler'den 100 bin fidan kampanyası

DATUB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov: “Türkiye’de meydana gelen yangınlar hepimizin icimizi yaktı, ciğerimizi dağladı. 28 Temmuz 2021 tarihinde Antalya, Muğla ve diğer şehirlerimizde çıkan yangınlarda ormanlarla birlikte biz de yandık. Bu olaylara sebebiyet verenlere ve gerçekleşen bu ekoloji terore karşı Ahıskalı Türkler olarak sessiz kalmadık. Türkiye Devletimizin, Milletimizin ve Sayın Cumhurbaşkanımızın yanında olduğumuzu bildirdik. Bu yangın sırasında evleri, hayvanları yanan vatandaşlarımız oldukça mağdur oldu, büyük miktarda zarar gördüler. Biz Ahıskalılar olarak bu yangınların yaralarının sarılması için elimizden gelen desteği sağlayacağız. DATUB

Türkiye Akdeniz Temsilciliğimiz ve Genel Merkez olarak afet bölgesine yardım kampanyasını başlattık ve ilk yardımlarımız artık ihtiyaç sahiplerine ulaştırıldı. Biz Ahıskalı Türkler her zaman Sayın Cumhurbaşkanımızın desteğini gördük. Ukrayna’daki savaş bölgelerinden 700 ailenin

çıkarılarak Erzincan’ın Uzumlu ve Bitlis’in Ahlat ilçelerine iskanlı göçü,

1990’lardan beri Türkiye’de sorun olmaya devam eden ikamet izni ve vatandaşlık konularının çözülmesi, tarihimizde hiçbir zaman olmayan 3 bin 500’den fazla kişinin bir araya geldiği Cumhurbaşkanlığı Kulliyesi’nde milletimizin ağır lanarak sargunumuzun 75’ci yılı anma etkinliğinin düzenlenmesi ve daha nice destekler milletimize devam etmektedir. Biz Ahıskalı

Türklerin Sayın Cumhurbaşkanımıza ve Türk Milletine bir vefa borcu vardır. Bugüne kadar gerek terror olaylarında, gerekse de seçimlere aktif katılım ve diğer konularda olduğu gibi bu dönemde de Türkiye Devletimizin ve Sayın Cumhurbaşkanımızın yanında olmaya devam edeceğiz. Aziz kardeşlerim, hadi gelin birliğimizi gösterelim ve bağışta bulunacağımız 100 bin fidan sayesinde ormanlarımız yeşersin, düşmanlarımız diz coksun. Bu bizim Türkiye’mize olan borcumuzdur. Gün Birlik olma vaktidir.”

CİĞERLERİMİZ YANIYOR!

**Yeniden
Yeşerteceğiz!**

TÜM OLUMSUZLUKLARA RAĞMEN

2020 yılın mart ayından itibaren gözle görülmeyen düşmanımız korona (Covid-19) hayatımızın yolunu kesti, ömrümüzün yolunu kesti, birçoklarımız bu hastalığı yaşadık, birçoklarımız da bundan sonra yaşayacağız.

Hayatımız durdurulmuş vaziyette. Doğrudur, devletler elinden geleni yapmaya çalışıyorlar ki, hayat tamamen durmasın ancak dediğim gibi, hayatımızın bütün alanlarını bu korona dediğimiz hastalık vurdu.

Bizden de yan geçmedi basın olarak, dergi olarak, gazete olarak. 2020 yılının mart ayından bu yana sizinle az-az görüşmemizin sebebi de budur. Doğrudur bu arada önemli şeyler yaptık ABAY ile ilgili. Çok güzel özel sayı yayınladık. 44 günlük Karabağ savaşına hasredilmiş çok güzel bir sayımızı yayınladık ve bunun için de dünyanın her yerinden teşekkür mektupları gelmektedir, almaktayız.

Her şeye rağmen hayat devam ediyor, zorluklar olacaktır mutlaka. Dünyanın yaranışından bugüne kadar bir çok hastalıklar böyle her yüz yıldan bir gelmiş, geçmiş, gitmiş. İnşAllah bu da geçecek. Hayat yine kendi ritmine, kendi akışına, kendi baharına dönecek.

Sadece bizlerden aslı olan şey bir birimizi korumaktır. Çünkü biz bir-birimizi korumasak, en esas da, kendimizi korumasak sonumuz faciayla bitebilir. Bu 2 yıla yakın bir zamanda çok yakınlarımızı kaybettik, bizim içimiz acılarla doldu amma dediğim gibi, bütün bunlara rağmen hayat devam etmektedir.

Devam eden hayatımızı ise güzelleştirmek, onu daha da güzel yapmak bizim her birimizin boynunun borcudur. İster dergi olarak, ister gazete olarak, ister DATÜB olarak, ister Kazakistan Türk Milli Merkezi olarak bu zorlu 2 yılda güzel anlar yaşadık, güzel anlara da şahitlik ettik, güzel işler de yaptık.

Şöyle ki, bütün bunların içinde sayın Başkanımızın, Ziyattin Bey'in Azerbaycan'a desteği ve Nisan ayında Azerbaycan'a ziyaretimiz, şehit aileleriyle görüşümüz bizi hayatta tutacak anlardan biriydi. Doğrudur, bu acılarla karşı-karşıya gelsek de, içimizde bir gurur vardı, zaferin gururu vardı. Çünkü dediğim bu 2 yıllık acının içinde, Türk Dünyası olarak, Türk halkları olarak bizi en gururlu eden Azerbaycan'ın zaferiydi. Azerbaycan askerinin bugün dünyanın askeri okullarında öğrenilmesidir ve bu da bir daha bizlerin kökümüze dönüşü, kimler olduğumuzun dünyaya beyanıdır.

Yine de bu zorlu yıllarda DATÜB faaliyetini hiç durdurmadı. Dedikodulara rağmen, arkadan konuşanlara rağmen, 3-5 halka düşman kesilmiş birilerine rağmen DATÜB faaliyetini hiç durdurmadı. Salgının ilk anlarında, hatırlıyorum 10 binden fazla ihtiyaç sahibi aileye ulaştı yardımıyla, desteğiyle, hem maddi, hem de manevi. Fakirlerin yanında oldu, yetimlerin yanında oldu ve halkımızla bağlı faaliyetlerini daha da genişletti. İster Erzincan'da, ister Bursa'da, ister Antalya'da, ister güzelimiz Gürcistan'daki TİKA'yla ortak yardımlaşma, özellikle de tarımla meşgul olan halkımıza orada traktörlerin verilmesi, teknik

parçalarının verilmesi, evlerin tamiri bu güzel anlara sayıla bilir.

Çünkü bizler bir davanın yolcularıyız, bizim bu davamızda yalnız Ahıska değil, dar düşünenler böyle düşünür, bizim davamız, Ahıska da bu işin içinde olmakla, Turan da bu işin içinde olmakla, dünyada ki 350 milyon Türkün birliğidir, bu birliğe köprü olmaktır. Bu sayımızda da yine amacımıza uygun Türk halklarıyla ilgili yazılar vermekteyiz. O ülkelerde yaşayan soydaşlarımızla alakalarımızı genişlendirmekteyiz, bilim adamlarına başvurmakta. Bilim adamlarından Türksoylu halkların tarihleriyle ilgili yazıları rica etmekteyiz ve almaktayız. Bunu seve-seve onlar bize gönderiyorlar, bu dergimize olan sevgidir ve bu derginin doğuşunun vaktinde ve yerinde olduğunu beyan ediyorlar.

Bir taraftan bir yazar olarak benim için de özel ve aynı zamanda halkımıza da ait olduğu için bu salgın içinde en sevindirici olaylardan biri de bizim "KADER" adlı kitabımızın yayın hayatına girmesi oldu. Bu KADER adlı kitapta, özellikle 2002-ci yıldan bu tarafa, Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'la Sayın Genel Başkanımız arasında olan görüşmelerden sonra nelerin değiştiğini ortaya koyuyor ve gerçekten de 10 Aralık 2019 tarihindeki Cumhurbaşkanlığı Külliyesindeki görüşümüzde, Başkanımızın dediği gibi "Kader değiştiren bu görüşmelerde" halkımızın kaderi değişti, bu yüzden de kitabımızın ismini de kader koyduk.

Açık söylesem, benim için ağır olsa da, bu salgının, özellikle ilk günlerinde yazdığım "15 Temmuz Destanı" menzumesidir. Bu 15 Temmuz destanı menzumesinde, bu menzumenin her mısrasında ben o anları, o geceni, o darbeni yaşadım. Çünkü o kahramanların hayatını okudukça, o kahramanların hayatını sayfaladıkça bir daha Türk halkının nelere kadir olduğunu şahidi oldum, gördüm. Ve özellikle Sayın Cumhurbaşkanımızın mazlumlara sevgisi, hakkın yanında olması ve hiç bir zaman hakkı nahakkın ayağına vermemesinin bir daha ispatına rastladım. İnşAllah o kitap elinize gelirken, sanırım ki seveceksiniz, biraz da uygulanacaksınız, hatta belki göz yaşları da dökceksiniz.

Bu salgında biz yine de boş durmadık, faaliyetimizi hiç durdurmadık. Özellikle de Ahıska'nın tarihiyle bağlı, 1850'ci yıllarda orada yaşamış insanlarımızla bağlı arşiv materiallerini elimize geçirdik ve artık onu kitap haline getirdik. Allah razı olsun Azerbaycan İlimler Akademisi'nde çalışan bizim büyüklerimizden, Profesör Doktor Nazir Ahmedli'den, aynı zamanda Profesör Doktor Ali Şamil Bey'den. Yardımcı oldular, gerçekten de çok güzel kitabın doğuşu dünyaya geldi ve onun da biz tercümesini yaptırдық. İnşAllah sanırım ki, DATÜB Kongresine kadar kitap da yayın hayatına girer, bizim masa üstü

okuyacağımız kitaplardan biri olur. Bu da bizim arzumuz, niyyetimiz, dileğimizdir.

Böylece, yani ki, yolumuza devam. Bu dergiden hemen bir ay sonra yeni bir dergi, DATÜB'ün son üç yıl'da faaliyetlerini içeren yeni bir dergimiz yayınlanacak, bunun da tam hazırlıkları gidiyor, bunun da ben Genel Sekreterimiz Fuat bey'e ve özellikle dergimizin her sayında emeği artıklamasıyla geçen bizim Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan temsilcimiz, o ülkelerde ki, muhabirimiz Mevlüt Işık'a derin teşekkür etmek istiyorum ki, artık o hazırlıkları da bitirmek üzereler. Hemen dediğim gibi, bu dergiden sonra o derginin sayfalanmasına başlayacağız.

Bir arzumuz var, bir niyyetimiz var, tezlikle bu gözle görülmeyen düşman çekilsin gitsin. Bunun için herkesin aşı olması lazım, buna karşı herkesin mübariz olması lazım, mücadele etmesi lazım. Herkesin kendinin kendine doktor olması lazım. Bunun için bu hastalığın tezlikle geçeceğine umut ediyoruz ve yeniden normal hayata döneceğimize umut ediyoruz ve bu umutla da sizinle gelen görüşe kadar diyoruz. ■

Rövşen MEMMEDOĞLU
Türk Birliği Dergisi Baş Editörü

P.S: Dergimizi yayına hazırlarken güzel Türkiye'mizin Antalya, Muğla ve diğer illerinde orman yangınlarının başladığını, binlerce vatandaşımızın mağdur olduğunu büyük bir üzüntüyle öğrendik. Ahıskalı Türkler olarak yangınlardan etkilenen vatandaşlarımızın ve yangın söndürme çalışmalarını yürüten kardeşlerimizin yanında olduk. DATÜB Genel Başkanımız Ziyatdin Kassanov'un talimatı ile DATÜB Akdeniz Temsilcisi İsmail Mame'tin organizasyonunda afet alanlarına gıda ve diğer malzemeleri ulaştırılırken, diğer taraftan da Kazakistan'ın Almatı kentinde DATÜB Ülke Temsilcilerinin, Kazakistan genelindeki Ahıskalı dernek yöneticilerinin video konferans yöntemiyle, diğer katılımcıların da bizzat katılım sağladığı büyük bir değerlendirme toplantısı yapıldı. Bu toplantıda Genel Başkanımız Kassanov, Türkiye'mizde yaşanan orman yangınlarından etkilenen vatandaşlarımızın her zaman yanında olduğumuzu dile getirerek, ormanlarımızın ise yeniden yeşertilmesi için Ahıskalı Türkler olarak 100 bin fidan bağışı kampanyasını başlattı. Bu kampanya kapsamında toplanan bağışlar DATÜB aracılığıyla ormanlarımızın yeniden yeşertilmesi için görevli olan T.C. Devletimizin belirlenen kurumlarına aktarılacaktır. Yangın sırasında hayatını kaybeden vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet diliyoruz.

KARABAĞ AZERBAYCANDIR

El bilir ki, sen menimsen,
Yurdum, yuvam, meskenimsen,
Anam doğma vetenimsen
Ayrılar mı gönül candan?
Azerbaycan, Azerbaycan

Samed Vurgun

Tam 30 yılıydı ki, gönülü candan, kalbi başdan, kolu bedenden ayırmıştılar.
Tam 30 yılıydı ki, ne yürek atmıyordu, ne göz neşeyle bakmıyordu.
Tam 30 yılıydı ki, bakışlar yetim, başlar öne eğilmişti.
Tam 30 yılıydı ki, namusumuz lekeyliydi.
Tam 30 yılıydı ki, geyretimiz can çekişiyordu.
Şükürler olsun ki, bu 30 yıl sonunda bitti.

2 7 Eylül 2020, Yeni Dönem, Yeni Bir Başlangıcı... 27 Eylül neredeyse herşey değişti.

Gelin bu tarihten biraz önceye gidelim. 13-14 Temmuz 2020 tarihlerinde Azerbaycan ve Ermenistan silahlı kuvvetleri arasında iki ülkenin sınır hattında yer alan Tovuz bölgesinde silahlı çatışma yaşandı. 100'ü aşkın ermeni askerin öldürüldüğü, çok sayıda askeri hedefin ve aracın imha edildiğini bu çatışmada Tümgeneral Polad Haşimov, Albay Mirzayeve Ilgar, Binbaşı Ahmadov Namig, Binbaşı Novruzov Anar ile erler Gizir Zeynali Ilgar, Gizir Babayev Yaşar, Mustafazadeh

Elchin adlı Azerbaycanlı askerlerimiz şehit oldular. Bu savaşta Generalimizin vefatı sanki bizi sirkeledi, sanki bizi uykudan kaldırdı, sanki bizi kış uykusundan uyandırdı ve Ali Baş Komutanın emri geldi - Artık bu izdiraba son, artık bu işkale son, artık bu ermeni faşizmine son, artık vatan işkeline son!

Uzun zamandan bu yana bu emri bekleyen ordumuz savaşın ilk gününden itibaren düşmanın başını demir yumrukla ezmeye başladı. Biz de Ahıskalı Türkler olarak, ilk günden itibaren Azerbaycan'ımızın Şanlı Ordusu'unun yanında olduk, savaşın ilk sıralarında olduk.

Uzun zamandan bu yana bu emri bekleyen ordumuz savaşın ilk gününden itibaren düşmanın başını demir yumrukla ezmeye başladı. Biz de Ahıskalı Türkler olarak, ilk günden itibaren Azerbaycan'ınımızın Şanlı Ordusu'unun yanında olduk, savaşın ilk sıralarında olduk.

Tüm dünyadaki Ahıskalı Türklerin çatı kuruluşu olan Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov, Azerbaycan'ın hak sesinin dünyaya duyurulması için gerek Genel Merkez gerekse de DATÜB Ülke Temsilcilikleri ile birlikte Azerbaycan'a destek mesajı verdi. Genel Başkanımız Ziyatdin Kassanov bu mesajlarında tüm dünyada yaşayan 500 binden fazla olan Ahıskalı Türklerin malıyla, canıyla, tüm herşeyi ile Ali Baş Kumandan İlham Aliyev'in, Azerbaycan Ordusu'unun ve Azerbaycan Halkının yanında olduğunu ve her an savaşa hazır olduklarını duyurdular.

30 yıldan fazla bir süredir düşman işgalinde bulunan Azerbaycan'ın ayrılmaz parçası olan Karabağ 44 gün gibi kısa bir süre zarfında kahraman Azerbaycan Ordusu'unun azmi, gücü ve iradesi sayesinde bizim büyük bir zaferimizle sonuçlandı. Bu 44 günlük zaferle bütün dünyada bir daha kimliğimizi, tarihimizi, kökümüzün beyan ederek bildirdik ki, Türk'ü hiç kimse yıkamaz, Türk'ün kolunu hiç kimse bükemez ve Türk'ün toprağını hiç kimse işgal altında tutamaz. Şükürler olsun Büyük Yaradana ki, yıllardır süre gelen bu ızdıraba son koyuldu ve Azerbaycan'ın baş tacı Karabağ işgalden kurtarıldı, yeniden özgürlüğüne kavuştu.

bu annelerin helal sütüyle dünyaya gelmiş ve vatan sevgisini annelerinin laylasından öğrenmiştir. Şehit babalarının saçları beyazlasa da, bellerinin bükülmesine izin vermiyorlar, şehit babaları gözlerinde keder hissetse de, gözyaşına imkan vermiyorlar. Şehit babaları bu ağrıyı, bu acıyı gururla taşıyarak şehadete, cennete yol açmış evlatlarıyla gururludurlar. “Vatan sağolsun” diyorlar ve yine de Ali Baş Komutan’ın emrinde olduklarını bildiriyorlar.

22 Nisan 2021 tarihinde Azerbaycan’a gerçekleştirilen ziyareti sırasında DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ve beraberindeki heyet, Azerbaycan’ın Umummillî Lideri Haydar Aliyev’in ve eşi Zarife Hanımın kabirleri ziyaret etti

DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov, Azerbaycan’ın Karabağ’da kazandığı Şanlı Zaferi kutlama, İkinci Karabağ Savaşı’nda şehadete yürüyen şehitlerin ailelerini ve gazilerle mübarek Ramazan ayında biraraya

gelmek, maddi manevi yardımcı olmak amacıyla geldiği Bakü’de Azerbaycan’ın merhum Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in kabri ile Türk ve Azerbaycan şehitliklerini ve Azerbaycan’ın Milli Kahramanı Ahıskalı İsgender Aznaurov’un kabrini ziyaret etti.

Fahri Hiyaban ve Şehitleri Hiyabanı ziyaretleri sonrası DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ve beraberindeki heyet, 2. Karabağ Savaşı’nda Azerbaycan ordusu tarafından ele geçirilen Ermenistan silah ve zırhlı araçların bir kısmının sergilendiği “Askeri Ganimetler Müzesi”ni gezdi.

Hazar Denizi kıyısında 5 hektar alan kurulu park, gerçek bir savaş alanını anımsatıyor. Müzenin hemen girişinde Ermenistan’ın savaş döneminde Azerbaycan’a karşı kullandığı «İskender-M» füzesinin kalıntıları yer alıyor. Alanda, T-72 tanklarından BMP Zırhlı araçlarına, Zastava M-55 uçaksavarlarından Gvozdika kundağı motorlu toplarına, Toçka-U

DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassarov, Azərbaycan'ın Karabağ'da kazandığı Şanlı Zaferi kutlama, İkinci Karabağ Savaşı'nda şhadətə yürüyən şehitlərin ailələrini və gəzilərle mübərək Ramazan ayında biraraya gəlmək, maddi manevi yardımçı olmaq amacıyla gəldiği Bakü'də Azərbaycan'ın merhum Cümhurbaşkanı Haydar Aliyev'in kabri ilə Türk və Azərbaycan şehitliklərini və Azərbaycan'ın Milli Kahramanı Ahiskalı İsgəndər Aznaurov'un kabrini ziyarət etti.

ve Smerç füzelerine kadar Ermenistan ordusunun kullandığı her türlü araç ve silahı görmek mümkün.

Müzedede, Ermenistan'ın kurduğu 10 aşamalı savunma hatları ile mevzilerinin birebir aynısı yapıldı. Önüne mayınların döşendiği mevzilerde, Ermenistan askerlerinin maketleri de yer alıyor. Bazı asker maketlerinin kafaları gökyüzüne doğru bakıyor. Bununla, Azerbaycan ordusunun savaşta kullandığı insansız hava araçlarının Ermenistan askerleri üzerinde bıraktığı korkuya atıfta bulunuyor. Müzede, 2 binden fazla Ermenistan araç plakasının yan yana dizildiği levhada, «Karabağ Azerbaycan'dır» sözleri yazıyor.

Müzedeki bankların yapımında Ermenistan ordusunun ahşap mermi kutuları kullanıldı. Yürüme parkurlarının kenarlarındaki ışıklandırmalar da tank mermilerinden yapıldı. Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'da elde ettiği zaferi tüm ihtişamıyla yansıtan müzenin ülkenin en fazla ziyaret edilen yerlerinden biri oldu.

DATÜB Heyeti, T.C Bakü Büyükelçisi Doç. Dr.Cahit Bağcı'ya "Hayırlı Olsun" ziyaretinde bulundu

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ve beraberindeki heyet, T.C Bakü Büyükelçisi olarak atanan Doç.Dr.Cahit Bağcı'ya yeni

Fahri Hiyaban ve Şehitleri Hiyabanı ziyaretleri sonrası DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ve beraberindeki heyet, 2. Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan ordusu tarafından ele geçirilen Ermenistan silah ve zırhlı araçların bir kısmının sergilendiği "Askeri Ganimetler Müzesi"ni gezdi.

görevi dolayısıyla hayırlı olsun ziyaretinde bulundu.

DATÜB heyetinin ziyaretinden duyduğu memnuniyeti dile getiren Büyükelçi Bağcı, "Bugün sizlerin burada olması oldukça önemlidir. Ahıskalı Türkler olarak Azerbaycanlı kardeşlerimizin, vatan uğrunda canlarını seve seve feda eden kahraman şehitlerimizin ve gazi ailelerimizin yanında olduğunuzu gösteriyorsunuz. Kurtuluş

Ahıskalı Türkleri ile ilgili duyduğu güzel sözlerden dolayı Büyükelçi Bağcı'ya teşekkür eden DATÜB Genel Başkanı Kassanov, İkinci Karabağ Savaşı'nın devam ettiği bir zamanda yine Azerbaycan'ı ziyarete geldiklerini ve tüm dünyadaki Ahıskalı Türklerin Azerbaycanın yanında olduğunu gösterdiklerini söyledi.

savaşında Azerbaycan Türkiye'ye yardımcı oldu. Karabağ'da da bütün müslüman Azerbaycan'a desteklerini gösterdiler. Ateş düştüğü yeri yakar fakat başka coğrafyalardan da kardeşlerinin Azerbaycan'a desteği değerli ve bir nebze de olsa Azerbaycanlı kardeşlerimizin yüreğine su serpmiştir. Vatan hasretinin ne demek olduğunu en iyi Ahıskalı Türkler bilir. 77 yıl önde yurtlarından sürgün edildiler ama ayakta kalmayı başardılar. Ahıskalı Türkler onurlu bir toplum. Ziyatdin Bey, Sizin emeğiniz bu kapsamda büyük. ABD'de yaşayan Ahıskalı Türkleri New Jersey'de ziyaret ettim. Nereye gitsem Ahıskalı Türkleri buluyorum. Bu anlamda geçmişte yaşananları göz önünde bulundurarak daha güçlü, istikrarlı bir gelecek inşa etme yolunda çalışmalıyız. Biz sizleri seviyoruz. Bakü'de sizin değerli çalışmalarınıza katkı sağlayacak yapabileceğimiz birşey olursa Türkiye Cumhuriyeti Devleti olarak her zaman yanınızdayız." Dedi.

Ahıskalı Türkleri ile ilgili duyduğu güzel sözlerden dolayı Büyükelçi Bağcı'ya teşekkür eden DATÜB Genel Başkanı Kassanov, İkinci Karabağ Savaşı'nın devam ettiği bir zamanda yine Azerbaycan'ı ziyarete geldiklerini ve tüm dünyadaki Ahıskalı Türklerin Azerbaycanın yanında olduğunu gösterdiklerini söyledi.

"Karabağ Savaşı bitti ve Azerbaycan bu gazadan büyük bir zaferle çıktı. Her zaman

olduğu gibi Azerbaycan'ın ve milletimizin yanında olduğumuzu bir daha göstermek istiyoruz. Bu nedenle kahraman şehitlerimizin aileleri ve gazilerimizle biraraya gelerek onların yanında olduğumuzu bildirip, maddi manevi yardımda bulunacağız” diyerek Azerbaycan'a gelme nedenlerini açıklayan Genel Başkan Kassanov, 1989 yılında Özbekistan'da meydana gelen Fergana olayları sonrası Azerbaycan'a gelen Ahıskalı Türklere sahip çıkan ülke olma özelliği ile de Azerbaycan'ın Ahıskalı Türklere için doğma ve öz vatan olduğunu ifade etti.

Ermenilerin 30 yıldır işgal altında tutmayı başardığı toprakları Azerbaycan Ali Başkomutan İlham Aliyev'in iradesi ve şanlı ordu ile milletimizin birliği sayesinde 44 gün

gibi bir süre zarfında işgalden kurtarılmasının önemine de değinen Kassanov, bu birlik beraberliğin güçlenerek devam etmesini ve Azerbaycan'ı gelecekte daha da güçlü görmek istediğini bildirdi.

DATÜB'ün Türkiye ve Temsilcilik ofislerinin bulunduğu ülkelerdeki faaliyetleri hakkında da Büyükelçi Bağcı'ya bilgi veren Kassanov, “Vatan Ahıska'ya dönmek için gerekli çalışmaları yapmak bizim en öncü faaliyet alanımızdır. Fakat bu yolda milletimizin var olan birlik beraberliğini daha da güçlendirmemiz gerekiyor. Bu anlamda DATÜB olarak atılacak adımları her zaman atık, atıyoruz. Faaliyetlerimizde gençlerimizi daha ön plana çıkarmaya gayret ediyoruz. Bize güçlü birlik gerek. DATÜB olarak bu

Ermenilerin 30 yıldır işgal altında tutmayı başardığı toprakları Azerbaycan Ali Başkomutan İlham Aliyev'in iradesi ve şanlı ordu ile milletimizin birliği sayesinde 44 gün gibi bir süre zarfında işgalden kurtarılmasının önemine de değinen Kassanov, bu birlik beraberliğin güçlenerek devam etmesini ve Azerbaycan'ı gelecekte daha da güçlü görmek istediğini bildirdi.

birliği sağlama ve daha da güçlendirme en temel hedeflerimizdendir. DATÜB'ün diğer amaçları da Ahıskalı Türk gençlerimizin iyi bir eğitim alması, sportif faaliyette bulunmaları, milletimizin yaşadıkları ülkelerde başarılı olması, onların desteklenmesidir." Dedi.

Yapılan görüşmede DATÜB Genel Sekreteri Fuat Uçar, DATÜB Genel Merkezi'nin faaliyetleri hakkında bilgi verirken, Kazakistan'da DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov himayelerinde çıkarılan Ahıska Gazetesi ve Türk Birliği Dergisi Baş Editörü Rövsen Memmedoğlu, Azerbaycan'ın şanlı Karabağ Zaferi ile ilgili 44 günlük İkinci Karabağ Savaşı sürecinde Sn. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in konuşmalarının yer aldığı, Türkiye'nin Azerbaycan'a il andan desteğini

anlatan, Millet – Cumhurbaşkanı – Ordu birliği'ni gösteren, ermeni terörünü ve Azerbaycan'ın hak sesini dünyaya duyurmak için 4 dilde yayınlanan Türk Birliği Dergisi'nin özel sayısı hakkında bilgi verdi. Daha sonra ise Türk Birliği dergisi ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ahıskalı Türkler ile ilgili temaslarını, Ahıskalı Türklere yönelik yapılan çalışmaları içeren "Kader" isimli kitap T.C Bakü Büyükelçisi Doç.Dr.Cahit Bağcı'ya takdim edildi.

Oldukça samimi bir ortamda geçen görüşme sonrası birlikte hatıra fotoğrafı çektirildi.

DATÜB Genel Başkanımız Ziyatdin Kassanov başkanlığındaki Kazakistan ve Türkiye'den gelen, Azerbaycan'dan DATÜB Heyetine katılan misafirlerle Bakü şehrinde, Zelimhan Yakup'un oğlu Behlül Yakup kardeşimizin ve onun arkadaşlarının organizasyonunda şehit ailelerinin katılımı ile düzenlenen iftar programımız hiç unutulmaz.

Bir Türk sevdalısı olan, her zaman Azerbaycan'ın yanında olan Ziyatdin Bey Azerbaycan'daki ilk görüşmesinde Bakü'de Azerbaycan'ın Milli Kahramanı Isgender Aznaurov'un ve İkinci Karabağ Savaşı'nda şehadete yürüyen şehitlerimizin aileleri ve gazilerle iftarda bir araya geldi, şehit çocuklarının başını okşayarak, onlarla birlikte

Bir Türk sevdalısı olan, her zaman Azerbaycan'ın yanında olan Ziyatdin Bey Azerbaycan'daki ilk görüşmesinde Bakü'de Azerbaycan'ın Milli Kahramanı Isgender Aznaurov'un ve İkinci Karabağ Savaşı'nda şehadete yürüyen şehitlerimizin aileleri ve gazilerle iftarda bir araya geldi, şehit çocuklarının başını okşayarak, onlarla birlikte iftarını açtı, vatanımızın, milletimizin geleceği adına eller hep birlikte dua için açıldı.

iftarını açtı, vatanımızın, milletimizin geleceği adına eller hep birlikte dua için açıldı.

Şehit aileleri ve gaziler için verilen iftar programında konuşma yapan DATÜB Genel Başkanı Kassanov, 30 yılı aşkın bir süredir düşman işgali altında bulunan vatan topraklarının işgal altından kurtarılması için canlarını feda eden şehit ailelerine

böyle yiğit, mert evlatlar yetiştirdiklerinden dolayı teşekkür etti. Şehitlerimizin gözlerini kırpmadan canlarını vatan için verdiklerini vurgulayan Kassanov şunları söyledi:

“Bir toplumun böyle kahraman evlatları olmazsa ne o millet, millet olabilir ne de o toplum, toplum olabilir. Hiçbir zaman da o milletin geleceği parlak olamaz. Biz Türk milleti olarak her zaman her yerde beraber yaşamlarımızı paylaştığımız toplumlara kucaklayan bir toplum olduk. Her zaman adaletin, doğrunun yanında olduk. Maalesef öyle toplumlar var ki, gelip bizim yurdumuzu kendilerine vatan etmek istediler ve işgal ettiler. Böyle durumda ya vatanımızı vereceğiz ya da vatanımızı savunmak için canımızı vermeye hazır olacağız. Böyle evlatlarımız olmasaydı bugün bu topraklar bizde olmazdı. Bugün burada hem Birinci Karabağ Savaşı’nda hem de İkinci Karabağ Savaşı’nda şehit olan kardeşlerimizin aileleri vardır. Çok şükür ki, Birinci Karabağ Savaşı’nda şehadete yürüyen kardeşlerimizin kanı yerde kalmadı ve biz onların kisaslarını almayı başardık. Onların kanını yerde koymayan sizin evlatlarıdır. Bu tarihi bir zaferdir. 30 yıldır Ermeni teröristlerinin, işgalcilerin elinde bulunan toprakları 44 gün gibi kısa bir süre zarfında geri almak büyük bir kahramanlık destanıdır. Türk milleti 200 yıldır zafere hasret kalmıştı. Ermeniler tarihi Azerbaycan topraklarını İrevan’ı, Zengezur’u kopardılar sonunda da Karabağ’a gözlerini diktiler ve işgal ettiler. Çok şükür ki, Türk toplumu sonunda anları ki,

bize birlik lazım ve gücümüzü birleştirmemiz lazım ve bu savaşı kazanmamız gerek. Ancak ve ancak bu savaşı kazandıktan sonra tam bir millet oluruz, başı dik gezebiliriz. İşgal döneminde maalesef başımız dik gezemiyorduk içimiz buruktu. Çok şükür Allah bize bu zafer günlerini nasip etti. 44 günlük savaş döneminde gözümüz kulağımız Azerbaycan’daydı. Bu başarı ile Azerbaycan

“Bir toplumun böyle kahraman evlatları olmazsa ne o millet, millet olabilir ne de o toplum, toplum olabilir. Hiçbir zaman da o milletin geleceği parlak olamaz. Biz Türk milleti olarak her zaman her yerde beraber yaşamlarımızı paylaştığımız toplumlara kucaklayan bir toplum olduk. Her zaman adaletin, doğrunun yanında olduk. Maalesef öyle toplumlar var ki, gelip bizim yurdumuzu kendilerine vatan etmek istediler ve işgal ettiler. Böyle durumda ya vatanımızı vereceğiz ya da vatanımızı savunmak için canımızı vermeye hazır olacağız.

Biz Ahıskalı Türkler 77 yıldır sürgünde yaşayan bir toplum olarak vatansızlığın ne demek olduğunu çok iyi biliyoruz. Savaş döneminde de söyledik ki, tüm dünyadaki 600 bin Ahıskalı Türk Karabağ'daki savaşa katılmayı bekliyor. Bizim davamız hak davasıdır. Biz kendi topraklarımızı düşmandan koruyoruz. Kimsenin de topraklarında gözümüz yoktur.

dünyaya 21 yüzyılda tam kapsamlı bir orduya sahip olduğunu gösterdi ve çok şükür ki, bizim İlham Aliyev gibi bir Ali Başkomutanımız var. Onun önderliği olmasaydı, onun iradesi olmasaydı biz bugünleri göremezdik. Bu noktada Sn. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan nezdinde Türkiye Devletimizin desteğini vurgulamak istiyorum. Daha savaş devam ettiği sürede biz Azerbaycan'a geldik. Ama savaşın sona da bir arzumuz vardı. Buraya gelerek sizinle görüşmek ve siz değerli şehit ailelerimizin her zaman yanınızda olduğumuzu göstermek. Biz Ahıskalı Türkler 77 yıldır sürgünde yaşayan bir toplum olarak vatansızlığın ne demek olduğunu çok iyi biliyoruz. Savaş döneminde de söyledik ki, tüm dünyadaki 600 bin Ahıskalı Türk Karabağ'daki savaşa katılmayı bekliyor. Bizim davamız hak davasıdır. Biz kendi topraklarımızı düşmandan koruyoruz. Kimsenin de topraklarında gözümüz yoktur. Azerbaycan ordusu tarihte dünyayı titreten büyük Türk milletinin torunlarıdır. Allah milletimizi, devlet büyüklerimizi korusun. Biz buraya iyi niyetlerimizi göstermeye, sizlere destek olmaya geldik. Biliyoruz ki, güçlü Azerbaycan devletimiz şehit ailelerimizin ve gazilerimizin yanındadır. Fakat biz de şehit ailelerimizin ve gazilerin yanında olduğumuzu göstermek istedik. Kazakistan'da da yaşasak, Amerika'da da yaşasak nerede de yaşasak her zaman sizlerin yanındayız. Allah sizleri korusun!"

İftar programı sonrası şehit ailelerine maddi yardım ve gıda erzak kolisi desteğinde bulunuldu. İftar programına DATÜB Genel Sekreteri Fuat Uçar, DATÜB Azerbaycan

Temsilcisi Memmed Şamilov, DATÜB Basın Sorumlusu Mevlüt Işık ve diğer heyettekiler katıldı.

DATÜB heyeti Meclis Başkan Yardımcısı Aliyev'i ziyaret etti

Dünya Ahıska Türkleri Birliği Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ve beraberindeki heyet Azerbaycan Milli Meclisi Başkan Yardımcısı Adil Aliyev'i ziyaret etti.

Dünya Ahıska Türkleri Birliği Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ve beraberindeki heyet Azerbaycan Milli Meclisi Başkan Yardımcısı Adil Aliyev'i ziyaret etti. Ziyarete konuşan Adil Aliyev, ziyaretten duyduğu memnuniyeti dile getirerek 2020 yılının şanlı Türk tarihinin en parlak sayfalarından biri olduğunu belirtti.

Aliyev, Azerbaycan Ordusunun Cumhurbaşkanı ve Başkomutanı İlham Aliyev önderliğindeki tarihi zaferinin uzun yıllar unutulmayacağını söyledi. Dünya Ahıska Türkleri Birliği Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ise Azerbaycan'da yaşayan Ahıska Türklerinin diğer milletlerle birlikte huzurlu bir ortamda yaşadıklarını kaydetti. Azerbaycan'ın tarihi zaferi hakkında konuşan Kassanov, bu zaferin Türk dünyası tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu aktardı. Kassanov, «Azerbaycan'ın büyük zaferinin sesini her yerde duyurduk. Her zaman kardeş Azerbaycan halkının yanında olmaya devam edeceğiz. Azerbaycan'ın çıkarlarını korumak

için çok çalışmaya devam edeceğiz. Burası Ahıska Türklerinin de vatanıdır» dedi.

Ziyarete DATÜB Genel Sekreteri Fuat Uçar, eski Türkiye Azerbaycan Büyükelçisi Hulusi Kılıç, DATÜB Azerbaycan Temsilcisi Memmed Şamilov ve heyet görevliler hazır bulundu.

DATÜB Heyeti Başbakan Yardımcısı Ali Ahmedov ile bir araya geldi

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ve beraberindeki heyet Azerbaycan Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı, Yeni Azerbaycan Partisi Genel Başkan Yardımcısı Ali Ahmedov'un makamında ziyaret etti.

Ziyareten duyduğu memnuniyetini dile getiren Ali Ahmedov, Azerbaycan ile ilgili DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov'un faaliyetlerini yakından takip ettiğini söyledi.

Ahmedov, Ali Başkomutan İlham Aliyev önderliğinde Azerbaycan'ın şanlı ordusu tarafından, 30 yılı aşkın bir süredir düşman işgalinde olan vatan topraklarının geri alınmasının oldukça önemli bir tarihi başarı olduğunu vurgulayarak, Rusların Ermenilere açık destek verdiğini, onların güçlü Azerbaycan, güçlü Türkiye istemediklerini aktardı.

İkinci Karabağ Savaşı'nda hezimete uğrayan Ermenilerin Karabağ'da sağlam bir yapı bırakmadıklarını, tarihi zenginlikleri yok ettiklerini, tam bir vandalizm örneği

sergilediklerini ve 30 yıl içerisinde sınırsızca döşedikleri mayınların da koordinatlarını vermediklerini söyledi. Karabağ'ın tamamen düşmandan kurtarılması için gerekli çalışmalar yapıldığını ve zamanla bunun gerçekleşeceğini bildirdi.

Ziyarete konuşan DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov, savaş döneminde de Azerbaycan'ı ziyaret ettiğini, ihtiyaç sahibi ailelere destek olduğunu söyleyerek, şimdiki Azerbaycan ziyaretinde de şehit aileleri ve gazilerle görüşerek onlara maddi manevi yardımda bulunacağını bildirdi.

Azerbaycan'ın Karabağ'da kazandığı zaferin önemine de dikkat çeken Kassanov, bu zaferin Türklerin 200 yıldan bu yana hasretinde oldukları bir zafer olduğunu, Sn. Cumhurbaşkanı ve Ali Başkomutan İlham Aliyev'in iradesi ve Şanlı Azerbaycan Ordusu'nun emekleri sayesinde mümkün olduğunun altını çizdi.

Ziyarete DATÜB Genel Sekreteri Fuat Uçar, eski T.C Bakü Büyükelçisi Hulusi Kılıç, DATÜB Azerbaycan Temsilcisi Memmed Şamilov ve DATÜB Basın Sorumlusu Mevlüt Işık hazır bulundu.

DATÜB Genel Başkanı Kassanov, Fuad Muradov ile görüştü

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov ve beraberindeki heyet, Azerbaycan Diaspora İş Üzre Devlet Komitesi Başkanı Fuad Muradov ile bir araya geldi.

Yapılan görüşmede Sn. Muradov'a DATÜB faaliyetleri hakkında bilgi verilirken, Diaspora Komitesi ile gelecekte ortak yapılabilecek projeler ile ilgili istişarede bulunuldu.

Yapılan görüşme sonrası DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov, Diaspor Tv'ye röportaj vererek, "Vatan Uzakta Değil" programına konuk oldu.

DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov, Saatli Valisi Elmir Bağirov ile görüştü.

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov 24 Nisan 2021 tarihinde Saatli ve Sabirabad illerinden olan şehit aileleri ile görüşmek için geldiği Saatli'de Vali Elmir Bağirov ile görüşerek, Saatli'de yaşayan Ahıskalı Türklerin durumu ve diğer konularda istişarede bulundu.

Yapılan görüşmede, DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov, Genel Sekreter Fuat Uçar, Ahıska Gazetesi ve Türk Birliği Dergisi Baş Editörü Rövsen Memmedoğlu, DATÜB Azerbaycan Temsilcisi Memmed Şamilov, DATÜB Basın Sorumlusu Mevlüt Işık, DATÜB Gençlik Kolları Azerbaycan Temsilcisi Kenan İbrahimli, gençlerden Fergan Kahraman katıldı.

DATÜB Genel Başkanı Kassanov, Saatli Valisi Elmir Bağirov ile yapılan görüşmede 44 günlük Karabağ savaşında Azerbaycan halkının ve ordusunun Ali Başkomutan İlham Aliyev önderliğinde oldukça önemli bir zafere imza attığını ifade ederek, "Biz Ahıskalı Türkler olarak her zaman Can Azerbaycan'ın yanında olduk. Bundan sonra da gerek düş-

man işgalinden kurtarılan vatan topraklarının ihyası gerekse de burada toplum hâlde ikamet eden kardeşlerimizin desteklenmesi hususunda elimizden geleni yapacağız.” Dedi.

Saatli Valisi Elmir Bağirov, DATÜB Genel Başkanı'nın Saatli'ye gelmesini ve şehit ailelerine destek vermesinin oldukça önemli bir hayır çalışması olduğunu vurgulayarak, valilik olarak bu çalışmalarda organizasyon olarak ne gerekiyorsa yapılacağını altını çizdi.

G>örüşme sonrası, Saatli Valisi Elmir Bağirov, DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassarov ve beraberindeki heyet Saatli Gençler Merkezi konferans salonunda Saatli ve Sabirabad ilçelerinden davet edilen şehit aileleri ile bir araya gelerek onlara maddi ve gıda erzak kolisi yardımı buldu.

Şehit aileleri yapılan yardımlardan dolayı DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassarov'a teşekkür ederek, hayır çalışmalarında ve faaliyetlerinde başarılar dileyerek, dualar ettiler.

DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassarov, Saatli ve Sabirabad illerinden gelen şehit aileleri ile biraraya geldi.

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyatdin Kassarov, Saatli Gençler Merkezi'nde Saatli Valisi Elmir Bağirov'un katılımı ile Saatli ve Sabirabad illerinden gelen şehit aileleri ile biraraya gelerek onlara maddi ve gıda erzak kolisi yardımı buldu.

Genel Başkan Kassarov: “Şehit ailelerimizi hiçbir zaman yalnız bırakmayacağız.”

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyatdin Kassarov, 21-26 Nisan 2021 tarihleri arasında Azerbaycan'da bir dizi ziyaretlerde bulundu.

Bu ziyaretlerden biri de 24 Nisan 2021 tarihinde Azerbaycan'ın Saatli ilçesine bağlı Şirinbey köyünde yaşayan Ahıskalı Türk şehit Selim Cabbarov'un ailesine oldu.

Ziyaret kapsamında şehidin yaşadığı evi ve mezarını ziyaret eden Kassanov, "Can Azerbaycan'ın tarih-i zaferini kutlamak, şehit aileleri ve gazilerle bir araya gelmek, her zaman onların yanında olduğumuzu göstermek için Azerbaycan'a geldik. Ahıskalı Türkler Birinci Karabağ Savaşı'nda olduğu gibi İkinci Karabağ Savaşı'nda da aktif şekilde katılım sağladılar. İkinci Karabağ Savaşı'nda Ahıskalı Türklerin 8 şehidi vardır. Bugün ise Ahıskalı Türk şehidimiz, gururumuz Selim Cabbarov'un kıymetli annesini evinde ziyaret ettik, şehidimizi mezarı başında dualarla andık. Allah şehidimize rahmet, acılı ailesine ve sevenlerine ise sabırlar versin. Şehit ailelerimizi hiçbir zaman yalnız bırakmayacağız. Her zaman onların yanındayız." dedi.

Bu ziyarette Genel Başkan Kassanov'a DATÜB Genel Sekreteri Fuat Uçar, DATÜB Azerbaycan Temsilcisi Memmed Şamilov, Ahıska Gazetesi ve Türk Birliği Dergisi Baş Editörü Röşen Memmedoğlu, DATÜB Basın Sorumlusu Mevlüt Işık ve diğer DATÜB üyeleri ile köy sakinleri eşlik etti.

DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov, Ahıskalı Türk "Vatan Savaşı Kahramanı" Murad Aflatov'un ailesini ziyaret etti.

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov, 24 Nisan

2021 tarihinde Saatli'de şehit aileleri ile bir araya geldikten sonra Saatli'nin Nesimikend köyünde yaşayan Azerbaycan'ın "Vatan Savaşı Kahramanı" Ahıskalı Türk Murad Aflatov'un ailesini ziyarette bulundu.

Bu ziyarette Genel Başkan Kassanov'a DATÜB Genel Sekreteri Fuat Uçar, DATÜB Azerbaycan Temsilcisi Memmed Şamilov, Ahıska Gazetesi ve Türk Birliği Dergisi Baş Editörü Rövsen Memmedoğlu, DATÜB Basın Sorumlusu Mevlüt Işık ve diğer DATÜB üyeleri ile köy sakinleri eşlik etti.

27 Eylül 2020'de Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri tarafından Ermenistan'ın işgal ettiği toprakları kurtarmak için başlayan Büyük Vatan Savaşı sırasında Azerbaycan Ordusu askeri Murad Aflatov'un anne babası ile görüşen Genel Başkan Kassanov, onları tebrik ederek, böyle bir evlat yetiştirdiklerinden dolayı kutladı.

Hala aktif vatani görevine devam eden Murad Aflatov ile de bir telefon görüşmesi yapan Kassanov, "Murad evladım, Sizin evdeyiz. Seni görmek, senin yüzünden

gözünden öpmek, tebrik etmek için geldik. Biz seninle gurur duyuyoruz. Allah'a şükürler olsun ki, bizim sizin gibi evlatlarımız var. Azerbaycan devletimizin Vatan Savaşı Kahramanları içerisinde seni görmek bizim için büyük şeref, büyük bir addır. Biz annenle, babanla görüştük konuştuk. Onları senin gibi evlat yetiştirdikleri için tebrik ettik. Allah seni bütün kötülüklerden korusun. Sağ salim ailenin yanına dön. Hayırlısıyla senin hayır işinde, düğününde bizler geleceğiz. Söz veriyoruz. Allah o günleri bize göstersiz. Biz, nasıl senin baban, amcan, dayın öyle de biz her zaman sana yakınız. Seni maddi manevi desteklemeye hazırız. Öpüyorum.” Dedi.

Murad Aflatov Kimdir?

Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri tarafından Ermenistan'ın işgal ettiği vatan toprakları kurtarmak için başlayan savaşa katılan Azerbaycan Ordusu'nun askeri Murad Aflatov, Cebrayil, Fizuli ve Şuşa'nın kurtuluş savaşlarında yer aldı.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün yeniden tesis edilmesindeki özel hizmetlerinden ve işgal altındaki toprakların kurtarılması sırasında düşmanı yok etmek için savaş görevini yerine getirmedeki kahramanlıklarından ve askerlik hizmetindeki cesaret ve cesaretinden dolayı 09.12.2020 1944 tarihli emrine göre Murad Aflatov'a, «Vatan Savaşı Kahramanı» adı verildi.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 24.12.2020 tarihli emrine göre Murad Aflatov, Azerbaycan'ın Cebrayil bölgesinin kurtuluşu için yapılan savaş operasyonlarına katılarak kişisel cesareti ve

yiğitliği nedeniyle «Cebrayil'in kurtuluşu için» madalyası ile ödüllendirildi.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 25.12.2020 tarihli emrine göre, Murad Aflatov'a Azerbaycan'ın Fizuli bölgesinin kurtuluşu için askeri harekatlara katılma konusundaki kişisel cesareti ve yiğitliği nedeniyle «Fizuli'nin Kurtuluşu İçin» madalyası verildi.

Murad Aflatov'a Azerbaycan'ın Şuşa bölgesinin kurtuluşu için askeri harekatlara katılmasındaki şahsi cesareti ve yiğitliği nedeniyle Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 29.12.2020 tarihli Emri ile «Şuşa'nın Kurtuluşu İçin» madalyası verildi.

Vatan Savaşı Kahramanımızı yürekten tebrik ediyoruz.

DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov, Azerbaycan'ın Şabran, Haçmaz ve Guba

illerinde yaşayan şehit aileleriyle bir araya geldi

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Genel Başkanı Ziyatdin Kassanov 21-26 Nisan 2021 tarihlerinde Azerbaycan'a gerçekleştirdiği ziyaret kapsamında ziyaretin sonuncu günü 25 Nisan 2021 tarihinde Şabran'da ve Haçmaz'da Guba illerinden gelen Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü uğrunda hayatını feda eden kahraman şehitlerin veli ve yakınları ile bir araya geldi.

Yapılan görüşmede konuşan DATÜB Genel Başkanı Kassanov, "Bugün burda olmamızın tek nedeni Azerbaycan'ın 30 yılı aşkın bir süreden beri ermeni işgalinde bulunan vatan topraklarını 44 gün gibi kısa bir sürede düşmandan almasını ve Şanlı Zaferi kutlamak, ayrıca bu savaşta şehadete yürüyen şehitlerimizin ailelerinin yanında

olduğumuzu göstermek, onları yalnız bırakmamaktır.” Dedi.

Programda şehit aileleri ile yakından ilgilenen DATÜB Genel Başkanı Ziyatdin Kassarov, görüşmeye katılan şehit ailelerine maddi ve erzak gıda kolisi yardımıyla bulunarak, bu yardımların gelecekte de devam edeceğini ve hiçbir zaman şehitlerin emanetlerini yalnız bırakmayacağını vurguladı.

Bundan ilave Kassarov, Azerbaycan'ın Kuzey bölgesine gerçekleştirdiği ziyarette Şabran ilçesinde yaşayan vatan Ahıska sürgünü 92 yaşlı Mustafa Muzafferov'u, Haçmaz ilçesi Yeni Hayat Kasabasında yaşayan el aksakalı Ahmet Şadiyev'i evinde ziyaret ederek uzun sohbet etti ve sağlığı ile yakından ilgilendi.

Görüşme kapsamında DATÜB Genel Başkanı Kassarov, şehit aileleri ile birlikte

savaş gazileri, köy aksakalları, DATÜB Azerbaycan Temsilciliği üyeleri ve diğer misafirler ile farklı konularda fikirlerini dinledi, istişarede bulundu.

Yapılan görüşmelerde DATÜB Genel Başkanı Kassarov'a Genel Sekreter Fuat Uçar, DATÜB Azerbaycan Temsilcisi Memmed Şamilov, Ahıska Gazetesi ve Türk Birliği Dergisi Baş Editörü Rövsen Memmedoğlu, DATÜB Basın Sorumlusu Mevlüt Işık ve diğer DATÜB yetkilileri ve çalışanları katıldı.

DATÜB'den «YAŞAT» Maratonuna Tam Destek

Dünya Ahıskalı Türkler Birliği (DATÜB) Azerbaycan'daki şehit ailelerine ve gazilere destek amacıyla düzenlenen 'YAŞAT Maratonu'na bağışta bulundu.

DATÜB, Azerbaycan Diasporasına Destek Fonu ile 'YAŞAT' Vakfı'nın şehit aileleri ve gaziler için oluşturduğu YAŞAT Maratonu'na destek oldu. Sosyal medya üzerinden çağrıda bulunan DATÜB Genel Sekreteri Fuat Uçar 10 farklı ülkede yaşayan Ahıskalı Türkleri bu kampanyaya destek olmaya çağırmişti. Uçar'ın çağrısına kayıtsız kalmayan Ahıska Türkleri fona bağış yaparak desteklerini gösterdi.

Destek çağrısını yenileyen DATÜB Genel Sekreteri Fuat Uçar, «Sağlıklarını vatan uğrunda kaybeden gazilerimizin refahının iyileştirilmesine destek olmak her birimizin vatanperverlik borcumuzdur. Bu anlamda şimdi bize büyük bir görev düşmektedir. Hepinizi, Azerbaycan Diasporasına Destek Fonu ve «YAŞAT» Vakfı'nın ortaklaşa düzenledikleri bu hayır maratonuna destek vermeye çağırıyoruz. En ufak yardımlarınız bile ailelerini bize emanet eden kahraman şehitlerimizin ruhu karşısında vatana sadakat örneğidir. Bu kutsal işe katkı vereceğinize inanarak, bütün Ahıskalı Türk kardeşlerimizi bu maratonda birliğimizi bir daha göstermeye davet ediyoruz» dedi. ■

КАЗАХСКИЕ ПЛЕМЕНА И РОДЫ В СОСТАВЕ ДРЕВНИХ УЙСУНЕЙ И ГУННОВ

(ИЛИ НОВЫЕ НАУЧНЫЕ ИСТОЧНИКИ О ДРЕВНЕЙ ИСТОРИИ КАЗАХОВ)

*фото из книги Рашид-ад-дина «Джами-ат-таварих»,
первая четверть XIV века.*

Казахское общество уже давно остро волнуют следующие исторические вопросы: «Откуда мы родом? Когда наши предки вышли на историческую сцену? Какое отношение имеют к казахам древние уйсун и гунны?» И на эти жгучие вопросы нашего времени до сих пор нет четкого научного ответа. А половинчатые и рыхлые объяснения никого не удовлетворяют.

В начале XX века мудрый провидец и дальновидный историк Мухамеджан Тынышпаев определил ясные ориентиры научных исследований истории казахских племен и родов. Он писал: «История некоторых даже малочисленных киргизских (казахских – А. Д.) родов начинается даже до Р. Х. (до нашей эры – А. Д.)» (М. Тынышпаев. Великие бедствия. Алма-Ата, 1992, с. 30). К сожалению, гениальные идеи и мысли ученого не получили дальнейшего развития в научно-исторических трудах казахстанских историков. Они предпочли плестись в хвосте казахского шежира (родословной).

Освещение древней истории казахских племен и родов в рамках территории современного Казахстана не отвечает реальностям того

Казак toplumu uzun zamandır şu tarihsel sorularla yakından ilgilenmektedir: “Biz nereliyiz? Atalarımız tarih sahnesine ne zaman girdi? Kadim Uysunlar ve Hunların Kazaklarla ne ilgisi var?» Ve zamanımızın bu sorularına hala net bir bilimsel cevabı yok. Yarım ve şüpheli açıklamalar kimseyi tatmin etmez.

Yirminci yüzyılın başında, bilge kahin ve ileri görüşlü tarihçi Muhamedjan Tınışpayev, Kazak kabileleri ve boylarının tarihi üzerine bilimsel araştırmalar için açık referans noktası belirledi. Şöyle yazdı: “Bazı küçük Kırgız (Kazak - A.D.) boylarının tarihi, M.Ö kadar bile başlar. (M.Тынышпаев. Великие бедствия. Алма-Ата, 1992, с.30). Ne yazık ki, bilim insanının parlak fikir ve düşünceleri, Kazakistanlı tarihçilerin bilimsel ve tarihi eserlerinde daha fazla gelişme göstermedi. Kazak şezhiresinin (soyağacı) kuyruğunu takip etmeyi tercih ettiler.

Modern Kazakistan topraklarındaki Kazak kabilelerinin ve boylarının eski tarihinin kapsamı, o zamanın gerçekleriyle örtüşmemektedir. Bu konu yeni bilimsel yaklaşımlar ve araştırmalar, sonuçlar ve tarihsel materyaller gerektirmektedir.

ANTİK UYSUNLAR VE HUNLARIN BİR PARÇASI OLAN KAZAK KABİLELERİ VE BOYLARI

(YA DA KAZAKLARIN ESKİ TARİHİ HAKKINDA
YENİ BİLİMSEL KAYNAKLAR)

времени. Данный вопрос требует новых научных подходов и исследований, выводов и исторических материалов.

Огромный пласт фактов и аргументов свидетельствует о том, что казахские племена и роды присутствуют в составе древних уйсуней и гуннов. Откуда взяты столь богатые материалы? В первую очередь, мы обнаружили тамги казахских племен и родов, идентичных с тамгами болгар, венгров, чувашей, сикеев, поляков,

Бүyük bir gerçекler ve argümanlar katmanı, eski Uysunlar ve Hunların bileşiminde Kazak kabilelerinin ve boylarının bulunduğunu göstermektedir. Bu kadar zengin materyaller neredengeldi? Herşeyden önce, Bulgarlar, Macarlar, Çuvaşlar, Sikeyer, Polonyalılar, Ukraynalılar, Ruslar, Fransızlar, İngilizler, Hollandalılar, İskandinavlar ve diğer halkların tamgalarıyla aynı olan Kazak kabilelerinin ve soylarının tamgalarını bulduk. Onlara Büyük Milletler Göçü döneminde

Уйсунни и хунны – это практически один народ с общей ментальностью, языком, верованием, традициями, обычаями и обрядами. Юноши и девушки уйсуней и хуннов свободно вступали между собой в брак. Уйсунни сохранили свое этническое название. А вот названия «хунн», «сюнн», «гунн» имеет религиозную сущность. Они связаны с их поклонением Куну (солнцу). Уйсунни и хунны являлись солнцепоклонниками – тенгрианцами.

украинцев, русских, французов, англичан, нидерландцев, скандинавов и других народов. Их к ним занесли уйсуне-гунны в период Великого переселения народов. Огромное количество тамговых знаков запечатлены на петроглифах, монетах, флагах, геральдике, археологических артефактах, музейных экспонатах. Обширные материалы предоставляют топонимы и гидронимы, собственные имена людей и сведения научной литературы. Их сравнительный анализ показал, что казахские племена и роды составляли костяк древних племен уйсуней и гуннов, живших на огромных просторах Евразии.

Что мы знаем о последних двух? Уйсунни и хунны – это практически один народ с общей ментальностью, языком, верованием, традициями, обычаями и обрядами. Юноши и девушки уйсуней и хуннов свободно вступали между собой в брак. Уйсунни сохранили свое этническое название. А вот названия «хунн», «сюнн», «гунн» имеет религиозную сущность. Они связаны с их поклонением Куну (солнцу). Уйсунни и хунны являлись солнцепоклонниками-тенгрианцами.

Много споров в научной среде вызвали названия «хунн» и «гунн». Видный российский ученый К. А. Иностранцев считал их одним народом. Его идеи подтверждают положения русской летописи «Велесова книга». Так, в нем отмечено следующее: «И видели мы перед собой гуннов – тех, которые произошли от внуков детей хуннов» (Велесова книга. М., 2018, с. 191).

По китайским источникам, в составе хуннского народа имелось 24 племени, а вот у гуннов их было больше. По сообщениям готского историка Иордана, их насчитывалось 178 гуннов (пожалуй, родов), (Иордан. Гетика). Российский ученый С. В. Трусов сообщает, что в рядах гуннов состояло 45 племен (История гуннов (хонов) с известной на Руси династией Дуло. Интервью каналу РенТВ).

Гунны делились на два подразделения – черных и белых гуннов. Черные гунны – правящий класс, воины и скотоводы. Белые гунны – многочисленная жреческая каста с наличием

Уйсуне-Hunlar tarafından getirildiler. Petroglifler, madeni paralar, bayraklar, armalar, arkeolojik eserler ve müze sergilerinde çok sayıda tamga işareti tasvir edilmiştir. Kapsamlı materyaller, yer adları ve hidronimler, kişilerin özel adları ve bilimsel literatürden bilgiler sağlar. Karşılaştırmalı analizleri, Kazak kabilelerinin ve boylarının, Avrasya'nın uçsuz bucaksız topraklarında yaşayan eski Uysunlar ve Hunlar kabilelerinin bel kemiğini oluşturduğunu gösterdi.

Son ikisi hakkında ne biliyoruz? Uysunlar ve Hunlar, neredeyse ortak bir zihniyet, dil, inanç, gelenek, görenek ve ritüellere sahip tek bir halktır. Uysunların ve Hunların genç erkek ve kadınları serbestçe birbirleriyle evlenirdi. Uysuni etnik adını korudu. Ancak «Hunn», «Sünn», «Gunn» isimlerinin dini bir özü vardır. Kun'a (güneşe) tapınmalarıyla ilişkilidirler. Uysunlar ve Hunlar güneşe tapan Tengrililer'di.

«Hunn» ve «Gunn» isimleri bilim camiasında birçok tartışmaya neden olmuştur. Tanınmış Rus bilim adamı K.A. Inostrantsev onları tek bir millet olarak gördü. Fikirleri, Rus kronikleri «Велесова Книга»nın hükümlerini doğrulamaktadır.

Yani şöyle diyor: «Ve biz karşımızda Hunları gördük - Gunların torunlarından gelenleri» (Велесова книга. М., 2018, с.191).

Çin kaynaklarına göre Hunların 24 kabilesi varken Hunların daha çok kabilesi vardı. Gotik tarihçi Jordan'a göre, 178 Hun (belki de boy), (Ürdün. Getika) vardı. Rus bilim adamı S.V. Trusov, Hunların saflarının 45 kabileden oluştuğunu bildiriyor (Rusya'da bilinen Dulo hanedanı ile Hunların Tarihi (Khons). RenTV kanalına röportaj).

Hunlar, Kara Hunlar ve Beyaz Hunlar olmak üzere ikiye ayrıldı. Kara Hunlar yönetici sınıf, savaşçılar ve çobanlardır. Ak Hunlar, askeri birlikleri olan büyük bir rahip kastıdır. Adlarının temeli olan beyaz giysiler giyerlerdi.

Attila'nın birliklerinin bir parçası olarak uysunların varlığı, «Велесова книга» tarafından birçok kez bildirilmektedir. Hunların hükümdarının da bu eski halkın yerlisi olduğu gerçeğinden bahseder. Ve «Bulgar Hanlarının İsimleri» ve diğer Ortaçağ kaynaklarında Attila cinsi rafine edilir. Uysun'un bir parçası olan namlu cinsi (dulat) idi.

Kuzey Hunlar, Çinlilerin baskısı altında Asya'dan Avrupa'ya göç ettiler. Bu dönemde yetenekli hükümdar Balamer tarafından birleştirildi ve yönetildi ve büyük torunu Attila neredeyse tüm Avrupa'yı fethetti.

Attila ve Hunların torunları, Avrupa topraklarında bir çok başarılı devletler yarattı. Bunlar Büyük Bulgaristan Kubrathana, Hazar ve Avar kağanlıkları, Duloba Şambata, Tuna Bulgaristan Asparuha, Arpad'in Madyar eyaleti, Lashinovich'in Kiev Kağanlığı, Volga Bulgaristan'dır.

Bilimsel araştırmalarımız, Uysunlar ve Hunlar'ın bir parçası olan eski Kazak kabile ve boylarının bu devletlerin oluşumunda aktif rol oynadığı gerçeğini doğrulamıştır. Bu sonuçlar zincirini 2018 yılında Çimkent'te yayınlanan «Tamga of Attila and the Huns» adlı kitabımda

воинских подразделений. Они носили белую одежду, что послужило основой их названия.

О наличии уйсуней в составе войск Аттилы много раз оповещает летопись «Велесова книга». В ней упоминается то, что правитель гуннов тоже был выходцем из этого древнего народа. А в «Именнике болгарских ханов» и других средневековых источниках уточняется род Аттилы. Им являлся род дуло (дулат), входящий в состав уйсуней.

Северные хунны под натиском китайцев мигрировали из Азии в Европу. В этот период их объединил и возглавил талантливый правитель Баламер, а его правнук Аттила покорил почти всю Европу.

Потомки Аттилы и его гуннов создали на территории Европы ряд успешных государств. Это Великая Болгария Кубратхана, Хазарский и Аварский каганаты, Дулоба Шамбата, Дунайская Болгария Аспаруха, Мадьярское государство Арпада, Киевский каганат Лашиновичей, Волжская Булгария. Наши научные исследования подтвердили факты того, что в создании указанных государств активное участие принимали древние казахские племена и роды, входившие в состав уйсуней и гуннов. Цепь этих выводов я обобщил в своей книге «Тамги Аттилы и гуннов», изданной в Шымкенте в 2018 году. Согласно положениям данной книги, из 165 тамг (знаков) дунайских болгар, т. е. потомков гуннов, 137 совпадают с тамгами всех казахов. В разрезе жузов они представлены следующим образом: Старший жуз имеет 90 идентичных тамг со знаками болгар. К ним относятся племена канлы, жалаир, сиргели, шапырашты, ошакты, шанышкылы, дулат (сикым, жаныс, шымыр, ботбай), род ойык. Средний жуз – обладатель 13 идентичных тамг со знаками болгар. Это племена конырат, керей, уак, аргын, найман, роды баганалы, таракты, ергенекты, каракерей. Младший жуз имеет 34 идентичных тамг со знаками болгар. К ним относятся племена жаппас, торткара, алаша, черкеш, карасакал, керейт, табын, адай, берш, жагалбайлы, телеу, шекты, алшын, карасакал, маскар, шомекей, жуй, кызылкурт. Это – львиная доля. Следовательно, покорители Европы – уйсуней и гунны – предки как болгар, так и казахов. Два народа – единокровные братья. Об этом свидетельствует еще то, что средневековые болгары говорили на уйсуне-гуннском языке. Так, в городе Плиска, древней столице Дунайской Болгарии, на месте дворца хана Крума были найдены каменные блоки, на которых имелись надписи на уйсуне-гуннском языке. В тридцатые годы XX века их прочитал известный венгерский историк и археолог Геза Фехер. Свыше 50 слов на чувашский язык перевёл академик Михаил Николаевич Юхма, а я – на казахский. Следовательно, древний болгарский, чувашский и казахский языки имеют общие корни. Их матерью является уйсуне-гуннский язык.

Согласно сведениям греческого хрониста Приска Панийского, Паннония (Венгрия) была одним из центров гуннской державы. Его сведения подтверждаются и нашими подсчета-

өзетледим. Bu kitabın hükümlerine göre, Tuna Bulgarlarının 165 tamgasından (işaretinden), yani Hunların soyundan gelenler, 137 tüm Kazakların tamgalarıyla örtüşüyor. Juzler bağlamında, bunlar şu şekilde sunulur: Kıdemli Juz, Bulgarların işaretleri ile 90 özdeş tamgaya sahiptir. Bunlara Kanly, Zhalair, Sirgeli, Shapyrashty, Oshakty, Shanyshkyly, Dulat (Sikim, Janis, Şımır, Botbay), oyik boyu kabileleri dahildir. Orta juz, Bulgarların işaretleri ile 13 özdeş tamganın sahibidir. Bunlar Konyrat, Kerey, Uak, Argyn, Naiman boyları, Baganaly, Tarakt, Ergenekt, Karakerei boylarıdır. Genç juz, Bulgarların işaretleri ile 34 özdeş tamgaya sahiptir. Bunlara Zhappas, Torkara, Alasha, Çerkes, Karasakal, Kereyt, Tabyn, Adai, Bersh, Zhagalbayly, Teleu, Shekt, Alshyn, Karasakal, Mascar, Shomekey, Zhuy, Kyzylkurt kabileleri dahildir. Sonuç olarak, Avrupa'nın fatihleri - Uysunlar ve Hunlar - hem Bulgarların hem de Kazakların atalarıdır. İki halk yarı kardeştir. Bu aynı zamanda ortaçağ Bulgarlarının Uysun-Hunn dilini konuşması gerçeğiyle de kanıtlanmıştır. Böylece, Tuna Bulgaristan'ın eski başkenti Pliska şehrinde, Khan Krum sarayının bulunduğu yerde, Uysun-Hunn dilinde yazıtların bulunduğu taş bloklar bulundu.

Yirminci yüzyılın otuzlu yıllarında, ünlü Macar tarihçi ve arkeolog Geza Feher tarafından okundu. Akademisyen Mikhail Nikolayevich Yuhma 50'den fazla kelimeyi Çuvaş diline, ben de Kazakça'ya çevirdim. Sonuç olarak, eski Bulgar, Çuvaş ve Kazak dillerinin ortak kökleri vardır. Ana dilleri Uysune-Hun dilidir.

Yunan tarihçi Pannonialı Prisca'nın bilgisine göre Pannonia (Macaristan), Hun devletinin merkezlerinden biriydi. Bilgileri hesaplamalarımızla doğrulandı. Böylece, 248 Macar mülkiyet işaretinden 91'i tüm Kazakların tamgalarıyla örtüşüyor. Juzlar bağlamında, şu şekilde görünürler: Kıdemli Juz kabileleri - 29 işaret, Orta Juz kabileleri - 21 işaret, Genç Juz kabileleri - 18 işaret. Uysun-Hunların Macarlar arasında (Kazak kabileleri ve boyları dahil) varlığı dikkat çekici, ağır ve doğaldır.

Günümüzde Çuvaşlar, Uysun-Hunların ve Volga Bulgarlarının torunları olarak kabul edilir. Bu sonuç, bilim camiasında güçlü bir yer edinmiştir. Çuvaş, eski Uysune-Hun dilini korudu. Bu en eski Türk dilidir. Sonuç olarak, Çuvaş halkının tarihi ve etnik kesimleri, bilimsel argümanlarımızı

Uysunlar ve Hunlar, neredeyse ortak bir zihniyet, dil, inanç, gelenek, görenek ve ritüellere sahip tek bir halktır. Uysunların ve Hunların genç erkek ve kadınları serbestçe birbirleriyle evlenirdi. Uysuni etnik adını korudu. Ancak «Hunn», «Sünn», «Gunn» isimlerinin dini bir özü vardır. Kun'a (güneşe) tapınmalarıyla ilişkilidirler. Uysunlar ve Hunlar güneşe tapan Tengrililer'di.

ми. Так, из 248 венгерских знаков собственности 91 совпадает с тамгами всех казахов. В разрезе жузов они выглядят следующим образом: племена Старшего жуза – 29 знаков, племена Среднего жуза – 21 знака, племена Младшего жуза – 18 знаков. Присутствие в среде венгров уйсуне-гуннов (в том числе казахских племен и родов) заметно, весомо и закономерно.

Ныне потомками уйсуне-гуннов и волжских болгар считаются чуваша. Данный вывод занял в научной среде прочные позиции. Чуваша сохранили древний уйсуне-гуннский язык. Это самый древнейший тюркский язык. Следовательно, историко-этнические срезы чувашского народа могут подтвердить наши научные доводы. Так, в 1962 году доктор исторических наук В. Ф. Каховский опубликовал перечень 468 чувашских тамг. Из них 196 тамг идентичны с тамгами всех казахов (из них – 88 тамг племен Старшего жуза, 50 тамг – племен Среднего жуза, 66 тамг – племен Младшего жуза). Указанные факты свидетельствуют о близкой этнической родственности казахского и чувашского народов.

Тамги казахских племен и родов обширно представлены на территориях Великобритании, Германии, Франции, Нидерландов, Польши, Украины, Киева, Москвы, Пензенской области, Татарстана, Башкортостана, Крыма, Азербайджана, Северного Кавказа и других земель. Такое широкое распространение их тамг стало возможным в период завоевательных походов Баламера и Аттилы, а также их потомков.

Тамги казахских племен и родов имеют идентичность с тамгами балкарского, карачаевского, ногайского, хазарского, аварского, кумыкского, кабардинского, огузского, туркменского и других народов. Следовательно, они тоже участвовали в этногенезе европейских уйсуней и гуннов.

Тамги казахских племен и родов широко представлены на территории Сибири, Монголии, Северного Китая. Это Пазарыкские курганы Алтая, каменные изваяния и стелы Минусинской котловины, курган Аржан Тувы и другие территории.

Обширные материалы топонимики и гидронимики ярко свидетельствуют о том, что легендарные предки казахов, сохранившиеся в устном народном творчестве, имеют реальную основу. Обратимся к следующим мифическим именам, сохранившимся в Сибири:

Қадыр. Қалша. а) река Калчан (Уватский район Тюменской области);

б) с. Кодар (Каларский район Забайкальского края).

Алаш. а) Алашское плато (Тыва); б) река Алаш; в) г. Алаш (Барун-Хемчешский район Тывы).

Қазақ. Надпись на камне: «Кзғоғлм-қазақ оғлұм» (Енисей), (Б. Алтаев. Үйсін-сиқымның шығу тегі. Шымкент, 2011, 114-115 беттер).

Арыс. а) Заповедник Арысканныг (Тыва); б) г. Арыскан (Улут-Хемский район Тывы); в) г. Арыс-Бами (Тыва).

doğrulayabilir. Böylece, 1962'de Tarih Bilimleri Doktoru V.F. Kakhovsky, 468 Çuvaş tamgasının bir listesini yayınladı. Bunlardan 196 tamga, tüm Kazakların tamgalarıyla aynıdır (bunların - 88'i Kıdemli Juz kabilelerinin, 50'si - Orta Juz kabilelerinin, 66'sı – Genç Juz'un kabilelerinin). Bu gerçekler, Kazak ve Çuvaş halklarının yakın etnik akrabalığına tanıklık ediyor.

Kazak kabilelerinin ve boylarının tamgaları, Büyük Britanya, Almanya, Fransa, Hollanda, Polonya, Ukrayna, Kiev, Moskova, Penza bölgesi, Tataristan, Başkurdistan, Kırım, Azerbaycan, Kuzey Kafkasya ve diğer topraklarda yaygın olarak temsil edilmektedir. Tamgalarının bu kadar yaygın bir şekilde dağıtılması, Balamer ve Attila'nın ve onların soyundan gelenlerin fetih kampanyaları sırasında popüler oldu.

Kazak kabilelerinin ve boylarının tamgaları, Balkar, Karaçay, Nogay, Hazar, Avar, Kumuk, Kabardin, Oğuz, Türkmen ve diğer halkların tamgaları ile bir kimliğe sahiptir. Sonuç olarak, Avrupa Uysunları ve Hunlarının etnogenezine de katıldılar.

Kazak kabilelerinin ve boylarının tamgaları Sibirya, Moğolistan ve Kuzey Çin'de yaygın olarak temsil edilmektedir. Bunlar Altay'ın Pazarık höyükleri, Minusinsk çukuru'nun taş heykelleri ve stelleri, Tuva'nın Arzhan höyüğü ve diğer topraklardır.

Kapsamlı toponim ve hidronimik materyalleri, Kazakların sözlü halk sanatında korunan efsanevi atalarının gerçek bir temele sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Sibirya'da hayatta kalan aşağıdaki efsanevi isimlere dönelim:

1) Kadir. Kalşa. a) Kalchan Nehri (Tyumen Bölgesi'nin Uvat Bölgesi).

b) Kodar köyü (Trans-Baykal Bölgesi'nin Kalarsky bölgesi).

2) Alaş. a) Alaş yaylası (Tyva). b) Alaş Nehri. c) Alash şehri (Tyva'nın Barun-Khemsy bölgesi).

3) Kazak. Taş üzerindeki yazıt: «Кзғоғлм-қазақ оғлұм» (Енисей), (Б.Алтаев. Үйсін-сиқымның шығу тегі. Шымкент, 2011, 114-115 беттер).

4) Aris. a) Yedek Arıskannık (Tyva). b) Arıskan şehri (Tyva'nın Ulug-Khem bölgesi). c) Arys-Bami (Tiva) şehri.

Bütün bu isimler Kazak halkı tarafından hatırlanmakta ve sevilmektedir. Göçebelerin torunları için kutsaldırlar.

Sibirya'da, efsanevi Kazak isimleri olan Kotan, Uysun, Şor, Tagar ve diğerleri ile ilişkili birçok yer adı ve hidronim vardır.

Antik Baidi bölgesi, Çin'in kuzeydoğusunda yer almaktadır. Bilim adamı B. Altayev, onu efsanevi Baydibek Karaşaulı adıyla tanımlar. Ancak Altay'da Kumandin halkının bir parçası olan bir boy (seok - suek - Kazakça) Çabaraş var. Onları Kazak Şapıraştı kabilesinin bir parçası olarak görüyoruz. Bu gerçekler, Sibirya, Moğolistan, Kuzey Çin topraklarının Türklerin eski ekümenleri olduğunu göstermektedir.

Halkların Büyük Göçü sırasında ve sonrasında, Kazak kabilelerinin ve boylarının önemli bir kısmı Çuvaşistan, Tataristan, Başkurdistan ve diğer komşu bölgelere yerleşti. Bu, efsanevi Kazak isimlerine sahip yer adları ve hidronimlerle

Все эти имена помнит и лелеет казахский народ. Они священны для потомков кочевников.

В Сибири встречается много топонимов и гидронимов, связанных с легендарными казахскими именами Котана, Уйсуня, Шора, Тагара и других.

На северо-востоке Китая расположен древний округ Байди. Ученый Б. Алтаев идентифицирует его с именем легендарного Байдибека Карашаулы. А вот на Алтае есть род (сеок – суек – по-казахски) чабараш, входящий в состав кумандинского народа. Мы считаем их осколком казахского племени шапырашты. Указанные факты свидетельствуют о том, что территории Сибири, Монголии, Северного Китая были древней ойкуменой тюрков.

В период Великого переселения народов и позже значительная часть казахских племен и родов обосновались на территориях Чувашии, Татарстана, Башкортостана и других сопредельных областей. Об этом свидетельствуют топонимы и гидронимы с легендарными казахскими именами. Некоторые из них нам любезно предоставил М.Н. Юхма.

Алаш. Чувашское село Алаш Карабулакского района Саратовской области.

Қазақ. Село Казаккаси Канашского района Чувашии.

Арыс. Речка Арсь Иберсинского района Чувашии.

Уйсін. Широкое поле Уйсунь у чувашского села Сенял (Сеньял) Неверкинского района Пензенской области.

Бақтияр. а) село Пахтияр Янтиковского района Чувашии. б) село Бахтияр Янтиковского района Чувашии.

Қараша. а) село Хурашаш Чететского района Чувашии. б) село Карач (Карача) Козловского района Чувашии.

Байдибек. а) чувашское село Байдибек Шемуршинского района Чувашии. б) чувашское село Байдибек Карабулакского района Саратовской области.

Шапырашты. а) село Шарпаш Чебоксарского района Чувашии. б) село Шарпаш Моргаушского района Чувашии.

Ошакты. Село Очак Моргаушского района Чувашии.

Албан. Село Алман (Алманча) Батыревского района Чувашии.

Суан. Улица Савамкасси села Тарханы Батыревского района Чувашии.

Эти факты убедительно свидетельствуют об участии казахских племен и родов в этногенезе народов Поволжья.

Чувашские географические названия вобрали в себя имена великих правителей Баламера и Аттилы. Сыновья Аттилы Эллак, Тенизхан и Ирناк тоже не остались без внимания. Они демонстрируют наличие тесной и глубокой исторической взаимосвязи правителей уйсуня-гуннов с чувашами и казахскими племенами и родами.

Легендарные имена предков казахов зафиксированы в собственных именах чувашей. Их можно обнаружить в книге М. Н. Юхмы «Чувашские

kanıtlanmıştır. Bazıları bize M.N. Yukma tarafından nazikçe sağlandı.

1. Alaş. Alaş'ın Çuvaş köyü, Karabulak ilçesi, Saratov bölgesi.

2. Kazak. Kazakkasi köyü, Çuvaşistan'ın Kanashsky ilçesi.

3. Aris. Çuvaşistan'ın İbersin bölgesinin Ars nehri.

4. Uysin. Penza bölgesinin Neverkinski ilçesine bağlı Senyal (Şenyal) Çuvaş köyü yakınlarındaki geniş Uysun tarlası.

5. Bahtiyar. a) Çuvaşistan'ın Yantikovski ilçesi Bahtiyar köyü. b) Çuvaşistan'ın Yantikovski bölgesi Bakhtiyar köyü.

6. Karaşa. a) Çuvaşistan'ın Chetetski ilçesi Huraşaş köyü. b) Çuvaşistan'ın Kozlovski ilçesine bağlı Karaç (Karaça) köyü.

7. Baydibek. a) Çuvaşistan'ın Shemurshinsky ilçesi, Baidibek'in Çuvaş köyü. b) Saratov bölgesi, Karabulak ilçesi, Baydibek'in Çuvaş köyü.

8. Şapıraştı. a) Çuvaşistan'ın Cheboksari ilçesine bağlı Şarpaş köyü. b) Çuvaşistan'ın Morgauş ilçesi, Şarpaş köyü.

9. Oşakti. Oçak köyü, Morgauş bölgesi, Çuvaşistan.

10. Alban. Alman köyü (Almança), Çuvaşistan'ın Batrevski bölgesi.

11. Xuan. Savamkassia caddesi, Tarkhani köyü, Batrevski bölgesi, Çuvaşistan.

Bu gerçekler, Kazak kabilelerinin ve boylarının Volga bölgesi halklarının etnogenezine katılımına ikna edici bir şekilde tanıklık ediyor.

Çuvaş coğrafi adları, büyük hükümdarlar Balamer ve Atilla'nın adlarını birleştirmiştir. Atilla'nın oğulları Ellak, Tenizhan ve Irnak da gözden kaçmadı. Uysune-Hun hükümdarlarının Çuvaş ve Kazak kabileleri ve boyları ile yakın ve derin bir tarihsel ilişkisinin varlığını gösterirler.

Kazakların atalarının efsanevi isimleri Çuvaşların özel isimlerinde kayıtlıdır. M.N. Yukhma «Çuvaş isimleri» kitabında bulunabilirler. Cheboksarı, 2008. Başlangıçta Kazak isimlerini ve ardından Çuvaşça isimlerini sunuyoruz:

имена». Чебоксары, 2008. В начале мы предлагаем казахские имена, а затем чувашские:

Қалша. (Каласа, с.81), Алаш. (Елаш с.46, Улаш с.191), Қазақ. (Казук, Казюк с.79, Хозахбай с.205, Хаззахбай, Хосахпай, с.205, Хусак, Хузьяк, с.207), Созақ. (Сосак, Сазак, с.147), Арыс. (Арас, с.27), Бақтияр. (Бахтиер, с.39), Майкы. (Маймак, с.95), Уйсін. (Ушшан с.199, Ушине, с.303), Қараша. (Карчча, с.79), Байдібек. (Байдимер, Байдумер, с.38), Сиргелі. (Сирмек, с.157), Шапырашты. (Шарпаш, Шарбаш, с.217), Албан. (Алван, с.20), Қонырат. (Кантратти, Кондрати, с.77), Керей. (Кирей, с.85), Найман. (Шайман, 216), Адай. (Атай, Адай, с.31), Тама. (Тама, с.166), Шомекей. (Чомекей, Чомекей, с.213) и другие. Указанные примеры показывают, что казахские имена широко представлены в сегменте чувашских имен. Кстати, среди чувашей широкой известностью пользуются имена правителей гуннов.

Могущественное племя коньрат оставил много отметин в европейских именах и географических названиях. Это имена германских императоров по имени Конрад, украинская фамилия Кондратенко, Кондратюк, русская фамилия Кондратьев, имя Кондрат, город Комрат в Молдове и другие.

Рашид ад-Дин в своей книге «Жамиг ат-тауарих» пытался раскрыть историю происхождения племени коньрат. Информаторы донесли ему сведения лишь об одной их маленькой ветке. Коньрат – более древнее племя. Так, например, матерью хана Великой Болгарии Кубрата (620-660 гг.) была женщина по имени Акжан, происходившая из племени коньрат (Джагфар тарихы. III том. Оренбург, 1997) и другие источники.

В далекой Бельгии расположен город Суань. На наш взгляд этому названию причастно племя суан. Аргыны тоже оставили много следов в географических названиях. Это река Аргунь в Сибири, провинция Арагон в Испании.

Казахские племена оставили глубокий след в жизни Руси. Например, названия племен керей, адай, рамадан стали основой таких русских фамилий как Кириенко, Кириевский, Киреев, Одоевский, Ромадоновский и другие. А вот Таманский полуостров носит названия племени тама.

Итак, многочисленные факты и аргументы свидетельствуют о широких масштабах древней истории казахских племен и родов. Эти факторы следует учесть при создании новых научных трудов по древней истории казахского народа. ■

Kalsha. (Kalya, s. 81), Alaş. (Elash s. 46, Ulaş s. 191), Kazak. (Kazuk, Kazyuk s.79, Khozakhbai s.205, Khazakhbay, Khosakhpay s.205, Khusak, Khuzyak, s.207), Sozak. (Sosak, Sazak, s. 147), Arıs. (Aras, s. 27), Baktiyar. (Bakhtier, s. 39), Maiky. (Maymak, s. 95), Uyuşun. (Uşşan (s. 199, Ushine, s. 303), Karaşa. (Karça, s. 79), Beydibek. (Baidimer, Baidumer, s. 38), Sirgeli. (Sirmek, s. 157), Shapyrashty. (Sharpash. , Sharbash, s. 217), Alban. (Alvan, s. 20), Yonirat. (Kantratti, Kondrati, s. 77), Kerey. (Kirei, s. 85), Naiman. (Shaiman, 216), Adai. (Atay, Adai, s.31), Tama. (Tama, s.166), Shomekey. (Çomekkey, Çomekey, s.213) ve diğerleri.

Bu örnekler Çuvaş adları segmentinde Kazak adlarının yaygın olarak temsil edildiğini göstermektedir. Hun hükümdarlarının isimleri Çuvaşlar arasında yaygın olarak bilinir.

Güçlü Konırat kabilesi, Avrupa isimlerinde ve coğrafi isimlerde birçok iz bıraktı. Bunlar Konrad adlı Alman imparatorlarının isimleri, Ukraynalı soyadı Kondratenko, Kondratyuk, Rus soyadı Kondratyev, Kondrat adı, Moldova'daki Komrat şehri ve diğerleri.

Rashid ad-Din, «Жамиг ат-тауарих» adlı kitabında Konırat kabilesinin kökeni tarihini ortaya koymaya çalıştı. Muhbirler ona küçük şubelerinden sadece biri hakkında bilgi verdiler. Konırat eski bir kabiledir. Yani, örneğin, Büyük Bulgaristan Hanı Kubrat'ın (620-660) annesi, Konırat kabilesinden (Джагфар тарихы. III том. Оренбург, 1997) ve diğer kaynaklardan gelen Akjan adında bir kadındı.

Suaini şehri uzak Belçika'da yer almaktadır. Kanaatimizce bu isimde Suan kabilesi de yer almaktadır. Argınlar coğrafi isimlerde de pek çok iz bırakmışlardır. Bu, İspanya'nın Aragon eyaleti olan Sibiryа'daki Argun Nehri.

Kazak kabileleri, Rusların hayatında derin bir iz bıraktı. Örneğin, Kerey, Aday, Ramazan kabilelerinin isimleri, Kiriyeenko, Kirievski, Kireev, Odоеvski, Romadonovski ve diğerleri gibi Rus soyadlarının temeli oldu. Ancak Taman Yarımadası, Tama kabilesinin adını almıştır.

Bu nedenle, çok sayıda gerçek ve argüman, Kazak kabilelerinin ve klanlarının eski tarihinin geniş ölçeğine tanıklık ediyor. Kazak halkının kadim tarihi üzerine yeni bilimsel eserler oluşturulurken bu faktörler dikkate alınmalıdır. ■

Абдукадыр ДАУТБЕКОВ,
академик Чувашской АН,
член Союзов писателей России и
Чувашии, научный сотрудник ЮКГУ
им. М. Ауэзова

Abdukadir DAUTBEKOV,
Çuvaş Bilimler Akademisi'nin Akademisyeni,
Rusya ve Çuvaşistan Yazarlar Birlikleri üyesi,
M.O. Auezov adına Güney Kazakistan Devlet
Üniversitesi'nin araştırmacısı

АРЕАЛ РАССЕЛЕНИЯ КАРАПАПАКОВ

KARAKARAKLARIN YERLEŞİM ALANI

Фяхри ВАЛЕХОГЛЫ-ХАДЖЫЛАР

Fahri VALEHOĞLU-HACILAR

Карапапаки, являясь субэтнической группой азербайджанских тюрков и неся вместе с огузами материальных и моральных ценностей кыпчаков, в настоящее время компактно проживают в основном в Грузии, Азербайджане, Турции и Иране. Их этнической территорией и исторической родиной непосредственно являлась Азербайджан, Грузия, и приграничные регионы Армении. В результате исторических и политических процессов на Южном Кавказе некоторые из карапапаков, которые с начала 19 века находились под постоянным давлением, переехали или переселились в современные Турцию и Иран, а проживающие в Армении были полностью депортированы.

Борчалинские Карапапаки

В настоящее время ареал расселения карапапаков в Грузии в основном охватывает северные земли исторического Борчалинского района и Сагареджо, Лагодехского и Телавского районов Гхетской области, и в основном Газахский и Агстафинский районы Азербайджанской Республики. Во 2-й половине XVIII века эти территории последовательно входили в состав Картли-Кахетинского царства, а с XIX века в состав Российской империи: Грузии (1801-1840 гг.), грузино-Имеретинской (1840-1846)

Азербайжан Түрклеринин alt etnik grubu olan ve Oğuzlarla birlikte Kıpçakların maddi ve manevi değerlerini taşıyan Karapapaklar, günümüzde ağırlıklı olarak Gürcistan, Azerbaycan, Türkiye ve İran'da yoğun bir şekilde yerleşmişlerdir. Etnik toprakları ve tarihi vatanları doğrudan Azerbaycan, Gürcistan ve bugünkü Ermenistan sınır bölgelerini kapsıyordu. Güney Kafkasya'daki tarihi ve siyasi süreçler sonucunda 19. yüzyılın başlarından itibaren sürekli baskı altında kalan Karapapakların bir kısmı modern Türkiye ve İran'a taşınmış veya yerleşmiş, Ermenistan'da yaşayanlar ise tamamen sınır dışı edilmiştir.

Борчали карапapakları

Şu anda Gürcistan'daki Karapapakların yaşam alanı, ağırlıklı olarak tarihi Borçalı ilçesinin kuzey topraklarını ve Gakheth bölgesinin Sagarejo, Lagodekh ve Telav ilçelerini ve ağırlıklı olarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Gazakh ve Agstafa ilçelerini kapsamaktadır. 18. yüzyılın ikinci yarısında bu topraklar Kartli-Gakheth İmparatorluğu'nun bir parçasıydı ve 19. yüzyıldan itibaren Rus İmparatorluğu'nun bir parçası olarak Gürcistan (1801-1840), Gürcistan-İmeret (1840-1846), Tiflis ve Yelizavetpol vilayetleri (1846) sonrası).

гг.), Тифлиской и Елизаветпольской губерний (после 1846 г.).

В Тифлиской губернии «татаро-карапапакские» поселения административно подчинялись Борчалинскому, Тифлискому, Телавскому и Игнахскому уездам.

В 1885 году в Екатериненфельдском уезде Борчалинского уезда 71,8 процента населения (10 028 человек), в Борчалинском уезде 64,8 процента (12 377 человек), в Триалетском, Лорийском уездах 20-30 процентов, в Карайазинском уезде Тифлиского уезда 94,6 процента (4 754 человека) составляли «татары», в самом городе Тифлисе 1 275 человек, в Игнахском уезде 1 275 человек. 3 220 человек, в Телавском уезде числилось более 1 600 «татар».

В декабре 1918 года в результате грузино-армянской войны над Борчалинским и Ахалкалакским уездами южная часть Борчалы – Лору была объявлена нейтральной зоной. После установления советской власти на Южном Кавказе территория Лори была включена в состав Армянской Советской Социалистической республики, созданной на землях Западного Азербайджана. В этот период в средней части Борчалинского уезда 93% населения составляли карапапаки (36 615 человек), а в Караязы – 88,8% (7 419 человек).

По результатам переписи населения 1926 года, проведенной после образования СССР,

Тифлис илindeki «Tatar»-Karapapak yerleşimleri idari olarak Borçalı, Tiflis, Telav ve Sığnağ ilçelerine bağlıydı.

1885 yılında Borçalı ilçesinin Yekaterinenfeld ilçesinde toplam nüfusun %71.8'i (10.028 kişi), Borçalı ilçesinde %64.8 (12.377 kişi), Trialet ve Loru ilçelerinde %20-30, Tiflis ilçesi Garayazı ilçesinde %94,6'sı (4 754 kişi) «Tatar», Tiflis'te (Tiflis) 1.275 kişi, Sığnağ ilçesinde 3.220 kişi ve Telav ilçesinde 1.600'den fazla kişi kayıtlıydı.

Aralık 1918'de Borçalı ve Ahalkalak ilçeleri üzerindeki Gürcü-Ermeni savaşı sonucunda Borçalı'nın güney kısmı - Loru ilçesi - tarafsız bölge ilan edildi. Güney Kafkasya'da Sovyet gücünün kurulmasından sonra Loru bölgesi, Batı Azerbaycan topraklarında kurulan Ermeni Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin bir parçası oldu. Bu dönemde Borçalı ilçesinin orta kesiminde nüfusun %93'ü (36,615 kişi), Karayazı'da ise %88,8'i (7.419 kişi) karapapak olmuştur.

SSCB'nin kurulmasından sonra yapılan 1926 nüfus sayımının sonuçlarına göre Borçalı kazasının 88.000 nüfusunun %58.9'u «Türk», %17.3'ü Ermeni ve %9.2'si Gürcü'dür. Halihazırda Gürcistan bölgelerindeki Türk-Karapapak yerleşimleri:

1) Marneul ilçesi: Marneul (Sarvan) şehri, Sadakhli, Kızılhajili, Gorarkhi Camii (Alget), Gachagan, Sabirkend (Mamgalli // Mamgalli), Keshali, Kasımlı, Agamammadli, Tazakend, Azizkend (İvanbeyli), Qash Mугanlı (Boyuk)

58,9% из 88 000 населения Борчалинского района составляли «турки», 17,3% - армяне и 9,2% – грузины. В настоящее время турецко-карапакские поселения в регионах Грузии:

1) Марнеульский район: город Марнеул (Сарван), Садахлы, Гызылхаджилы, Мечеть Горархи (Алгет), Гачаган, Сабиркенд (Мамгаллы // Мамгаллы), Кешали, Гасымлы, Агамедлы, Тазакенд, Азизкенд (Иванбейли), Гаш. Демья-Горархи, Нижний Сарал, Курды, Вышние рабы, Такали, Первый Косали, Второй Косали, Лейбеддин, Шулавер // Шулоюр, Даштапа, Имир, Курусту Капанакчи (Демирчихасанлы-Капанекчи), Гирихли, Байровли, Арахайхлы, Илмазлы, Улашлы, Ахиллала, Ахылмазмудлу, Гаджисакенд, Мамай, Ашагы Гуллар, Бирма-Тазакенд, Соп, Чандар, Сеидходжали, Каягоджалы, Байтарафчи, Гушчу, Ханджигазлы, Байталли, Халдул-Дырджулар, села;

2) Болнисский район: Фахрალი, Болус-Капанакчи, Арихли, Дарваз, Сараджлы, Колагир // Колаир, Зол-Гоядж, Имирхасан, Кочулу, Бала Муганлы, Даллар, Аорта, Ашаги Гошакилса, Дашлигуллар, Хасанкходжали, Абдуллахи Асанходжали, Абхазия.

3) Дманисский (Башкечидский) район: Йирганчай, Хамамлы, Юхари Гарабулаг, Мамишли, Юхари Орузман, Гызылкилса, Безекли, Сафарли, Гамарли, Даг Арихли, Ашаги Орузман, Гейлиян, Дагублу, Гаджудил, Ипудилер, Дагубл, Шаирджиллу, Ипудилер. Села, Ашагы Гарабулаг, Даллар, Лок-Чандар, Гаракилса, Махмудлу, Сугала, Ормешан, Ангираван, Бахчалар, Гусейнчай, Чопуралилар, Сака, Мамишлар, Саламмалик, Богазкесан, Союдлу;

4) Гардабан (Гараязи) район: город Гардабан (Гаратепа // Гараязи), Назарлы, Соганлыг, Косали, Агтахла, Гараджалар, Сартджала-Муганлы, Чандар, Гаратехла, Вахтангис (Воёвка), Тазакенджин, Бирликаха, Тазакенджин, Бирликаха. , Села Ашагы Капанакчи;

5) Тетрицгарский (Агбулагский) район: села Косалар, Шихли, Намтврян и Набилъ;

6) Залгинский (Безпальцевый) район: села Ардживан-Сарван, Чулухлу (Течис), Гызылгаджилы (Чолян) и Годеклер;

7) район Сагареджо (район Гарачоп): села Ламбали, Туллар, Кешали, Йор-Муганлы, Дузайрам, Газилар, Балдой и Гарабаглы;

8) Лагодехский район: села Габал, Гянджалар, Гараджалар и Узунтала;

9) Телавский район: село Гараджала;

10) Мсхетский район: села Циксисдзири, Мсхалдид, Кодорет, Старый Вечис;

11) Каспийский регион: Хутор, села Сакадагиано (Татушаги), Хидисгури (Корпугулаги), Джангилер (Карабахлар) и Хасаналилар;

12) Горийский район: села Тедоцминда и Левитана (Зезман).

Согласно официальной статистике 1989 года, 7 из 20 самых густонаселенных деревень в Грузии [Садахлы, Капанакчи (Болнисский район), Гараджала, Фахрალი, Соганлыг, Гызылхаджилы (Марнеульский район), Ламбали] были села Карапак.

, Demya-Gorarkhi, Aşağı Saral, Kürtler, Yukarı Köleler, Takali, Birinci Kosali, İkinci Kosali, Lejbeddin, Shulaver // Shuloyur, Dashtapa, İmir, Kurustu Kapanakchi (Demirchihanli-Kapanekchi), Girikhli, Bayrovli, Girikhli , Yuhari Saral, Arapli, Ilmazli, Ulaşlı, Akhillala, Akhilmahmudlu, Hacisakend, Mamay, Aşağı Gullar, Burma-Tazakend, Sop, Candar, Seyidhocali, Kayagocali, Baytarafçı, Guşçu, Khancigazlı, Baytalli, Bala Baylar, Hallar-Lecbeddin, Aggula köyleri.

2) Bolnis ilçesi: Fahrli, Bolus-Kapanakçı, Arıhlı, Darvaz, Saracli, Kolagir // Kolayır, Zol-Goyac, İmirhasan, Koçulu, Bala Mугanlı, Dallar, Ayorta, Ashagi Goşakılse, Daşligullar, Hasanhocali, Abdalli, Babakışiler, Aşağı İndir ; Aşağı Gülever, İnceoğlu, Yuharı Goşakılse, Ceferli, Miğirli, Yuharı Gülever, Sarallar, Arakel, Şemşioyü, Demirli, Çatah (Poladaur), Beyteker, Esmeler, Karadaş, Karatikan, Mollaehmadli, Seyalioğlu (Siskala), Seneb, Sarımemmedli (Kibircik), Talıblı köyleri;

3) Dmanis (Başkeçid) bölgesi: Yirgançay, Hamamlı, Yukarı Garabulag, Mamışlı, Yukarı Oruzman, Kızılkişla, Bezekli, Safarlı, Gamarlı, Dağ Arıhlı, Ashagi Oruzman, Geyliyan, Yağıblu, İpner, Şindiler, Dunus, Armlumarlı, Gömülü , Ashagi Garabulag, Dallar, Lok-Candar, Karakılca, Mahmudlu, Sugala, Örneşan, Angiravan, Bahçalar, Hüseyinchay, Çopuraliler, Saca, Mamışlar, Salammalik, Boğazkesan, Soyudlu köyleri;

4) Gardaban (Garayazi) bölgesi: Gardaban (Garatepe // Garayazi) şehri, Nazarlı, Soğanlıg, Kosali, Agtahla, Karajalar, Sartjala-Mугanlı, Çandar, Garatehla, Vakhtangis (Voyovka), Tazakend, Birlik, Kalinin, Akhalshe (Botanika) , Ashagi Kapanakçı köyleri;

5) Tetristsgaro (Agbulag) ilçesi: Kosalar, Şihli, Namtvrian ve Nabiler köyleri;

6) Zalga (Parmaksız) mahallesi: Arjivan-Sarvan, Culukhlu (Tecis), Kızılhacılı (Çolyan) ve Gödekler köyleri;

7) Sagarejo ilçesi (Garachop ilçesi): Lambalı, Tullar, Keşali, Yor-Mугanlı, Düzayram, Gazılar, Baldoy ve Karabağlı köyleri;

8) Lagodekh ilçesi: Gabal, Gencelar, Karacalar ve Uzuntala köyleri

9) Telav ilçesi: Garajala köyü;

10) Mskheta ilçesi: Tsixisdziri, Mskhaldid, Codoret, Eski Vecis köyleri;

11) Hazar bölgesi: Çiftlik, Sakadagiano (Tatushagi), Khidisguri (Korpugulaghi), Cangiler (Karabağlar) ve Hasanalilar köyleri;

12) Gori bölgesi: Tedotsminda ve Levitana (Zezman) köyleri.

1989 yılı resmi istatistiklerine göre, Gürcistan'ın en kalabalık 20 köyünden 7'si [Sadakhlı, Kapanakchi (Bolnis ilçesi), Garajala, Fahrli, Soğanlıg, Kızılhajili (Marneul ilçesi), Lambalı] Karapapak köyleriydi. Ocak 2002 itibarıyla resmi istatistiklere göre, Sadakhlı Gürcistan'ın en büyük köyüydü, Telav-Garajala ise üçüncü en büyük köydü. Bu iki köyle birlikte Kızılhacılı, Fakhrli, Bolus-Kapanakçı, Lambalı, Nazarlı, Soğanlıg, Kosali (Gardaban ilçesi), Alget, Arıhlı (Bolnis ilçesi), Agtahla, Karajalar (Gardaban ilçesi), Gaçagan ve Darvaz ilk 15 arasında yer

По официальным статистическим данным на январь 2002 года, Садахлы был самым большим селом в Грузии, а Телави-Караджала занимал 3-е место по величине. Наряду с этими двумя селами Гызылхаджили, Фахрели, Болус-Бабанакчи, Лямбали, Назарлы, Луканлы, Косалы (Гардабанский район), Алгет, Вохлы (Болнисский район), Агтахла, Караджалар (Гардабанский район), Гачаган и Дарваз занимают первые 15 мест среди крупных карапапакских сел в Грузии.

В настоящее время приблизительная численность карапапаков в Грузии, по неофициальным данным, составляет около 400 тысяч человек, и по численности они занимают второе место в стране после грузин.

Джавахетские (Ахалкалакские) карапапаки

До середины 20 века одним из регионов Грузии, где компактно проживали турки, в том числе карапапаки, был регион Месхети-Джаваheti (Ахалцихе-Ахалкалаки), расположенный на юго-западе страны и когда-то являвшийся Ахыскинским пашалыкством Османской империи. Также так называемые терекменцы (карапапаки) расселились в основном в Джавахетской части региона. Однако в результате Османско-русской войны 1828-1829 годов массовое переселение армян в эти районы, особенно вокруг деревень Карапапак, привело к постепенному переселению большинства из них в турецкие районы Чылдир, Ардахан и Карса.

В статье «Статистическое обозрение Ахалсикского пашалыка», опубликованной в мартовском номере газеты «Тифлиссские ведомости» за 1832 год, в разделе «Гарапапаки» говорится: В конце восемнадцатого и начале девятнадцатого веков они покинули свои дистанции со своими стадами и отарами и подошли к границам этого пашалыкства. Они поселились здесь, воспользовавшись привилегиями и концессий, данными им пашалыкством и которыми они пользовались до сих пор. Сначала они вели полностью кочевой образ жизни и только разводили скот. Позже они постепенно начали заниматься сельским хозяйством и садоводством, строили для себя постоянные дома и почти все предпочитали оседлый образ жизни, и лишь небольшая часть оставалась кочевой. Во времена пашей они не платили никаких налогов, но они должны были быть вооружены и готовы к битве по первому требованию.

В статье также представлена информация о карапапаках, которые предшествовали дистанциям Борчали и Шамшаддиль и жили на зимовках области Хертвиси, в основном в низинах и долинах на левом берегу Куры: «Этих карапапаков называют амирхасанами. В начале мая они все ... медленно поднимаются в горы, пока становится теплее. В сентябре они спускаются с гор ... Поскольку амирхасцы зимой пасли свой скот возле своих домов, их зимовья были достаточно далеко друг от друга, чтобы избежать нехватки пастбищ. В санджаке Хертвиси

алиyor. Gürcistan'ın büyük Karapapak köyleri sırayı paylaşiyor.

Şu anda, resmi olmayan kaynaklara göre, Gürcistan'daki karapapak sayısı yaklaşık 400.000'dir ve bunlar, Gürcülerden sonra ülkedeki en büyük nüfusa sahiptir.

Cavahet (Ahalkalak) karapapakları

20. yüzyılın ortalarına kadar, Gürcistan'da Karapapaklar da dahil olmak üzere Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biri, ülkenin güneybatısındaki Meskhet-Cavahet (Ahalsihe-Ahilkalaki) bölgesiydi ve bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun Ahıska Paşalığını oluşturuyordu. Ayrıca, karapapaklar çoğunlukla bölgenin Cavahet bölgesinde yaşıyordu. Ancak 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı sonucunda bu bölgelere özellikle Karapapak köylerinin çevresine Ermenilerin toplu olarak yerleştirilmesi, bunların çoğunun tedrici olarak Türkiye'nin Çıldır, Ardahan ve Kars ilçelerine göç etmesine neden olmuştur.

“Tiflisskiye Vedomosti gazetesinin Mart 1832 sayısında yayınlanan “Ahıska Paşalığının İstatistiki İncelemesi” başlıklı makalenin “Garapapaklar” bölümünde şöyle denilmektedir: On sekizinci yüzyılın sonlarında ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında, sürüleri ve sürüleriyle mesafelerini bırakarak bu paşanın sınırlarına geldiler. Paşalığın kendilerine verdiği ve bugüne kadar yararlandıkları üstünlüklerden yararlanarak buraya yerleştiler. İlk başta tamamen göçebe bir hayat yaşadılar ve hayvan yetiştirmekten başka bir şey yapmadılar. Daha sonra yavaş yavaş çiftçilik ve bahçecilikle uğraşmaya başladılar, kendileri için kalıcı evler inşa ettiler ve neredeyse hepsi yerleşik bir yaşam tarzını tercih etti, sadece az sayıda göçebe kaldı. Paşalar zamanında herhangi bir vergi ödemediler ancak ilk isteklerinde silahlı ve savaşa hazır olmaları gerekiyordu.

Makalede ayrıca Borçalı ve Şemşaddil mesafelerinin çok ilerisine gelen ve Hertvis sancağının kışlama alanlarında, özellikle Kür'ün sol tarafındaki ova ve vadilerde yaşayan Karapapaklar hakkında bilgi verildi: “Bu Karapapaklara Amirhasanlar denir. Mayıs ayının başında, havalar ısındıkça hepsi yavaş yavaş dağlara tırmanıyor. Eylül'de dağlardan inerler... Amirhasanlar kışın sığırlarını evlerinin yakınında otlattığından, kışları otlak sıkıntısı çekmemek için birbirlerinden yeterince uzaktı. Hertvis Sancağı'ndaki Amirhasanlar 40 aileden oluşuyor ve 7 kışlak'ta yaşıyorlar – aksakalların (büyüklerin) yaşadığı Kobkhe, İpnet, Vane, Kakavel, Nazrov, Diliga ve Alandziya (Alanja).

Makalenin yazarı Flugey'e göre, “Amirhalılar diğer Karapapaklardan daha şefkatli ve sade, akıllı, sakin ve çok adil, ziyaret etmeyi sevmeseler bile misafirperverler. Misafir sofraları yaşam standardına, yani ev sahibinin fakir de olsa samimiyetine ve gülümsemesine göre dekore edilmiştir. Diğer karapapaklar cesur, hareketleri hızlı ve çevik, konuşkan ve neşeli... Bu karapapaklar paşanın en iyi süvari müfrezelerini oluşturdu. İyi atları var ve onları çok ustaca sürüyorlar.”

амирхасанцы состоят из 40 семей и живут в 7 зимовьях - Кобхе, где живут их аксакалы (старшие), Ипнет, Ване, Какавел, Назров, Дилига и Аландзия (Аланджа).

По словам автора статьи Флугея, «амирхасанцы более сострадательны и просты, чем другие карапаки, они умны, спокойны и очень справедливы, они гостеприимны, даже если не любят навещать». Гостевые столы оформляются с учетом уровня жизни, то есть искренности и улыбки хозяина, даже если он бедный. Другие карапаки храбры, их движения быстрые и подвижные, разговорчивые и веселые ... Эти карапаки составляли лучшие кавалерийские отряды паши. У них хорошие лошади, и они очень умело водили их».

Из воспоминаний поэта Ильи Алхазивили (1853-1921), работавшего во 2-й половине XIX века в Тбилиси корреспондентом издававшейся на грузинском языке газеты «Дрозба» по Ахалкалакскому//Ахалкалакскому району, известно, что в отличие от местного населения, Джавахетские терекеменцы «не оборачивали головы платком, даже если их убей», а в расположенных здесь деревнях на берегу озера Табашур часто бывали гостями беглых отрядов терекеменцев.

Из статистических данных 1870 года известно, что в Ахалцихском/ / Ахалцихском уезде, входившем в состав Тифлисской губернии, в перечисленных ниже селах и указанном количестве проживали терекеменцы:

В селе Мураквал – 119 человек (14 домов), в Оскории – 107 человек (10 домов), в Ван – 130 человек (14 домов), в Панакет – 110 человек (10 домов), в Лебисе – 131 человек (10 домов). В Бузмарете – 100 человек (10 домов), Нияле – 286 человек (36 домов), Артахте – 36 человек (4 дома), Гое // Кокья – 405 человек (42 дома), Хумрисе – 175 человек (14 домов), Батхана – 22 человека (4 дома), в Сагамай – 130 человек (32 дома);

В селе Гулалис – 114 человек.

Терекеменцы, живущие в деревнях с преимущественно армянским населением:

в Бюк Ханчаллы – 29 человек, в Кичик Ханчаллы – 96 человек, в Орадже – 15 человек, в Аракале – 31 человек, в Гандзе – 121 человек.

Деревни терекеменцев, указанные в переписи как татарские деревни:

в Хавете – 133 человека (18 домов), в Эриндже – 55 человек (9 домов), в Давнии – 11 человек (1 дом), в Гарте – 64 человека (9 домов), в Карсепе – 95 человек (12 домов), в Аблахе – 20 человек (3 дома), в Дангале – 63 человека (10 домов).

(Следует отметить, что такое крупное село Карапapak-Терекеме, как Окам, в эти списки не входит).

Как видно из чисел, в Тифлисской области были многодетные семьи, насчитывающие более 10 человек. Позже большинство этих деревень было подчинено вновь образованному Ахалкалакскому району Тифлисской области.

По статистике 1903 года, село Лебис – 31, Ниял – 36, Артах – 8, Бузмарет – 13, Гурбага-

19. yüzyılın ikinci yarısında Tiflis'te (Tiflis) Gürcüce yayınlanan Droeba gazetesinin muhabiri olarak çalışan şair İlyá Alkhazıvılı'nın (1853-1921) anılarının aksine, yerlilerin aksine, onlardan farklı olarak Cavahet terakemelerinin kafalarını "öldürsen dahi sarıkla sarmadıklarını" köylerde ve terakeme kaçakçıların sık sık ziyaret ettiği Tabashur Gölü kıyısındaki köylerde misafir gittiğini malum oluyor.

1870 istatistiklerine göre, Tiflis eyaletinin bir parçası olan Ahalsihe // Akhalsikhe ilçesinde aşağıdaki köyler ve aşağıdaki sayıda terakeme yaşamaktadır:

tüm nüfus terakemelerden oluşan

Murakval köyünde - 119 kişi (14 ev), Oskoria'da - 107 kişi (10 ev), Van'da - 130 kişi (14 ev), Peneket - 110 kişi (10 ev), Lebis'te - 131 kişi (10 ev), Buzmaret'te - 100 kişi (10 ev), Niyal - 286 kişi (36 ev), Artakhta - 36 kişi (4 ev), Goyya // Kokiya - 405 kişi (42 ev), Khumris - 175 kişi (14 ev), Batkhana - 22 kişi (4 ev), Sagamoy'da - 130 kişi (32 ev);

nüfusun çoğunluğu terakemelerden oluşan

Kulalis köyünde – 114 kişi;

nüfusun çoğu ermeni olan köylerde yaşayan terakemeler

Boyuk Hançalli'de - 29 kişi, Kіçik hançalli'de - 96 kişi, Oraca'da - 15 kişi, Arakal'da - 31 kişi, Gandza'da - 121 kişi;

Sayımda "Tatar" köyleri olarak belirtilen Terakeme köyleri

Havet'te - 133 kişi (18 ev), Erinja'da - 55 kişi (9 ev), Davnia'da - 11 kişi (1 ev), Garta'da - 64 kişi (9 ev), Karsep'te - 95 kişi (12 ev), Ablah'ta - 20 kişi (3 ev), Dangal'da - 63 kişi (10 ev)

(Okam gibi büyük bir Karapapak-Terakeme köyünün bu listelerde yer almadığını belirtmek gerekir).

Rakamlardan da anlaşılacağı gibi, Tiflis ilinde 10'dan fazla sayısı olan büyük aileler vardı. Daha sonra bu köylerin çoğu Tiflis ilinde yeni kurulan Ahalkalaki ilçesine bağlı hale geldi.

1903 yılı istatistiklerine göre, Lebis köyü - 31, Niyala - 36, Artah - 8, Buzmaret - 13, Gürbağaoğlu - 10, Van - 16, Oskoria - 9, Erinja - 9, Garzamet - 15, Gavet - 16, Okam - 76, Goyya - 44, Khumris - 4, Gulalis - 30, Sagamoy - 46, Boyuk Khosbiyya - 17, Havet - 30, Erinja - 9, Davniya - 7, Azmana - 26, Garta - 10, Dangal - 10, Karsep - 24 Ablah köyü 10 evden oluşuyordu (kalıcı yerel aile).

1917-ci yılın nüfus sayımına göre, Ahalsihe ilçesinde 34776 kişi, XIX yüzyılın ilk yarısında nüfusun çoğunluğunu karapapak-terakemelerden oluştuğu Ahalkalaki ilçesinde ise 2438 kişi türk kayıtlıydı. 1918-ci yılda ermeni çeteleri Ahalkalaki ilçesinin Göyye və Büyük Hosbiyye Karapapak köylerine yerli ahaliye karşı amansız katliamlar tötretmiştiler \ 1918 yılının ilk yarısında Ahılkelek kazasında Türk-Müslüman nüfusa karşı etnik temizlik olguları ve sonuçları: Göyye ve Hosbiye katliamları // "TEKE - Uluslararası Türkçe, Edebiyat, Kültür, Eğitim" Dergisi. Bursa, 2019, Sayı 8 (2), s. 1263-1275].

Kasım 1944'te Karapapaklar, Ahıska-Ahılkalaki bölgesindeki diğer Türk-Müslüman nüfuslarla birlikte anavatanlarından Orta Asya bozkırlarına sürüldüler. Bugün Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Türkiye ve Rusya'da topluca yaşayan

Далее, по статистике 1887 года, количество «татар» по отношению к общей численности населения в некоторых селах Ахалкалакского района показано в таблице:

Название села	Численность населения	Численность «татар»	Название села	Численность населения	Численность «татар»
Окам	714	714	Сагамов	477	477
Гоййя	419	419	Хавет	262	262
Боюк Хосбийя	242	242	Азмана	239	239
Карсеп	219	219	Дангал	106	106
Батхана	113	113	Эриндже	99	99
Гарта	94	94	Давния	78	78
Хумрис	28	28	Ток	269	170
Гулалиш	270	170	Боюк Аракал	555	25
Мураквел	288	119	Кичик Аракал	307	39
Мурджахет	219	80	Вареван	693	132
Боюк Ханджаллы	947	13	Ораджалар	580	52
Кичик Ханджаллы	451	104	Килда	472	46
Хизабавра	1363	75	Котелия	609	27
Богдановка	839	15	Баралет	932	19
Дыргына	152	0	Гандза	1155	0
Чивтлик	Население переселилось в Карс	—	Модака	Население переселилось в Карс	—

Daha sonra, 1887 istatistiklerine göre, Ahalkalaki kazasının bazı köylerinde toplam nüfusa göre “Tatarların” sayıları tabloda gösterilmiştir:

Köy’ün adı	Ahalinin sayısı	“Tatar”-ların sayısı	Köy’ün adı	Ahalinin sayısı	“Tatar”-ların sayısı
Okam	714	714	Sağamoy	477	477
Göyye	419	419	Havet	262	262
Büyük Xosbiyye	242	242	Azmana	239	239
Karsep	219	219	Dangal	106	106
Bathana	113	113	Erince	99	99
Garta	94	94	Davniya	78	78
Humris	28	28	Tok	269	170
Kulalis	270	170	Büyük Arakal	555	25
Murakvel	288	119	Küçük Arakal	307	39
Murcahet	219	80	Varevan	693	132
Büyük Hançalı	947	13	Oracalar	580	52
Küçük Hançalı	451	104	Kilda	472	46
Hizabavra	1363	75	Koteliya	609	27
Bogdanovka	839	15	Baralet	932	19
Dırgına	152	0	Gandza	1155	0
Çıvtlık	ahalisi Karsa göç etmiş	—	Modaka	ahalisi Karsa göç etmiş	—

оглу – 10, Ван – 16, Оскория – 9, Эринджа – 9, Гарзавет – 15, Гавет – 16, Окам – 76, Гойя – 44, Хумрис – 4, Гулалис – 30, Сагамой – 46, Беюк Хосбия – 17, Хавет – 30, Эринджа – 9, Давния – 7, Азмана – 26, Карта – 10, Дангал – 10, Карсеп – 24, Село Аблах состояло из 10 домов (постоянно проживающие местные семьи).

По переписи 1917 года в Ахалцихском районе было зарегистрировано 34 776 турок, а в Ахалкалакском районе, где большинство населения в первой половине 19 века составляли карапаки, – 2 438 турок. В 1918 году армянские банды совершили жестокие расправы над местным населением в селах Гойя и Беюк Хосбие Гарапак Ахалкалакского района [Подробнее об этом “ТЕКЕ - Uluslararası Türkçe, Edebiyat, Kültür, Eğitim” Dergisi. Bursa, 2019, Sayı 8 (2), s. 1263-1275].

В ноябре 1944 года вместе с другими тюрко-мусульманскими народами Ахыска-Ахалкалакского района карапаки были депортированы с родных земель в степи Средней Азии. Сегодня более 500 000 турок ахыска-ахалкалаки, в том числе джавахетские карапаки, компактно проживающие в Казахстане, Кыргызстане, Азербайджане, Турции и России, продолжают неустанный борьбу за возвращение на свою историческую родину с великой патристической решимостью.

Карапаки Западного Азербайджана (Эривань)

Одной из исторических территорий, где карапаки жили компактно и были вынуждены полностью её покинуть, – это земли Западного Азербайджана, ныне именуемые как Республика Армения. Карапаки жили здесь в Агбабе, Лору (Даг Борчалы), Пембеке, Шурагеле, Абаране, Гарнибасаре, Зангибасаре, Гейче, Дарачичеке и других районах.

В 18-м номере газеты «Тифлиские ведомости» говорится, что в то время население Иреванской ямы, между Эчмиадзином и Деваля, состояло из шаруров, курдов, муганов, айрумов и карапаковок, проживавших на юге Гейчи.

И. Шопен, который досконально изучил тюркские племена, жившие вокруг Эривани, в статье «Статистическое обозрение Ереванской губернии», опубликованной в одном из номеров «Тифлиских ведомостей» за 1829 год, отмечает, что казахи вокруг Эривани делились на два основных племени – чобанкерели и карапаки. Шопен показывает, что чобанкерели состояли из семи групп и 420 семей. Шопен выбран из 777 семей карапаковок (677 семей), Чахирли (42 семьи), Калани // Коланлы (21 семья), Джамкилли // Джаммилли (5 семей), Карабахлар (22 семьи) и Карнибамлы // Гарнибамлы (10 семьи).) образовали слияние групп. Он отметил, что карапаки зимовали в селе Пурчо Гарнибасарского района, а летом мигрировали на южные вершины озера Гейджа.

Подчеркивая, что самый древний из казахского рода – карапаки, И. Шопен писал об их происхождении: «Нет никаких сомнений в том, что эти люди принадлежат к той же ро-

д Cavahet Karapapakların da aralarında bulunduğu 500.000'den fazla Ahıska-Ahılkalaki Türkü, büyük bir vatanseverlik azmi ile tarihi vatanlarına dönmek için yılmaz mücadelelerini sürdürmektedir.

Батı Азербайжан (İреван) Karapapakları

Karapapakların topluca yaşadıkları ve tamamen terk etmek zorunda kaldıkları tarihi topraklardan biri, şimdi Ermenistan Cumhuriyeti olarak adlandırılan Batı Азербайжан topraklarıdır. Karapapaklar burada Ağbaba, Loru (Dağı Borçalı), Pembek, Şuragel, Abaran, Garnibasар, Zengibaşар, Göyça, Darachichek ve diğer ilçelerde yaşadılar.

1828-ci yılda Tiflisskiye Vedomosti gazetesinin 18. sayısında, o dönemde Eçmiyazin ile Devali arasındaki Erivan çukurunda nüfusun Göyça'nın güneyinde yaşayan Şarurlar, Kürtler, Mугanlar, Ayrimler ve Karapapaklardan oluştuğu belirtilmektedir.

Erivan çevresinde yaşayan Türk boylarını derinlemesine inceleyen I. Şopen, 1829'da “Tiflisskiye Vedomosti”nin sayılarından birinde yayınlanan “Erivan Eyaletinin İstatistiki İncelemesi” adlı makalesinde, Erivan çevresindeki Kazakların iki ana kabileye ayrıldığını belirtiyor: çobankereler ve Karapapaklar. I. çobankerelerin 7 grup ve 420 aileden oluştuğunu gösterir. Şopen, 777 aileden ; karapapak (677 aile), Çahirli (42 aile), Kalani // Kolanlı (21 aile), Camkilli // Cammilli (5 aile), Karabağlar (22 aile) ve Karnibamli // Garnibamli (10 aile) arasından grupların birleşmesini oluşturdu. Karabağ halkının kışı Garnibasар ilçesine bağlı Purço köyünde geçirdiklerini, yazın ise Göyçe Gölü'nün güney tepelerine göç ettiklerini kaydetti.

I. Chopin, 1843 yılında yayımladığı “Araz vadisinin bir bölümünün (Gürcü-İmeret vilayetinin bir bölümü) teserrüfat öçerkleri” adlı kitabında, İreван yönünde Aras nehri vadisinin ana kabileleri arasında Bayat, Gacar ve Kazakların adını çekiyor ve bu son boyun 14 boya bölündüğünü ve bunların ana boylarını Karapapaklar (Karakalpaklar) olduğunu kaydetti.

Kazakların en eski boyu Karapapaklar olduğunu vurgulayan İ. Şopen kökenleri hakkında şunları yazdı: “Bu insanların Aral Gölü çevresinde yaşayan, aynı dili konuşan ve aynı hayatı yaşayan Karakalpaklarla aynı soydan olduklarına şüphe yok ve atalarımız onları Chornye-Klobuki olarak biliyorlardı. “, bir grup Peçenek...”. Yazar, Karapapakların Garnibasар ve Vedibaşар ilçelerinin dağlarında yaylaya geldiklerini de kaydetti.

1804-1813 yıllarında Rus-Gürcü savaşı sonucunda Karapapakların Göyça ve Daraççek ilçelerine göç ettikleri belirtilmelidir. Böylece 1814 yılında Kaçarlar tarafından han (sınır hanı) unvanı verilen Nağı ağa ve İsmail ağa önderliğinde Tarkavun // Tarkivan, Canahmedli, Ulaşlı, Saral, Arablı ve Borçalı'nın diğerlerine Rus ayrıcalıkları ve yükümlülükleri verildi, vatandaşlıktan ayrılarak Göyça ve Darachichek ilçelerine yerleşti. İreван hanlığının Rus İmparatorluğu ile yaptığı Gulustan anlaşması sonucu yeni oluşan sınırlarının korunması Gencebesар ve Karabağ istikametinden Nağı han'a, Gazah ve Pambak

В своей книге «Экономические очерки части Аразской долины (часть Грузино-Имеретской губернии)», изданной в 1843 году, И. Шопен среди основных племен долины реки Араз в Иреванском направлении назвал Баята, Гаджаров и казахов, из которых основным племенем составляли карапапки (каракалпаки). В своей работе «Исторический памятник о положении в армянской провинции во время присоединения к Российской империи», опубликованной в 1853 году, он представил следующую таблицу сведений о 14 племенах казахов:

Название племени	Семья	Мужчины	Женщины	Итого
Карапапки	840	2662	1957	4619
Боюк Чобанкяря	159	540	448	988
Сарачлы	90	289	252	541
Дямирчили	31	122	106	228
Кяримбяйли	55	199	158	357
Гафарлы	98	333	319	652
Шейхляр	34	116	116	232
Гарабаглы	12	36	32	68
Джафарлы	16	43	39	82
Али-Шарурлу	12	43	32	75
Годякли	24	81	77	158
Джам-Милли	10	37	28	65
Чахырлы	57	169	139	308
Кяркибашлы	13	36	36	72
Итого	1451	4706	3739	8445

1853'te yayınlanan "Rus İmparatorluğu'na ilhak sırasında Ermeni eyaletindeki duruma ilişkin tarihi anıt" adlı çalışmada, 14 kuşak için Kazaklar hakkında aşağıdaki bilgi tablosunu sundu:

Boy adı	Aile	Erkek	Kadın	Toplam
Qaraparaqlar	840	2662	1957	4619
Böyük Çobankərə	159	540	448	988
Saraçlı	90	289	252	541
Dəmirçili	31	122	106	228
Kərimbəyli	55	199	158	357
Qafarlı	98	333	319	652
Şeyxlər	34	116	116	232
Qarabağlı	12	36	32	68
Cəfərli	16	43	39	82
Əli-Şərurlu	12	43	32	75
Gödəkli	24	81	77	158
Sam-milli	10	37	28	65
Çaxırlı	57	169	139	308
Kərkibaşlı	13	36	36	72
Toplam	1451	4706	3739	8445

дословной, что и каракалпаки, которые жили вокруг Аральского моря, говорили на одном языке и жили той же жизнью, и наши предки знали их как «Черные-Клобуки», «группа печенегов». Автор также отметил, что карапаки пришли на плато.... в горах Гарнибасарского и Ведибасарского районов. Следует отметить, что карапаки переселились в районы Гейча и Дарачичек в 1804-1813 годах в результате Русско-Каджарской войны. Так, семьи Карапаки из Таркавана // Таркивана, Джанахмедли, Улашли, Сарала, Арапли и других сел Борчалы были удостоены титула хана (пограничного хана) от Гаджаров. Под предводительством Наги аги и Исмаила аги в 1814 году в обмен на определенные привилегии и обязанности он отказался от российского подданства и поселился в уездах Гейча и Дарачичек. В результате Гюлистанского соглашения с Российской империей охрана новообразованных границ Иреванского ханства со стороны Гянджабасара и Карабаха была возложена на Наги хана, а со стороны Газахского и Памбакского уездов – на Исмаил хана и его сына Мардан хана. В результате Русско-Каджарской войны 1826-1828 годов большая часть этих карапаки, проживавших на берегах озера Гейча, была вынуждена переселиться в Суддуский уезд, расположенный к югу от озера Урмия.

Из камеральных описаний после Туркменчайского договора 1828 года около 600 семей карапаки переселились в Гейчинский уезд: Быглы Гусейн (Сарачлы), Зейналага, Рахман, Аггала, Айриванг, Гызылванг, Гызылджиг (Абул), Йеллиджа-Гарагоюнлу, Медина, Ташкент, Дашейти-Гусейнгулуагалы, Дашейти-Гайабашы, большая Мазра, Малая Мазра, Татулгышлаг, Зарзабиль, Зод, Агехуш, Шоркалы, Огрука, Каземен, Киль, Арданыш, Адатепе, Шорали, Агбулаг, Тохлука, Агджилер, Каркибашы, Инекдаги Кышлаги, Султанаги, Башкенд, Загалы, Гызылхараба, Баргизлы, Гызылбулаг, Гошабулаг, Алчалы, Гаджимухан, Агзыбир, В селах Ганлы Аллахверди и Шишгая, а в селах Гарагала, Сингалик, Улашиг, Горчулу, Дали-Паша, Алапарс, Бични, Чопур Али, Ровзаны, Савджан, Коругюней, Деде кишлак, Гюмюш, Соллак и Цахкунг (смешанные с армянами) Дарачичакского уезда продолжают жить около 200 карапакиских семей.

В конце 1988 года армяне завершили поэтапно реализуемый при советской власти план «Безтюркская Армения». В течение года из 185 населенных пунктов более 200 тысяч азербайджанских тюрков, в том числе карапаки, были изгнаны со своих земель – из Армении, созданной на землях исконного Азербайджана.

Анатолийские (Турция) Карапаки

В Турецкой Республике карапаки проживают в основном в северо-восточной части Анатолии. Около 150 деревень Карапаки расположены в областях Карс и Ардахан на границе с Арменией и Грузией. Большинство населения составляют карапаки в районах Арпачай,

нахийелери yönünden ise İsmail han ve oğlu Merdan hana emanet edilmiştir.

1826-1828 Rus-Gacar savaşı sonucunda Göyçe Gölü kıyısında yaşayan bu karapapakların çoğu Urmiye Gölü'nün güneyindeki Sulduz ilçesine taşınmak zorunda kalmışlardır.

Kameral tesvirlerden 1828-ci yıl Türkmənçay Antlaşmasından sonra 600-a yakın karapapak ailesinin Göyçe mahalının Bigli Hüseyin (Saraçlı), Zeynalğa, Rahman, Ağgala, Ayrivang, Gizilvang, Kızılıçig (Ebul), Yellica-Karakoyunlu, Medine, Daşkend, Taşkent, Daşkeyti-Gayabaşı, BoyukMazra, Küçük Mazra, Tatulgişlag, Zarzabil, Zod, Agyoşuş, Shorcali, Ogruca, Kasaman, Cil, Ardanish, Adatepe, Şorali, Akbulak, Tokhluca, Agkilsa, Kırkibaşı, Gizilahi, Inekdaği, Sultanali, In Yarpizli, Kızılbulag, Goşabulag, Alça Aglibulag, Ganlı Allahverdi ve Şişkaya köyleri; Daraçiçek ilçesine bağlı Karagala, Tekelik, Ulaşig, Görçulu, Deli Paşa, Alapars, Bicni, Çopur Ali, Rovzanlar, Sarincan, Gorugguney, Dada Gishlagi, Gümüş, Sollak ve Tsahkung (Ermenilerle karışık) köylerinde 200'e yakın Karapapak ailesi yaşadığı anlaşılıyor.

1988 yılı sonunda Ermeniler, Sovyet rejimi altında kademeli olarak uygulanan “Türksüz Ermenistanı” planını tamamladılar. Yıl boyunca, Karapapaklar da dahil olmak üzere 200 binden fazla Azerbaycan Türkü, 185 yerleşim yerinden, topraklarından - ezeli Azerbaycan topraklarında oluşturulan Ermenistan'dan sürüldüler.

Anadolu (Türkiye) karapapakları

Türkiye Cumhuriyeti'nde karapapaklar çoğunlukla Anadolu'nun kuzeydoğu kesiminde yerleşmişler. Ermenistan ve Gürcistan sınırındaki Kars ve Ardahan illerinde yaklaşık 150 Karapapak köyü bulunmaktadır. Nüfusun çoğunluğunu Kars ilinin Arpaçay, Ağyaha, Selim ve Susuz ilçeleri ile Ardahan ilinin Çıldır ilçesinde Karapapalar oluşturmaktadır. Kars ve Ardahan illerinde çok sayıda Karapapak yaşıyor ve etnik kimliklerini koruyorlar.

Osmanlı devletinin Rusya sınırında yaşayan Karapapaklar, dönemsel savaşlarda, sınırda üstün düşmanlarıyla karşılaştıklarında korkusuz sınır muhafızları rolü oynamış, onlara ilk darbeleri vurmuş ve ani gerilla saldırılarıyla sarsmıştır. 1806-1812 Rus-Osmanlı savaşında Kars'ın Magazberd köyünün sahibi Hatunoğlu Gara bey (Kars Paşa Memmed Paşa'nın kardeşi Gara Mahmud bey) komutasındaki Karapapaklar, Ruslara karşı ciddi bir direniş ortaya koydular.

1828-1829 Rus-Osmanlı Savaşı'ndan sonra Gazah ve Borçalı bölgelerinin Türkmənçay Antlaşması ile yeniden Rusya'ya katılması ve Ahıska-Ahilkalaki bölgesinin Edirne Antlaşması altında Ruslara devredilmesi sonucunda çoğu bu bölgelerde yaşayan Karapapakların yüzde 50'si evlerini terk etti. Ağırlıklı olarak Kars'ın Çıldır ve Ardahan köylerinde yerleştiler. 1828-1829 savaşında Anadolu Karapapakları, Rus kaynaklarında “Karapapakların cesur köylüsü” olarak bilinen ünlü Hatunoğlu neslininden biri olan Şerif Ağa'nın önderliğinde gönüllü bir süvari müfrezesi oluşturmuş ve cephelelerde savaşmıştır.

Агьяха, Селим и Сусуз провинции Карс, а также в районе Чылдир провинции Ардахан. В городах Карс и Ардахан проживает большое количество карапакаков, сохраняющих свою этническую принадлежность.

Карапапаки, жившие на границе Османского государства с Россией, играли роль бесстрашных пограничников, которые периодически встречали своих превосходящих врагов на границе, наносили им первые удары и сотрясали их внезапными партизанскими атаками. В русско-османской войне 1806-1812 гг. против русских войск, наступавших на Карс, арабы под руководством хатуноглу Кара-Бека (брата Карсского Паши Мамед-Паши Кара Махмуд-Бека), владевшего селением Карсунберд, оказали серьезное сопротивление. В результате повторной аннексии Казахского и Борчалинского регионов к России по Туркменчайскому договору и передачи Русским Ахыска-Ахалкалакского региона по Адрианопольскому мирному договору после русско-османской войны 1828-1829 гг., Большинство проживающих в этих районах карапакаков покинули свои дома. Они живут в основном в деревнях Чылдир и Ардахан в окрестностях Карса. Во время войны 1828-1829 годов анатолийские карапапаки сформировали добровольческий кавалерийский отряд под руководством Шарифа Аги, члена знаменитого рода Хатуногул, известного в русских источниках как «храбрый крестьянин карапакаков», и сражались на передовой. Османской армии.

Во время русско-османской войны 1853–1856 годов анатолийские карапапаки снова действовали на Кавказском фронте. В основном они разгромили российскую армию под предводительством Аслана-паши, начальника Чылдырского Санджака, и Хашимоглу // Хашимоглу, известного беглеца из Борчалы и одного из самых известных командиров нерегулярных групп турецкого гарнизона в Карсе. Из источников следует, что население Карса, долгое время находившееся в осаде во время войны, снабжалось продуктами питания из карапапакских селений района. Из-за войны некоторые карапапаки были расселены в провинциях Центральной Анатолии, таких как Эрзурум, Сивас, Тогат, Амасья, Чорум, а также в Агры.

В русско-османской войне 1877-1878 гг. Карские карапапаки мужественно сражались в отряде добровольцев прославленного беглеца из Борчалы, которого русские до войны искали повсюду, но не смогли поймать, и непобедимого полководца Дарвазлы Мехралы Бека, который во время войны был одним из самых известных командующих османской армией на Кавказском фронте. Несмотря на поражение Османской армии в этой битве (Карсская область была занята и 40 лет остается в подчинении России), карапапаки участвовали в самых сложных и ответственных операциях и успешно справлялись со всеми поставленными командующим армией задачами.

Данные за 1877 год показывают, что в провинции Эрзурум, в которую входил регион Карс, проживало 29 000 карапакаков. В 1878

Во время русско-османской войны 1853–1856 годов анатолийские карапапаки снова действовали на Кавказском фронте. В основном они разгромили российскую армию под предводительством Аслана-паши, начальника Чылдырского Санджака, и Хашимоглу // Хашимоглу, известного беглеца из Борчалы и одного из самых известных командиров нерегулярных групп турецкого гарнизона в Карсе.

1853-1856 Rus-Osmanlı Savaşı sırasında, Anadolu Karapapakları yeniden Kafkas cephesinde aktifti. Ağırıklı olarak Çıldır Sancağı reisi Aslan Paşa ve Kars'taki Türk garnizonunun düzensiz gruplarının en ünlü komutanlarından ünlü Borçalı kaçak Haşimoğlu // Haşimoğlu liderliğindeki Rus ordusuna ezici darbeler indiriyorlar. Savaş sırasında uzun süre kuşatma altında kalan Kars'ın ahalisinin iâşesinin bölgenin Karapapak köyleri tarafından sağlandığı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Savaş nedeniyle Karapapakların bir kısmı Erzurum, Sivas, Tokat, Amasya, Çorum gibi İç Anadolu illerinde ve ayrıca Ağrı'da bulunuyordu.

1877-1878 Rus-Osmanlı Savaşı sırasında Kars Karapapakları, Rusların savaştan önce aradığı ama yakalayamadıkları şanlı Borçalı kaçağı,

году мусульмане составляли 90% населения провинции Карс, а христиане – 10%. После оккупации Карса в 1878-1882 годах более 100 000 мусульман переехали в Анатолию. Их заменяют армяне, греки и русские сектанты. Во время этой миграции большая часть карсских карапапаков поселилась в районе Антаб // Антаб Баязидской провинции Эрзурум и в долине реки Зивин вокруг Гаракоса (ныне Агри). В настоящее время их родина находится в Тутакском, Дашличайском, Алашгирдском и Хамурском районах провинции Агри Восточной Анатолии. Под предводительством Мехрали-бека карапапаки обосновались в центре Анатолии – провинции Сивас. В направлении Гангал-Улаш-Узуньяйла-Гурун-Кюльхисар провинции Сивас расположены села Карапапак, такие как Аджиюрд, Курдоглу, Гушгаяси, Чифтликверен, Гызылдикма, Ярасар, Тутмач, Бёюккой, Сарихарман. Поселок Тутак и большинство сел центра Тутакского района Агры, Кечидверен, Гумлубуджаг, Ики-ямац, Язили (бывший Мангасар), Юхари Токлу, Йоллуязи (Дамбат), Йонджали, Какироба и др. деревни – поселения карапапаков.

В 1925-1932 гг. происходило переселение из Карсского района в Мусский район к югу от Агры. Во время этого переселения были построены села Йонджали, Арагонаг (Одунчор), Масджидли, Учтапа (Мирбар). Кроме того, села Арантепе, Хошгельды, Оглаггая, Гараагил, Балоту (Тейгут) Буланигского района Мусской области являются поселениями карапапак.

В 1990-е годы для поддержания порядка в Восточной Анатолии были созданы специальные кавалерийские полки из племен, проживающих в этом регионе. Три из этих полков, 6-й, 7-й и 40-й полки, которые играли роль ополчения и отличались особой жестокостью по отношению к врагам Османской империи, состояли из карапапаков.

По официальным данным, в 1882 году из 163000 человек, проживавших в Карсском районе Российской империи, 27% составляли турки, 21,5% – армяне, 15% – карапапаки, 15% – курды, 5% – туркмены, 10,5% – греки. Русские – 5,5%, горцы Северного Кавказа – 0,3% и грузины – 0,2%. В Шурагалском районе насчитывалось 10 684 карапапака, в Заршадском районе – 6 489, в Чилдирском районе – 5220, в Тахтинском – 302, в Ардаханском – 248. В 1893 году численность карапапаков в Карсской губернии составляла 28 366 человек, в 1897 году – 29 897 человек, а в 1910 году – 39 тысяч. На тот момент из 99 сел Карапапак 63 находились в Карсской области, 29 – в Ардахане и 7 – в Гагизманском районе.

В «Памятной книжке и адрес-календаре Карсской области на 1902 год» отмечается, что в этой области турки и карапапаки придерживались религиозных обрядов больше, чем другие племена, последние отличались трудолюбием, охотно занимались земледелием, в то же время не были более склонны к интригам, гонениям, чем турки, карапапаки более развиты, чем турки; они смелее, энергичнее, трудолюбивее

сavaş döneminde Osmanlı ordusunun Kafkas cephesindeki en tanınmış komandanlarından olmuş yenilmez serkerde Darvazlı Mehralı beyin gönüllüleri destesinde mertlikle savaşır. Bu muharebede Osmanlı ordusunun yenilmesine rağmen (Kars bölgesi işgal edildi ve 40 yıl Rus egemenliğinde kaldı), Karapapaklar en zor ve sorumlu operasyonlarda yer aldı ve ordu komutanı tarafından verilen tüm görevleri başarıyla yerine getirdi.

1877 yılı verileri, Kars bölgesini de içine alan Erzurum ilinde 29.000 karapapakların yaşadığını göstermektedir. 1878'de Kars ilinin nüfusunun %90'ını Müslümanlar, %10'unu ise Hıristiyanlar oluşturuyordu. 1878-1882'de Kars'ın işgalinden sonra 100.000'den fazla Müslüman Anadolu'ya göç etti. Onların yerini Ermeniler, Rumlar ve Rus sektantları alıyor. Bu göç sırasında Kars Karapapaklarının büyük bir kısmı Erzurum ilinin Beyazıt ilçesine bağlı Antab // Antab ilçesine ve Garakos (şimdi Ağrı) civarındaki Zivin nehri vadisine yerleşmişlerdir. Şu anda anavatanları Doğu Anadolu'nun Ağrı ilinin Tutak, Daşlıçay, Alaşgird ve Khamur ilçelerindedir. Mehralı Bey'in önderliğinde Karapapaklar, Anadolu'nun merkezi - Sivas vilayetine yerleştiler. Sivas ilinin Gangal-Ulaş-Uzunyayla-Gürün-Koyulhisar istikametinde Acıyurd, Kurdoğlu, Kuşgayası, Çiftlikveren, Gizildikma, Yarasar, Tutmach, Boyukköy, Sarıharman'a bağlı Karapapak köyleri bulunmaktadır. Ağrı'nın Tutak ilçesine bağlı Tutak yerleşim ve köylerinin çoğu, Keçidveren, Gümlübcak, İkiyamaç, Yazılı (eski Mangasar), Yukarı Toklu, Yolluyazi (Dambat), Yonjalı, Çakıroba vb. köyler karapapakların yerleşim yeridir.

1925-1932 yıllarında Kars yöresinden Ağrı'nın güneyindeki Muş bölgesine göç olmuştur. Bu göç sırasında Yoncalı, Aragonag (Odunçor), Mescidli, Uçtapa (Mirbar) köyleri inşa edildi. Ayrıca Muş ilinin Bulanig ilçesine bağlı Arantepe, Koşgeldi, Oğlaggaya, Garaagil, Balotu (Teygut) köyleri de Karapapak yerleşimleridir.

1990'larda Doğu Anadolu'da asayişli sağlamak için bölgede yaşayan tayfalardan özel süvari alayları kuruldu. Bu alaylardan üçü, polis rolü oynayan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun düşmanlarına karşı özel zulmü ile ayırt edilen 6., 7. ve 40. alaylar Karapapaklardan oluşuyordu.

Resmi verilere göre 1882 yılında Rus İmparatorluğu'nun Kars bölgesinde yaşayan 163.000 kişinin %27'si Türk, %21.5'i Ermeni, %15'i Karapapak, %15'i Kürt, %5'i Türkmen, %10,5'i Rum idi. %5.5 Ruslar, %0.3 Kuzey Kafkas dağcıları ve %0.2 Gürcüler. Şuragal ilçesinde 10.684, Zarşad ilçesinde 6.489, Çıldır ilçesinde 5.220, Tahta ilçesinde 302 ve Ardahan ilçesinde 248 karapapak vardı. 1893 yılında Kars vilayetindeki Karapapakların sayısı 28.366, 1897 - 29.897 ve 1910 - 39.000 idi. O tarihte ildeki 99 Karapapak köyünden 63'ü Kars'ta, 29'u Ardahan'da ve 7'si Gagizman ilçesine bağlıydı.

“Kars Vilayeti 1902 Yılı Hatıra Defteri ve Adres Takvimi”, bu vilayetteki Türklerin ve Karapapakların diğer kavimlere göre daha fazla dine bağlı, çalışkanlıklarıyla öne çıktıklarını, hevesle tarımla uğraştıklarını belirtmektedir.

и предусмотрительнее. Свободное от работы время они проводят либо на дому с полной занятостью, либо, в основном, для торговли скотом в провинции (Карсская область – F.V.-H.) и проводят в поездках по соседним губерниям. Кроме того, эти визиты к карапакакам были не с похвальными целями, а для встречи с борчалинскими и газахскими татарами, которые имеют к ним отношение. Следует отметить, что понятие собственности очень слабо развито у карапакаков, поэтому они видят грабеж и воровство как разновидность храбрости. Вышеказанное относится в основном к суннитским карапакакам, которые мигрировали в провинцию из Борчалинского и Газахского районов во время турецкого владычества; Шиитские карапакаки, проживающие в районах Шурагал и Нахчыван (Карс Нахчыван, Дигор – FV-H.), Происходят из Ирана (имеется в виду Иреванское ханство – FV-H.) являются пришельцами, они отличаются склонностью к миру и охотно занимаются сельским хозяйством и скотоводством». Во время Первой мировой войны население Карс-Ардаханского района, в том числе карапакаки, по-прежнему несли серьезные потери. Согласно Брест-Литовскому договору, подписанному большевиками и османами, захватившими власть в России 3 марта 1918 года, Карс и его окрестности были воссоединены к османам после 40 лет рабства. Армянские вооруженные формирования, не желая мириться с этим, совершают массовые убийства в турецко-мусульманских поселениях региона, а также в селах Шурагал, Заршад, Чилдир и Агбаба. Исламский совет Карса был создан 14 ноября 1918 года для предотвращения зверств армян, которые пытались воспользоваться этим, из-за отсутствия турецкой или русской армии в провинции. 14 ноября 1918 года создается Карсский исламский совет для предотвращения злодеяний дезертиров-армян, пытавшихся воспользоваться вакуумом, образовавшимся в условиях отсутствия в провинции турецкой или русской армии. Председателем этой организации был избран Кеппенекчи Эмин ага из Борчалинских карапакаков.

30 ноября 1918 года в Карсе проходит конгресс с участием 70 делегатов из разных регионов. На конгрессе исламский совет Карса называется Национальным советом. Председателем правительства национального совета избирается Шурагал каймагам Джахангироглу Ибрагим бек, а заместителем-Капанакчи Эмин ага. Кроме Эмина аги, из числа карапакакцев были избраны еще несколько членов этого правительства, состоявшего из 12 членов (Чалдырлы доктор Асад Бек Октай, Агбабалы Гаджи Аббасоглу Кербалаи Мохаммед бек, Гаджиоглу Ахмед бек из села Карачанта Агбабада, Гюмрулю Ковчиоглу Юсуф Бек Арпачай). Поэт Камил ага Набиоглу и Молламустафа оглу из деревень Чилдирс Пурут и Коравел, соответственно, учредили местные организации Национального совета и подготовили людей к национальной борьбе. Члены правительства Национального совета ездили в регионы и мобилизовали на-

«Karapapaklar Türklerden daha gelişmiş; daha cesur, enerjik, çalışkan ve sağduyuludurlar. Boş zamanlarını ya evde ya da Kars ili (Kars ili - F.V.-H.) ve çevre illere yapılan gezilerle geçirirler. Ayrıca Karapapaklara yapılan bu ziyaretler övgüye değer bir amaç için değil, kendilerine bağlı Borçalı ve Gazah Tatarları ile tanışmak amacıyla yapılmıştır. Unutulmamalıdır ki karapapaklarda mülkiyet kavramı çok zayıf gelişmiştir, bu nedenle soygun ve hırsızlığı bir tür cesaret olarak görürler. Yukarıdakiler esas olarak Türk egemenliği sırasında Borçalı ve Gazah ilçelerinden illere göç eden Sünni Karapapaklar için geçerlidir; Şuragal ve Nahçıvan (Kars Nahçıvan, Digor - FV-H.) ilçelerinde yaşayan Şii Karapapaklar İranlıdır (İravan hanlığı anlamına gelir - FV-H.), barışsever eğilimleri ile ayırt edilirler ve hevesle tarım ve hayvancılıkla uğraşırlar.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Karapapaklar da dahil olmak üzere Kars-Ardahan bölgesinin nüfusu hala ciddi kayıplara uğradı. 3 Mart 1918'de Rusya'da iktidarı ele geçiren Bolşevikler ile Osmanlılar arasında imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması'na göre Kars ve çevresi 40 yıllık esaretin ardından yeniden birleştirildi. Bununla uzlaşmak istemeyen Ermeni silahlı grupları, bölgenin Türk-Müslüman yerleşim birimlerinin yanı sıra Şuragal, Zerşad, Çıldır ve Ağbaba köylerinde de katliamlar yapmaktadır. Kars İslam Şurası, vilayette Türk veya Rus ordusunun yokluğunda oluşan boşluktan yararlanmaya çalışan Ermenilerin mezalimlerinin önüne geçmek için 14 Kasım 1918'de kuruldu. Bu örgütün başkanlığına Borçalı'dan Kepenekçi Emin ağa seçildi.

30 Kasım 1918'de Kars'ta farklı bölgelerden 70 delegenin katılımıyla bir kongre yapıldı. Kongrede Kars İslam Şurasına Milli Şura denilmektedir. Milli Şura hükümetinin başkanı Cihangiroğlu İbrahim bey, vekilliğine Emin ağa Kepenekçi seçildi. 12 üyeli bu hükümetin, Emin Ağa'nın yanı sıra, Çıldır'dan Karapaplardan seçilmiştir. Çıldır'ın Purut ve Koravel köylerinden Şair Kamil ağa Nabioğlu ve Mollamustafa oğlu Millî Şura'nın mahalli teşkilatlarını kurarak halkı millî mücadeleye hazırlamışlardır.

Millî Şura'nın hükümet üyeleri bölgelere seyahat etti ve halkı bağımsız bir cumhuriyet kurmak için seferber etti. Yukarıda adı geçen Kamil ağa Nabioğlu ve şair Kamil ağa, Cala köyünden Goçuoğlu Mansur ağa, Yukarı Canbazlı Ağacanoğlu Aslan ağa, Pekraşenli Agadeh ve diğer Karapapak beyleri birlikte Ermenilerin Childir'e sızmasını önlemede özellikle etkindi.

17-18 Ocak 1919 gecesi Kars merkez olmak üzere Güney-Batı Kafkas Cumhuriyeti kurulmuş ve Karslı Cihangiroğlu İbrahim bey yeniden hükümet başkanlığına seçilmiştir. Bu cumhuriyet, Batum'dan Ordubad'a, Ağrı Dağı'ndan Azgura'ya kadar, Kars Karapapakları da dahil olmak üzere, nüfusunun çoğunluğu Türk-Müslüman olan toprakları kapsıyordu. Yeni cumhuriyette Karapapaklar yüksek mevkilere sahiptiler. Ancak bu cumhuriyetin ömrü kısaydı. 12 Nisan 1919'da Kars'ta konuşlanmış bir İngiliz alayı parlamento binasını bastı, hükümet üyelerini tutukladı ve onları Malta adasına sürgüne gönderdi.

селение на создание независимой республики. Вышеупомянутые Камил ага Набиоглу и поэт Камил ага, Гочуоглу Мансур ага из села Кала, Юхари Канбазлы Агаджаноглу Аслан ага, Пекрашенлы Агадех и другие карапапакские беи вместе особенно активно препятствовали проникновению армян, которые хотели проникнуть в Чылдыр.

В ночь с 17 на 18 января 1919 года была образована Республика Юго-Западного Кавказа с центром в Карсе, и Джахангируглу Ибрагим бек из Карса был переизбран председателем правительства. Эта республика охватывала территорию от Батуми до Ордубада и от горы Агри до Азгура, где большинство населения составляли турки-мусульмане, включая карсских карапапак. В новой республике карапапаки занимали высокие должности. Однако жизнь этой республики была недолгой. 12 апреля 1919 года британский полк, дислоцированный в Карсе, ворвался в здание парламента, арестовал членов правительства и отправил их в ссылку на остров Мальта.

После того, как 30 октября 1920 года турецкая армия под командованием Казыма Карабекир-Паши освободила город Карс от армянских захватчиков, сменивших на этот раз англичан, в Чалдыре собралось 600 добровольческих ополченцев против грузинской оккупации. Создается сумасшедший добровольческий полк, состоящий из двух таборов. Первым табором командовал Паша Бек, сын Пурутлу Кямиль ага Набиоглу, а вторым табором-Джалалы Гасым ага Али оглу. В то же время сам Кямиль Ага Набиоглу и Коравелли поэт Кямиль ага в составе главной армии воевали с армянами на Гюмри.

Следующие массовые переселения карапапак на территорию Турции происходят в 1921 и 1924 годах. В этот период 25 сел Агбабинского района, включая Утекли, Балыклы, Геллю,

30 Ekim 1920'de Kazım Karabekir Paşa komutasındaki Türk ordusu, Kars şehrini İngilizlerin yerine geçen Ermeni işgalcilerden kurtardıktan sonra, Çıldır'da Gürcü işgaline karşı 600 gönüllü milis(polis) toplandı. İki taburdan oluşan bir Çılgın Gönüllü Alayı oluşturulur. Birinci taburun komutanı Purutlu Kamil ağa Nabioğlu'nun oğlu Paşa bey, ikinci taburun komutanı ise Celali Kasım ağa Ali oğluydu. Aynı zamanda Kamil ağa Nabioğlu'nun kendisi ve Koravelli şairi Kamil ağa ana ordunun bir parçası olarak Gümrü yönünde Ermenilerle savaşıyordu.

Türkiye'ye sonraki kitlesel göçler 1921 ve 1924'te gerçekleşti. Bu dönemlerde Ağbaba ilçesi Ordaklı, Balıklı, Göllü, Seldağılan, Mustoğlu, Bağçalı, Mumuhan, Soyudlu, Garabulag, Sinig ve Khamusa, Gazah ilçesi Soyugbulag, Borçalı ilçesi Darvaz, Kepenekçi, Ağalığ, Fahrallı, Kezalı, Orzuman, Yırgan 25.000'den fazla Ilmazlı ve Ahılkelek ilçelerinin Lebis, Boyuk Khosbiyya, Goyya ve diğer köylerinden Karapapaklar Sovyetler Birliği'nden ayrılarak Kars iline yerleştiler. Kars'ta Ağbaba Karapapakları "Ağbaba Terekemeleri", Gazah, Borçalı ve Ahılkalakı'den göç eden Karapapaklar ise "Gürcü Terekemeleri" olarak bilinir.

Sulduz (Güney Azerbaycan) karapapakları

İran'da Karapapaklar, Urmiye Gölü'nün güneybatısındaki tarihi Sulduz semtinde kompakt bir şekilde yerleşmişlerdir. İdari ve toprak olarak, ağırlıklı olarak Batı Azerbaycan Eyaleti, Naqada İlçesini kapsayan bu ilçeye İran'da «Garapapak eli», orada yaşayan Karapapaklara da «Borçalı» denir. Karapapaklar Sulduz (şimdiki Naqada) ve Mahammadyar şehirlerinde, Kantavus, Babahasan, Mehdikhan, Sultanyagub, Mamiyand, Lavaşli, Sarıdaş, Firangi dağlarında, Gadar, Başlığlıçay (Gulvan), Gargul, Mahmed nehir vadilerinde yaşarlar.

Сельдагылан, Мустоглу, Багчалы, Мумухан, Сорудлю, Гарабулаг, Сыныг и Хамуса, Союг-Булаг Газахского района, Дарваз, Бабанакчи, Агал, Фахралы, Орзуман, Ирганчаг, Бозекли, Гамерли, Кешали, Йилмазли и Лебис, Беюк-Хосбия, Гейя и другие села Акылкалинского района более 25 000 карапакавов покидают Советский Союз и поселяются в провинции Карс. В Карсе карапакаки Агбаба известны как «агбабинские таерекеменцы», а карапакаки, мигрировавшие из Газаха, Борчалы и Ахалкалаки, известны как «грузинские терекеменцы».

Сулдузские карапакаки (Южный Азербайджан)

В Иране карапакаки компактно проживают в историческом районе Сулдуз, к юго-западу от озера Урмия. В административном и территориальном отношении этот район, который в основном охватывает провинцию Западный Азербайджан, Накада, в Иране называется «Гарапапак эли», а проживающих там карапакаков также называют «Борчалы». Карапакаки живут в городах Сулдуз (ныне Накада) и Махаммадьяр, в Хантавусе, Бабахасане, Мехдихане, Султаныягубе, Мамиянде, Лавашли, Саридаше, горах Фиранги, в Гадаре, Башлигличай (Гулван), Гаргуле, долине реки Махмед.

В статье Мирзы Бала Мамедзаде «Кара-Папак», включенной в Исламскую энциклопедию, опубликованную в Стамбуле в 1977 году, говорится, что карапакаки, живущие в деревнях Сулдузского Санджака, богатых и плодородных низинах и пастбищах, занимались земледелием и скотоводством, не забывали свои прошлые земли и соотечественников. В то же время автор статьи писал, что карапакаки от природы умные, трудолюбивые и хорошие наездники, женщины свободны, семейные организации сильны и здоровы; Богатая народная литература сохраняет диалектные черты Гянджа-Газаха.

Карапакаки переселились в Сулдузский район в 1828 году. После подписания печально известного Туркменчайского договора в том же году большая часть борчалинских и газахских карапакаков, которые воевали на стороне наследного принца Ирана Аббаса Мирзы под руководством Гарапапага Наги-хана, покинули Маку-Оваджиг и двинулись на юг. По некоторым данным, остановившись на время в западной части города Салмас, карапакаки, продолжаящие свой путь на юг, выбирают Сулдуз, плодородную землю провинции Ушну // Ушнави, чтобы заплатить правительству 12000 томанов в год налогами и 400 кавалерией при необходимости.

В книге «Азербайджан и Сулдуз» за авторством Х. Набияра Сулдуз Гарапапаки также называет местный карапапакский народ племенем бозчали, а из 13 племен карапакаков - Таракаванд (Таракавун), Джанахмедли, Чахирли, Шамсаддинли, Араб (араб), казах (казах.), Улашли, Сарал, Адигозелли, Короглу, Достлар, Дишгыран и племена Лейли.

Другой сулдузский исследователь, аятол-

В конце 1988 года армяне завершили поэтапно реализуемый при советской власти план «Безтюркская Армения». В течение года из 185 населенных пунктов более 200 тысяч азербайджанских тюрков, в том числе карапакаков, были изгнаны со своих земель – из Армении, созданной на землях исконного Азербайджана.

Mirza Bala Mammadzadeh'in 1977'de İstanbul'da yayınlanan İslam Ansiklopedisi'nde yer alan "Kara-Papak" makalesinde, Sulduz Sancağı'nın zengin ve verimli ova ve otlak köylerinde yaşayan Karapapakların tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları ve hayvancılık yapmadıkları belirtilmektedir. Aynı zamanda makalenin yazarı, karapapakların doğuştan zeki, çalışkan ve iyi biniciler, kadınların özgür, aile organizasyonlarının güçlü ve sağlıklı olduğunu; Zengin halk edebiyatı, şive bakımından Gence-Kazak özelliklerini korumaktadır.

Karapapaklar 1828'de Sulduz ilçesine taşındı. O yıl imzalanan meşhur Türkençay Antlaşması'ndan sonra, Garapapag Nağı Han'ın önderliğinde İran Velihaht Prensi Abbas Mirza'nın yanında savaşan Borçalı ve Gazah Karapapaklarının çoğu, Maku-Ovacig'dan ayrılarak güneye taşındı. Bazı kaynaklara göre, Salmas şehrinin batı kesiminde bir süre durduktan sonra güneye doğru yolculuklarına devam eden Karapapaklar, hükümete yılda 12.000 toman vergi ödemek için Uşnu // Uşnaviya eyaletinin verimli toprakları Sulduz'u seçerler ve gerektiğinde 400 süvari gönderme zorunluluğu karşılığında bir yurt seçerler.

ла М. Разави, пишет в своей монографии «Карапапак Эли», что, когда карапапаки вошли в Сулдузский район, они состояли из 8 племен (Сарал, Таракаван, Шамсаддин, Чахир, Джанахмедли, Казах, Улаш и Арабли). Автор отмечает, что карапапаки, занимающиеся сельским хозяйством, выбрали для поселения районы Махурской степи, Сариторпаг и Кухпайеха, а занимающиеся животноводством - район Гараторпаг. Согласно исследованию Разави, пока карапапаки ждали решения Аббаса Мирзы о том, где их разместить, некоторые из них хотели отправиться в туркменскую пустыню (в сторону Хорасана). Их вождь, Наги хан, разрешил им селиться не в туркменской пустыне, а в Галугахе, важном переходном районе, соединяющем этот регион с Мазандараном. Таким образом, в Галугахе также проживает сто семей карапапаков. Сегодня они, особенно пожилые, не забыли, что они карапапаки.

В книге «Народы передней Азии», изданной в Москве в 1957 году, о Сулдузских карапапаках написано: «карапапаки живут на южном берегу озера Разайя (Урмия), на Сулдузе. Карапапакские племена издавна жили в районах Борчалы, Газаха, озера Севан (Гейча) Южного Кавказа, где и сейчас живут их родственники.... Карапапаки делятся на племена Таркавун, Сарал, Араплы, Кан-Ахмедли, Чахарлы, Улачлы. Первое из этих племен, также называемое Борчалы, считается ханским племенем» и занимает доминирующее положение над другими племенами».

В 1905 году район Сулдуз был захвачен османами. В 15-м году хиджры (1329 июля 12 года) местные вожди Карабаха выразили желание, чтобы комиссия по установлению границы между Ираном и Османами осталась под властью династии Каджар. М.В. По словам Мамедзаде, причиной тому было покровительство османских чиновников крестьянам против ханов и агалар, которые владели большим имуществом. В связи с началом Балканской войны в 1912 году османские войска покинули этот регион, и в 1913 году Сулдуз был передан Ирану. Во время Первой мировой войны Сулдузский уезд перешел то под Османское, то под русское управление и, наконец, после вывода русских в 1919 году вновь оказался в составе династии Каджар.

В 20-х годах прошлого века общая численность иранских карапапак составляла около 25 тысяч человек.

В регионе Сулдуз, расположенном в географически важном стратегическом районе, который с юга от озера Урмия плотно связывает между собой турецкие территории Восточного и Западного Азербайджана, уже много лет проводится политика искусственной курдизации. В 70-80-х годах прошлого века в Нагаде произошел конфликт между карапапаками и курдами на этнической почве, мирное арабское население города подверглось нападению вооруженных курдов. ■

Sulduz Karapapak, H. Nabyar'ın kaleme aldığı "Azerbaycan ve Sulduz" adlı kitabında, yerel Karapapak halkına Bozçalı tayfası ve Karapapakların 13 boyundan - Tarakavand (Tarakavun), Canahmedli, Çakırlı, Şemsaddinli, Arap (Arap), Kazak (Kazakah) adını da vermektedir.), Ulaşlı, Saral, Adıgözelli, Köroğlu, Arkadaş, Kürdan ve Leyli Boyları.

Bir diğer Sulduz araştırmacısı Ayetullah M. Razavi, "Garapapak'ın Eli" adlı monografisinde Karapapakların Sulduz ilçesine girdiklerinde 8 tayfadan (Saral, Tarakavan, Şemsaddin, Çakırlı, Canahmedli, Kazak, Ulaş ve Arap) oluştuğunu yazmaktadır. . Yazar, tarımla uğraşan Karapapakların yerleşim için bölgenin Mahur bozkır, Sarıtorpag ve Kuhpayeha bölgelerini, hayvancılıkla uğraşanların ise Garatorpag bölgesini seçtiğini belirtiyor. Razavi'nin araştırmasına göre Karapapalılar, kendilerini nereye yerleştirecekleri konusunda Abbas Mirza'nın kararını beklerken, bazıları Türkmen Çölü'ne (Horasan'a doğru) gitmek istedi. Reisleri Nagı Han, onların Türkmen Çölü'ne değil, Mazandaran'ı birbirine bağlayan önemli bir geçiş bölgesi olan Galugah'a yerleşmelerine izin verdi. Böylece Galugah'ta da yüz Karapapak ailesi bulunuyor. Bugün onlar, özellikle yaşlılar, karapapak olduklarını unutmamışlardır.

1957 yılında Moskova'da yayınlanan "Orta Asya Halkları" kitabında Sulduz Karapapakları hakkında şöyle yazmaktadır: Karapapak tayfaları, akrabalarının hala yaşadığı Güney Kafkasya'nın Borçalı, Gazah ve Sevan (Göyça) göl bölgelerinde uzun süredir yaşıyorlar. Borçalı olarak da adlandırılan bu tayfaların birincisi (Karapapaklar) "Han boyu" olarak kabul edilir ve diğer kavimlerden üstündürlükler.

1905 yılında Sulduz ilçesi Osmanlıların eline geçmiştir. H. 15 Receb 1329'da (12 Temmuz 1911), yerel Karapapak beyleri İran ile Osmanlılar arasındaki sınır belirleme komisyonuna Sulduz'un Gacar hanedanlarının yönetimi altında kalmasını istediklerini söylediler. Memmedzade'ye göre bunun nedeni, Osmanlı yetkililerinin köylüleri büyük mülk sahibi han ve ağalara karşı korumalarıydı. 1912'de Balkan Savaşı'nın patlak vermesiyle bağlantılı olarak Osmanlı birlikleri bölgeyi terk etti ve 1913'te Sulduz İran'a verildi. Sulduz, Birinci Dünya Savaşı sırasında ya Osmanlı ya da Rus egemenliğine girmiş ve nihayet 1919'da Rusların geri çekilmesinden sonra Gacar hanedanlığında kalmıştır.

1920'lerde İran karapapaklarının toplam sayısı yaklaşık 25.000'di.

Stratejik olarak önemli bir coğrafi bölgede bulunan ve Urmiye Gölü'nün güneyindeki Doğu ve Batı Azerbaycan eyaletlerinin Türk köylerini birbirine bağlayan Sulduz bölgesinde uzun yıllardır suni Kürtleştirme politikası izlenmektedir. Geçen yüzyılın 70'li ve 80'li yıllarında Naqada şehrinde Karapapaklar ile Kürtler arasında etnik bir çatışma yaşandı ve şehrin sivil nüfusu silahlı Kürtlerin saldırısına uğramıştır. ■

МАХМУД КАШГАРИ И ЕГО «ДИВАНИ ЛУГАТ АТ-ТУРК»

MAHMUD KAŞĞARLININ

“Kaşğarlı Mahmudun “Divani lügət-it türk”
əsəri haqqında

В общетюркской культуре уйгурская национальная культура отличается самобытностью. Уйгуры с незапамятных времён являются одними из древних представителей тюркских племён с богатым культурным наследием. В VIII-IX вв. Уйгурский каганат, созданный в Восточном Туркестане, колыбели всех тюркских народностей и тюркской культуры, был самым могущественным.

Уйгурские письма считаются одними из самых древних. Уйгурский алфавит использовался долгое время в качестве общего письменного языка тюрков. А в государстве Караканидов пользовались уйгурским алфавитом на основе арабских букв. Возникла новая культура, иная литература – тюркоисламская куль-

АÇAR SÖZLƏR: Mahmud Kaşğarlı, uyğur, lügət, uyğur mədəniyyəti, uyğur ədəbiyyatı

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Махмуд Кашгарлы, уйгур, словарь, уйгурская культура, уйгурская литература

KEY WORDS: Mahmud Gashgarly, Uygur, a dictionary, Uygur culture, Uygur literature

Ümumtürk mədəniyyətinin içində uyğur türklərinin mədəniyyəti özünəməxsusluğu ilə seçilir. Uyğur türkləri qədimdən bəri zəngin bir mədəniyyətə malik olan türk boylarından biridir. Onlar tarixdə bütün türklüyün beşiyi və türk mədəniyyətinin qaynağı olan böyük Türkünün şərq hissəsini təşkil edən Şərqi Türkünstanda Hun türkləri, Göytürklər kimi imperiya və dövlət qurmuş, dünyaya meydan oxumuşlar.

*Георчин МУСТАФАЕВА,
доктор философии по филологическим наукам,
старший научный сотрудник
Национального музея азербайджанской
литературы имени Низами Гянджеви*

*Göyrçin Abid qızı MUSTAFAYEVA
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, böyük elmi
işçi, Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan
Ədəbiyyatı Muzeyi.*

тура и литература Караханидов – отличающаяся от существовавших ранее с точки зрения тюркского языка, тюркского образа мышления, характера, языка и стиля.

«Во времена Караханидов, считавшегося первым мусульманско-тюркским государством в тюркской истории, с точки зрения тюркской культуры, появились две значительные личности. Как известно, одна из них Махмуд Кашгари, а другая – Юсуф Хас Хаджиб. Махмуд Кашгари был поэтом, языковедом, этнографом, историком, географом, картографом и знатоком арабского языка. Юсуф Хас Хаджиб обладал обширными знаниями в области религии, мифологии и истории верований, философии, морали, образования, вопросах семьи, нравственности, закона и обычая. У него были совершенные энциклопедические знания в организации государства, политики и дипломатии, армии (стратегии и тактики), истории, географии, сведений о народах, искусства о приготовлении пищи, земледелия, скотоводства, продуктов, товаров, ремёсел, финансов, денежных средств, транспорта» (Дилачар Агоп. Исследования по памятнику древнетюркской литературы «Кутадгу Билиг»).

До конца 1970-х годов уйгурские писатели и поэты были лишены права свободного творчества на родном языке. Из-за произведений, созданных ими на темы национального

Уйгур yazısı ən qədim yazı nümunələrindən sayılır. Uyğur əlifbası uzun müddət türklərin ortaq yazı dili olaraq istifadə edilmiş, Qaraxanlı dövlətində isə ərəb hərflərinə əsaslanan uyğur əlifbası işlədilmişdir, hətta türk dili, türk düşüncə, xarakter, dil və üslub baxımından əvvəlkindən fərqli olan yeni bir mədəniyyət, yeni bir ədəbiyyat, Qaraxanlı türk-islam mədəniyyəti və ədəbiyyatı meydana gəlmişdir.

“Türk tarixində ilk müsəlman-türk dövləti olaraq bilinən Qaraxanlılar dövründə türk mədəniyyəti baxımından çox mühüm iki şəxsiyyət yetişmişdir ki, hər kəsə məlum olduğu kimi, bunlardan biri Kaşğarlı Mahmud, o biri isə Yusuf Has Hacibdir. Kaşğarlı Mahmud necə dilçi, etnoqraf, tarixçi, dialektoloq, coğrafiyaçı, xəritəçi, folklorçu, şair və ərəb dilinin bilicisi idisə, Yusuf Has Hacib də din, mifologiya və dinlər tarixi, fəlsəfə, mənəviyyat bilicisi, təhsil-tədris, ailə məsələləri, əxlaq, qadın, içki, atalar sözü, qanun və adət bilicisi, dövlət və saray təşkili, siyasət və diplomatiya, ordu (strategiya və taktika), tarix, coğrafiya, xalq bilgisi, aşıpazlıq, əkinçilik, heyvançılıq və məhsullar, tecim, mal, əl sənətləri, maliyyə, pul, nəqliyyat” kimi geniş sahədə mükəmməl və ensiklopedik bilgiyə sahib idi” (1.s.145).

1970-ci illərin sonlarına qədər Uyğur yazıçı və şairləri öz əsərlərini sərbəst yazmaq hüququndan məhrum idilər. Onlar milli duyğu, tarixi gerçəkləri açıqlayan əsərlər yazdığı zaman “milliyyətçi”, “inqilabçı” damğası vurularaq cəzalandırılır, həbsə atılır, işgəncə verilir, məhv edilirdilər. Şair və yazıçılar hətta “Tanrı Dağı”, “ana yurdu”, “vətənim”, “məmləkət” kəlmələrini işlədikdə belə, çox ağır işgəncələrə məruz qalırdılar. Nəticədə Uyğur ədəbiyyatı çox böyük itkilərlə üzləşdi.

1980-ci illərdən sonra ədəbiyyat və sənətdə canlanma hiss olunmağa başladı.

Şərqi Türkünstanda yaşayan türklərin sayı (yalnız uyğur türkləri) 24 milyondan çoxdur. Lakin Çin hökuməti qəsdən Şərqi Türkünstanda yaşayan uyğur türklərinin sayının 2/3 hissəsini gizləyərək bir hissəsini göstərir.

Haqqında söhbət açacağım alim, tədqiqatçı bu gün Türk dünyasında tanınmış ziyalılardan biri - Sultan Mahmud Kaşğarlı 1937-ci ildə Şərqi Türkünstanın qədim mədəniyyət mərkəzi olan Kaşğarda anadan olmuşdur. İlk təhsilini Kaşğarda başlayan S.M.Kaşğarlının ailəsi 1947-ci ildə Şərqi Türkünstanın İli vilayətinin Gölci şəhərinə köçür. O, orta təhsilini burada başa vurur və 1952-ci ildə Şərqi Türkünstan (Sincan) Universiteti ədəbiyyat fakültəsinin “Uyğur dili və ədəbiyyatı” bölümünə qəbul olunur. 1956-cı ildə fakültə birincisi olaraq universiteti bitirir və burada həm assistent kimi isə başlayır, həm də aspiranturada oxuyur. 1978-ci ildə köməkçi dosent, 1980-ci ildə isə dosentlik adını alır. 26 il burada çalışan Sultan Mahmud Kaşğarlı 1982-ci il Şərqi Türkünstandan ikinci ana vətəni olan Türkiyəyə gəlir.

S.M.Kaşğarlı müəllim qismində 1983-cü ildən 1993-cü ilə qədər İstanbul Universitetində fən-ədəbiyyat fakültəsinin “Türk dili və ədəbiyyat” bölümündə çalışır. Türk mədəniyyətinin əsasında uyğur türklərinin mədəniyyəti, dili və ədəbiyyatı ilə bağlı kitablar, məqalələr yazaraq ölkə daxili və

самосознания и исторической правды, этих литераторов клеймили как «националистов», «революционеров», наказывали, заточали за решётку, пытали, уничтожали. Поэты и писатели подвергались нечеловеческим пыткам, даже когда употребляли такие слова, как «Божья расправа», «родной край», «Родина моя», «селтенет (держава)». В результате, уйгурская литература понесла тяжёлые утраты.

После 1980-х годов в литературе и искусстве появилось некоторое оживление.

Число тюрков, проживающих в Восточном Туркестане (лишь уйгурских тюрков), превышает 24 миллиона. Но китайское государство нарочно скрывает 2/3 их истинного числа, указывая их малую часть.

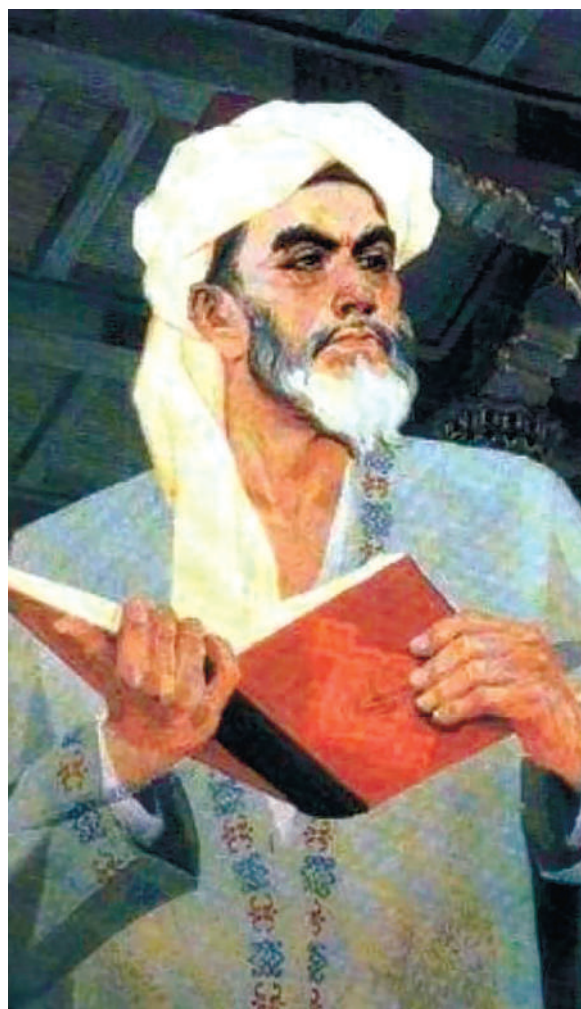
Учёный, исследователь, известный представитель интеллигенции тюркского мира Султан Махмут Кашгарлы, родился в 1937 году в древнем культурном центре Восточного Туркестана – в Кашгаре. Первое образование он получает в Кашгаре. В 1947 году семья С. М. Кашгарлы переезжает в г. Кульджа. Здесь Султан оканчивает среднюю школу и в 1952 г. поступает на отделение «Уйгурский язык и литература» филологического факультета Университета Восточного Туркестана (Синьцзян). В 1956 году оканчивает университет и начинает работать ассистентом, одновременно поступает в аспирантуру. В 1978 году становится помощником доцента, а в 1980-м получает звание доцента. Поработав здесь 26 лет, Махмут Кашгарлы в 1982 году переезжает из Восточного Туркестана на свою вторую Родину – в Турцию.

С. М. Кашгарлы работал преподавателем с 1983-го по 1993 год на отделении «Турецкий язык и литература» факультета литературы Стамбульского университета. Он написал и издал в прессе в пределах страны и за рубежом книги и статьи о культуре, языке и литературе уйгурских тюрков на основе тюркской культуры. Ряд статей были напечатаны в Китае, в США, в Саудовской Аравии на китайском, английском и арабском языках. Выступая на международных конференциях, организованных в таких государствах, как Китай, Турция, США, Германия, Россия, Бельгия, С. М. Кашгарлы подробно докладывал о нынешнем положении, культуре, языке и литературе уйгурских тюрков. Его ценные и весомые доклады внесли большой вклад в дело его жизни.

Книга С. М. Кашгарлы «Культура уйгурских тюрков и Тюркский мир» является ценным сборником статей для представления, изучения, исследования уйгурской тюркской культуры и для развития тюркской культуры, языка и литературы.

В книге творчество самых ярких представителей Тюркского мира, таких как Махмуд Кашгари, Юсуф Хас Хаджиб, Алишер Навои, Залили, Юнус Эмре, Мовлана, Ахмед Ясави, Гаджи Бекташи Вели и др. до сегодняшнего времени сохраняет свою актуальность в современном уйгурском искусстве стихосложения.

В книге Султан Махмуд Кашгарлы сообщает о том, что число созданных произведений на

харичи mətbuatda nəşr etdirmişdir. Məqalələrinin bir qismi Çin, ABŞ, İngiltərə və Səudiyyə Ərəbistanında çin, ingilis və ərəb dillərində çap olunmuşdur. Çin, Türkiyə, ABŞ, Almaniya, Rusiya, Belçika kimi dövlətlərdə keçirilən beynəlxalq konfranslarda iştirak edən S.M.Kaşğarlı uйğur türklərinin bugünkü vəziyyəti, mədəniyyəti, dili və ədəbiyyatı haqqında geniş və sanballı məruzələrlə çıxış etmişdir.

S.M.Kaşğarlının “Uyğur türkləri mədəniyyəti və Türk dünyası” kitabı uйğur türk mədəniyyətinin tanınması, öyrənilməsi, araşdırılması və türk mədəniyyəti, dili və ədəbiyyatının inkişafı üçün yazılmış dəyərli məqalələr toplusudur. Kitabda Türk dünyasının dəyərli ziyalılarında Mahmud Kaşğari, Yusuf Has Hacib, Əlişir Nəvai, Zəlili, Yunus Əmrə, Mövlanə, Əhməd Yasəvi, Hacı Bəktəşi Vəli və başqalarının yaradıcılığı Çağdaş Uyğur şeirində bu gün də öz aktuallığını saxlamaqdadır.

Kitabda Sultan Mahmud Kaşğarlı qədim uйğur əlifbasıyla yazılan əsərlərin sayının 800 parçadan çox olduğunu, bu əsərlər içində buddizim və manixeyliklə bağlı şeirlər, hekayələr və dramların ən gözəl nümunələrindən: “Oğuznamə”, “Altun yaruk”, “İki Tiginin hekayəsi”, “Böyük Maymun Patmaralı”, 27 pərdəli dram “Maytrismit”dən məlumat verir.

Alim Qaraxanlılar dövründə uйğur-türk mədəniyyəti və ədəbiyyatının ən yüksək dövrünü yadaşdığını göstərir. Bu dövrdə Qaraxanlı hökmdarı

древнем уйгурском алфавите, превышает 800 единиц. Среди них встречаются стихотворения, рассказы о буддизме и манихействе, прекрасные шедевры драматических творений, такие как «Огузнаме», «Алтун яруг», «Рассказ о двух тегинах», «Патмарал Большого Маймуна», драма в 27 частях «Майтрисмит».

Учёный указывает, что во времена Караханидов уйгуротюркская культура и литература достигла высшей точки развития. По его словам, в этот период, в частности, в 935 году правитель Караханидов Султан Салтук Бугра принял ислам и поднял эту религию до уровня государственного верования. Сей шаг Караханидов дал мощный толчок возникновению и развитию первой тюркоисламской литературы.

Султан Махмут Кашгарлы указывает в своих статьях на ценность таких литературных памятников, как произведение поэта, учёного Юсуфа Хас Хаджиба, написанное на тюркском Хаканийе, или на кашгарском наречии тюркского языка «Кутадгу Билик», представленное в 1069 году правителю Караханидов Тавгач Бугра хану и повествующее о философии тюркского государства, его обычаях и государственной политике. По его мнению, такие редкие труды, как завершённый в 1075 году и представленный халифу Аббасидов Абулькасиму Абдуллах Муктеди Би Амруллаху первый «Словарь тюркского языка», сокровищница тюркской культуры – «Дивани лугат ат-турк» Махмуда Кашгари и написанное четверостишиями дидактическое сказание (дастан) Адип Ахмеда из Югнака «Атабетюль Хакаик» имеют большое значение

Султан Салтук Бугра хану 935-ци ildə inanc olaraq islam dinini seçməsi və Qaraxanlılar dövlətində islam dinini dövlət dini qəbul etməsi ilk türk-islam ədəbiyyatının təşəkkül tapdığını qeyd edir.

Sultan Mahmud Kaşğarlı məqalələrində Qaraxanlılar zamanında Hakaniyyə türkcəsiylə və ya Kaşğar türkcəsiylə şair, alim, Yusuf Has Hacibin 1069-cu ildə Qaraxanlı hökmdarı Tavğaç Buğra xana təqdim etdiyi, türk dövlət fəlsəfəsi və adət-ənənələrini ortaya qoyan, dövlət və siyasət haqqında yazılmış əsəri “Kutadqu Bilik” dastanı, Mahmud Kaşğarlının 1075-ci ildə tamamlayıb Abbasi xəlifəsi Əbülqasım Abdullah Muktədi Bi Əmrullaha təqdim etdiyi ilk türk dili lüğəti və türk mədəniyyəti xəzinəsi “Divani-Lüğət-i Türk” əsəri, Yuğnaklı Ədip Əhmədin dördlüklərlə yazmış didaktik dastanı “Atabətül Hakayik” kimi nadir əsərlərin yalnız dil baxımından deyil, ədəbiyyat baxımından da çox dəyərli əsərlər olduğunu deyir. Bu qiymətli əsərlər özündən sonrakı dövrlərdə türk dili və ədəbiyyatının inkişafı üçün böyük təsiri olan abidələrdəndir.

S.M.Kaşğarlı kitabında Mahmud Kaşğarlının həyatı, onun “Divani-Lüğət-it Türk” əsəri haqqında çox dəqiq faktlarla oxucuya məlumat verir. Qaraxanlı hökmdarları sülaləsinə mənsub şahzadə olan Mahmud Kaşğarlı 1008-ci ildə Kaşğar elinin Azıx kəndinin Opal məhəlləsində anadan olmuşdur. İlk təhsilini Kaşğarda “Saciyə” və “Hamidiyyə” mədrəsələri kimi elm mərkəzlərində almış, dövrünün elmləri ilə bərabər ərəb-fars dillərini mükəmməl şəkildə öyrənmişdir. Qaraxanlı dövləti islam dinini dövlət dini qəbul etdikdən sonra ərəb və fars dillərinə tərcümə olunmuş yunan mədəniyyətinə aid əsərlər Qaraxanlı ziyalıları tərəfindən tədqiq olunur və öyrənilirdi. Qaraxanlı paytaxtı Kaşğarda bir çox məktəblər açılmışdı. Mahmud Kaşğarlının ustadı Hüseyn bin Halal şeyx, imam və zahid bir insan və dövrünün tanınmış tarixçi alimlərindən idi. M.Kaşğarlının əcdadı Qaraxanlı hökmdarı Əbülhəsən Harun bun Süleyman Arslanxan idi. Süleyman Arslanxan 922-ci ildə Buxara bölgəsini fəth edərək Qaraxanlı torpaqlarını genişləndirmişdi. Onun oğlu Yusif Qədirxan Hotan bölgəsini islamla şərfəfləndirən Hotan fatihidir. Kaşğarlı Mahmudun babası Məhəmməd Buğraxan Yusif Qədirxanın ikinci oğlu idi. Məhəmməd Buğraxan Qaraxanlı dövlətinə xaqan olmuş, 18 aydan sonra - 1057-ci ildə xaqanlıq taxtını böyük oğlu Hüseynə vermişdir. Məhəmməd Buğraxanın kiçik arvadı xaqanlıq taxtını dövrətmə mərasimindəki ziyafətdə əri başda olmaqla Qaraxanlı şahzadələrini zəhərləyərək öldürmüşdür. Ölənlərin içində Mahmud Kaşğarlının atası Hüseyn də vardı. Mahmud Kaşğarlı bu hadisədən sonra dövləti tərək etmə məcburiyyətində qalmış və Qaraxanlı torpaqlarına köçmüşdür.

Mahmud Kaşğarlı 1057-ci ildə, yəni 49 yaşında Kaşğardan ayrılmış və Qərbi Türküstan da daxil olmaqla Türk dünyasının müxtəlif bölgələrində 15 ilə yaxın bir zaman ərzində “Divani-Lüğət-it Türk” əsəri üçün material toplamış, 1072-ci ildə 64 yaşında Bağdada gəlmiş, Türküstanda başladığı bu əsəri 1075-ci ildə Bağdadda tamamlamışdır. Mahmud Kaşğarlı 1080-cı ildə 72 yaşında Kaşğara

не только с точки зрения языка, но и литературы. Эти бесценные произведения являются памятниками, оказавшими огромное влияние на дальнейшее развитие тюркского языка и литературы.

С. М. Кашгарлы информирует в своей книге читателя о весьма точных фактах из жизни Махмуда Кашгари и его «Дивани лугат ат-турк». Принадлежавший роду правителей Караханидов принц крови Махмуд Кашгари родился в 1008 году в квартале Опал селения Азых Кашгарской области. Начальное образование получил в таких центрах науки, как медресе Саджие и «Хамидие» в Кашгаре, овладел в совершенстве науками своего времени, арабским языком и фарси. После принятия ислама в качестве государственной религии Караханидов, произведения о греческой культуре, переведённые в арабский язык, изучались и исследовались учёными Караханидов. В столице государства Караханидов – в Кашгаре, были открыты десятки школ. Наставник Махмуда Кашгари, Хусейн бин Халап, был шейхом, имамом, духовным сановником и известным историком своего времени. Правитель Караханидов Абульхасан Гарун бун Сулейман Арсланхан был предком Кашгари. Сулейман Арсланхан захватил в 922 г. Бухарскую область и раздвинул границы земель Караханидов. Его сын Юсиф Кадирхан является завоевателем области Хотан и правителем, распространившим там ислам. Дедушка Махмуда Кашгари Мухаммед Буграхан Юсиф был вторым сыном Кадирхана. Мухаммед Буграхан был каганом в государстве Караханидов. Он передал через 18 месяцев – в 1057 году, трон каганата старшему сыну Хусейну. Младшая жена Мухаммеда Буграхана отравила во время пиршества, устроенного во славу передачи трона, всех принцев Караханидов во главе со своим мужем. Среди погибших был и отец Махмуда Кашгари, Хусейн. После этого происшествия Махмуд Кашгари был вынужден покинуть пределы государства и переселиться в земли Караханлы.

Махмуд Кашгари в 1057 году в возрасте 49 лет покинул Кашгар и начал собирать материалы для произведения «Дивани лугат ат-турк» в разных частях Тюркского мира в течение 15 лет, в том числе и в Западном Туркестане. Махмуд, прибывший в Багдад в 1072 году, завершил свой труд в 1075 году, начатый еще в Туркестане.

В 1080 году Махмуд Кашгари вернулся в Кашгар, учредил в квартале Опал Кашгара медресе «Махмудийе» и вырастил здесь десятки студентов и образованных людей. Ученый скончался в 1105 году в Опале в возрасте 97 лет. Его могила находится в квартале Опал селения Азак в области Токкусак Кашгара. Могила Махмуда Кашгари после долгих лет ее поисков была обнаружена в 1982 году.

Махмуд Кашгари является первым тюркским учёным. «Дивани лугат ат-турк» – его первая книга и одновременно первый «Словарь тюркского языка». Ученый написал перед тюркскими словами их арабские значения и

Султан Махмут Кашгарлы указывает в своих статьях на ценность таких литературных памятников, как произведение поэта, учёного Юсуфа Хас Хаджиба, написанное на тюркском Хаканийе, или на кашгарском наречии тюркского языка «Кутадгу Билик», представленное в 1069 году правителю Караханидов Тавгач Бугра хану и повествующее о философии тюркского государства, его обычаях и государственной политике.

dönmüş, Kaşğarın Opal bölgəsində “Mahmudiyə” mədrəsəsini quraraq burada bir çox tələbə və ziyalılar yetişdirmişdir. O, 1105-ci ildə, 97 yaşında Opalda vəfat etmişdir. Onun məzarı Kaşğar bölgəsinin Tokkusak rayonunun Azak kəndinin Opal məhəlləsində yerləşir. Mahmud Kaşğarlının məzarı üzün illər araşdırmadan sonra 1982-ci ildə açılığa qovuşur.

Mahmud Kaşğarlı ilk türk alimidir. “Divani-Lügət-it Türk” onun ilk kitabı olmaqla yanaşı, eyni zamanda ilk türk dili lüğətidir. M.Kaşğarlı türk sözlərinin qarşısında ərəbcə mənalarını yazaraq, türkcənin ərəbcədən daha güclü və əhatəli bir dil olduğunu göstərmişdir.

Sultan Mahmud Kaşğarlı qeyd edir ki, “Mahmud Kaşğarlının “Divani-Lügət-it Türk” əsərində 7500-dən çox türkcə söz yer almışdır. “Divani-Lügət-it Türk”, türk millətinin ucalığını, türk dilinin ərəbcədən geri qalmadığını göstərmək və ərəblərə türk dilini öyrətmək və On Asiyada ərəblərin türklərlə rahat əlaqə, münasibət yaratmaları üçün yazılmış əsərdir. Əsərin bölümləri içindəki izahlar ərəbcədir. Türkcə sözlər xüsusiyyətləri və vəznələrinə görə sıralanmışdır” (2.s.120).

Mahmud Kaşğarlıya görə: “Tanrı türkləri bir millət kimi üstün, (vasıfırla) yaratmış, yer üzünə onları hakim göndərmiş, sərkərdələri onlardan çıxarmış, dünya millətlərinin idarəsini onların əlinə vermişdir. Bunun üçündür ki, Allah türklərlə bərabər işləyənləri əziz eylər, arzularına çatdırar və pislərin şərinədən qoruyar, dərdini danışmaq və Türklərin qəlbini qazanmaq üçün də onların dillərilə danışmaqdan başqa yol yoxdur” (2.s.123).

“Divani-Lügət-it Türk”ün ön sözündə o yazır: “Mən Hüseyin oğlu Mahmud deyirəm ki, türk

указал на то, что тюркский язык является более сильным и всеобъемлющим языком, чем арабский.

Султан Махмут Кашгарлы отмечает: «В произведении «Дивани лугат ат-турк» Махмуда Кашгари приведены более чем 7 500 тюркских слов. «Дивани лугат ат-турк» является произведением для подчёркивания величины тюркской нации, для содействия изучению арабов тюркского языка, для лёгкого создания отношений и налаживанию связей арабов с тюрками в Передней Азии. Оно указывает на то, что тюркский язык не отстаёт от арабского. Объяснения в разделах произведения написаны на арабском языке. Тюркские слова перечислены последовательно по своим свойствам и значениям» (Султан Махмут Кашгарлы. «Культура уйгурских тюрков и Тюркский мир»).

По словам Махмуда Кашгари: «Бог создал тюрков в качестве превосходной нации (с отличительными свойствами), послал на землю правителями, из их рядов избрал военачальников, дал им в руки вожжи правления над народностями всего мира. По этой причине Аллаху милы люди, трудящиеся вместе с тюрками, он исполняет их желания и оберегает от клеветы плохих людей, для изъяснения своего горя и завоевания сердец тюрков, нет другого пути, кроме общения на их языке» (Султан Махмут Кашгарлы. «Культура уйгурских тюрков и Тюркский мир»).

Сам Махмуд Кашгари пишет в предисловии к своему «Дивани лугат ат-турк»: «Я, Махмуд ибн аль-Хусейн ибн Мухаммед аль-Кашгари говорю, что изучайте тюркский язык, ибо очень долго продлится их правление. Я лично услышал от одного известного имама из Бухары и от другого имама из Нишапура. Они показали мне документ и сказали, что наш высокочтимый Пророк велел: «Изучайте тюркский язык, ибо долго продлится их правление». Если даже нет такого хадиса, знайте, что и разум велит изучать тюркский язык. И каждому...

Слава Всевышнему, что я – тюрк! Я из тех тюрков, который хорошо говорит, хорошо понимает, лучше осознаёт тюркский язык. Я обошёл все города, селения тюрков от одного к другому. Я изучил и использовал все языки, говоры, рифмы тюркских народностей. Я употребил язык каждой народности самым лучшим образом и к месту. Я дал название своей книге «Дивани лугат ат-турк», написанной мною для обучения арабов тюркскому языку «Словарь тюркского языка». Для того чтобы показать насколько наравне продвигаются тюркский и арабский языки, я собрал этот словарь от корки до корки в восьми отделах» («Золотая книга тюрков»).

Махмуд Кашгари был не обычным писателем, который мог довольствоваться составлением простого и заурядного словаря, он был настоящим тюркским националистом, принадлежавшим к своей нации, наполненным любовью, тюркским мышлением, колоритом, образом жизни, тягой к тюркским сказаниям и легендам. Все эти чувства, любовь, приязнь,

В среде общетюркской культуры, культура уйгурских тюрков отличается своеобразием. Уйгурские тюрки с незапамятных времён являются представителями одной из тюркских племён с богатой культурой. Они создали в Восточном Туркестане – в колыбели всех тюркских народностей и тюркской культуры, составляющем восточную часть великого Туркестана – такую могущественную империю и сильное государство, как Гуннские турки, Гёктурки и бросили вызов всему миру.

dilini öyrənin, çünki onların hakimiyyəti çox uzun sürəcək. Buxaralı məşhur bir imamdan və Nişapurlu başqa bir imamdan şəxsən eşitdim. Onlar sənəd göstərərək söyləyirdilər ki, peyğəmbərimiz (Hz. Peyğəmbərimiz) “Türk dilini öyrənin, çünki onların hakimiyyəti uzun sürəcəkdir” buyurmuşdur. Bu hədis doğrusa, türk dilini öyrənmək hər müsəlman üçün vacibdir. Əgər belə bir hədis yoxsa da bilin ki, ağıl da türkcəni öyrənməyi əmr edir. Həm də hər kəs üçün...

Tanrıya şükür olsun ki, Türkcəm! Türkcəyi yaxşı danışan, onu yaxşı başa düşən, ən doğru anlayan türklərdənəm. Mən türklərin bütün şəhərlərini, obalarını başdan-başa dolaşdım. Bütün Türk boylarının dillərini, ağızlarını, qafiyələrini öyrəndim və istifadə etdim. Hər boyun dilini ən yaxşı şəkildə və yerində işlətdim. Ərəblərə türkcə öyrətmək üçün yazdığım “Divani-Lügət-it Türk” kitabına “Türk Dili Sözlüyü” adını verdim. Türk və ərəb dilinin atbaşı bərabər yürüdükləri bilinsin deyə bu lügət kitabını başdan sona qədər səkkiz bölümdə topladım” (3.138).

Mahmud Kaşğarlı sadə və bəsit bir lügət yazmaqla kifayətlənməyən, türk millətinə mənsub olan, türkcülük sevgisi ilə dolu, zehni türk millətinin, türk boylarının, türk düşüncəsinin, yaşayış tərzinin, əfsanə və dastanlarının sevgisi ilə dolu bir türk millətçisi idi. Bütün bu duyğu, sevgi, bilik, inanc və gəzdiyi ölkələr Kaşğarlının əsərinə təsir etmiş və “Divani-Lügət-it Türk” əsəri bəsit bir sözlük olmaqdan çıxaraq o zamankı türk insanının masaüstü kitabçası halına gəlmiş və müəllifinin türkölogiyanın banisi, qurucusu mövqeyinə qalxmasını təmin etmişdir.

Mahmud Kaşğarlı ilk dəfə “Cəvəhiri-Nahu” adıyla türkcənin qrammatikasını yazmışdır. Lakin əsər əslərin girdabında yoxa çıxmış, 100 illərdir axtarılsa da hələ də tapılmamışdır.

знания, вера и страны, где он побывал, сильно повлияли на произведение Кашгари и его «Дивани лугат ат-турк» раздвинул свои границы простого сборника слов, превратился в настольную книгу тюркского человека тех времён, помог автору подняться на вершину основателя тюркологии.

Махмуд Кашгари написал первую книгу о тюркской грамматике под названием «Джавахири-Наху». Но этот труд затерялся в водовороты веков. Сотни лет его поисков не дали положительный результат.

После завершения «Дивани лугат ат-турк» Махмуд Кашгари подарил в Багдаде первый экземпляр своей рукописи XXVII халифу Аббасидов Абулькасиму Абдуллах Мугтеди Бинемруллаху.

Сохранившаяся рукопись «Дивани лугат ат-турка» не является собственной рукописью самого Махмуда Кашгари. Это одна из копий, размноженных в 1266 году неким каллиграфом Шамлы Мехметом. Самый ценный экземпляр хранится сегодня в Национальной Стамбульской библиотеке.

С. М. Кашгарлы отмечает, что в 1910 году некая женщина из знатной семьи в Стамбуле подошла к управляющему книжной лавки Бурхан беку и предложила купить у нее рукопись одной книги. Бурхан бек взял книгу и принёс её в Управление национального образования. Он утверждал, что книга ценная и женщина запрашивает за неё 30 лир. Представители Управления национального образования отказали Бурхан беку, сказав, что не могут оплатить такую сумму за неизвестную книгу. Бурхан бек не оставил это дело и отнёс книгу на этот раз к учредителю и первому заведующему Фатихской национальной библиотеки Али Эмири беку. Али Эмири бек изучил книгу, оставил рукопись в библиотеке и начал собирать деньги в долг. Наконец, собрав требуемую сумму, вручил её Бурхан беку.

Приобретая книгу, Али Амири бек внёс огромный вклад в первую очередь в нашу культуру, а затем в фонд Фатихской национальной библиотеки.

Впервые с целью сохранения и защиты единственного экземпляра оригинала произведения в 1915 году с «Дивани лугат ат-турка» была снята копия и размножена Рифатом Эфе по приказу главы правительства Таят Паша. Позднее в 1917–1919 гг. произведение было переиздано в трёх томах Килисли Рифатом Эфе.

Первые два тома переведённого на современный тюркский язык произведения «Дивани лугат ат-турк», включая незаконченные переводы учёного-языковеда Бесина Аталая, подарившего тюркскому миру великие труды, вышли в свет в 1940 году, а позднее все переведённые четыре тома были собраны вместе и изданы в 1941 году.

«Дивани лугат ат-турк» является книгой, распространяющей тюркизм и связывающей людей со своими корнями. По этой причине коммунистическое правительство Китая имело веские опасения и во времена Мао Цзе Дуна

Ümümtürk mədəniyyətinin içində uyğur türklərinin mədəniyyəti özünəməxsusluğu ilə seçilir. Uyğur türkləri qədimdən bəri zəngin bir mədəniyyətə malik olan türk boylarından biridir. Onlar tarixdə bütün türklüyün beşiyi və türk mədəniyyətinin qaynağı olan böyük Türkünün şərq hissəsini təşkil edən Şərqi Türkünün Hun türkləri, Göytürklər kimi imperiya və dövlət qurmuş, dünyaya meydan oxumuşlar.

“Divani-Lügət-it Türk” əsəri tamamlandıqdan sonra, Mahmud Kaşğarlı öz əlyazmasının ilk nüsxəsini Bağdadda Abbasilərin 27-ci xəlifəsi Əbülqasım Abdullah Müqtədi Binəmrullaha təqdim edilmişdir.

“Divani-Lügət-it Türk”ün bu gün əlimizdə olan əlyazması, Mahmud Kaşğarlının öz əlyazması deyildir. Onun ölümündən 191 il sonra, yəni 1266-cı ildə Şamlı Məhmət adında bir xəttat tərəfindən əsərin əslindən çoxaldılmış tək surətdir. Türkünün ən dəyərlili nüsxəsi bu gün İstanbul Milli Kitabxanasında saxlanılmaqdadır.

S.M.Kaşğarlı qeyd edir ki, 1910-cu ildə İstanbulun tanınmış ailələrindən olan bir qadın kitab mağazasının müdiri Burhan bəyə yaxınlaşaraq bir əlyazma kitab satmaq istədiyini söyləyir. Burhan bəy də kitabı alıb Milli Təhsil İdarəsinə gətirir. Kitabın dəyərlili olduğunu və qadının 30 lirə pul istədiyini söyləyir. Milli Təhsil İdarəsinin nümayəndələri, nə olduğu bilinməyən kitaba o qədər pul verə bilməyəcəklərini söyləyərək Burhan bəyi yola salırlar. Burhan bəy bu işdən əl çəkmir, kitabı bu dəfə Fatih Millət Kitabxanasının qurucusu və ilk müdiri olan Əli Əmiri bəyə gətirir. Əli Əmiri bəy kitabı incələdikdən sonra əlyazmanı kitabxanada qoyaraq küçüyə çıxır və tanış-bilişdən borc almağa başlayır. Nəhayət, lazımı miqdarda pulu toplayıb Burhan bəyi yola salır.

Əli Əmiri bəy kitabı almaqla əvvəl mədəniyyətimizə, sonra da Fatih Millət kitabxanasına qazandırır.

“Divani-Lügət-it Türk” ilk dəfə Sədrəzəm Tələt Paşanın əmrilə 1915-ci ildə əldə olan tək nüsxəni qorumaq məqsədilə, surəti çıxarılaraq Rıfat Əfə müəllimin rəhbərliylə çoxaldılmışdır. Daha sonra 1917-1919-cü illərdə Kilisli Rıfat Əfə tərəfindən 3 cild halında yenidən nəşr edilmişdir.

Türk dilinə böyük əməklər vermiş dilçi alim Besin Atalay tərəfindən yarımçıq qalmış

всякими средствами препятствовало переводу данного труда на современный уйгурский язык и его изданию. Все попытки в этом деле пресекались заблаговременно.

В 1955–1956 гг. декан факультета языка и литературы Университета Восточного Туркестана М. Э. Худаверди передал часть этой книги специалистам арабского языка и они перевели её на современный уйгурский язык. Этот перевод был сожжён в 1958–1959 гг. китайскими правящими кругами во времена движения «Против нового национализма», созданного в Восточном Туркестане.

После смерти Мао политика коммунистического Китая стала более прозрачной. Уйгурская интеллигенция Восточного Туркестана, воспользовавшись этим обстоятельством, в 1978 году выдвинула инициативу издания перевода на современный уйгурский язык словаря «Дивани лугат ат-турк» Махмуда Кашгари и произведения «Кутадгу Билик» выдающегося государственного деятеля, учёного и поэта Юсуфа Хас Хаджиба.

Наконец, в 1981–1984 гг. в Академии социальных знаний СУАР (Синьцзян-Уйгурский автономный район) впервые была издана переведённая на современный уйгурский язык книга «Дивани лугат ат-турк» Махмуда Кашгари в трёх томах под названием «Türk Tillari Divan» в издательстве «Urumçi Xalq nəşriyyatı» («Тюркская культура». «Махмуд Кашгари и Восточный Туркестан»).

Китайское правительство и его учёные-сторонники китайского происхождения выдвинули нелепую и вызывающую усмешку мысль: «Махмуд Кашгари – уйгурский учёный. Уйгуры – не тюрки, поэтому и Махмуд Кашгари – не тюрк». Эта мысль не имеет никакого основания. На самом деле эта мысль – яркий показатель позиции прошлых, в то же время нынешних правящих кругов Китая в отношении к местным народам. Верным путём было бы ответить всем людям, придерживающимся такой позиции, мыслью самого М. Кашгари из его произведения: «Уйгурский язык – настоящий тюркский. Я являюсь обладателем самого своего обычного языка, самым легко объясняющимся, самым пронизательным, самым знатным по роду среди тюрков» (Султан Махмут Кашгарлы. «Культура уйгурских тюрков и Тюркский мир»).

Родина великого учёного тюркского мира Махмуда Кашгари – Восточный Туркестан – сегодня стонет под игом коммунистического Китая, народ подвергается гонениям и пыткам, претерпевает ассимиляцию, его права и свободы ущемляются. ■

tərcümələri də toplanaraq bütün əsər müasir türkcəyə çevrilən “Divani-Lüğət-it Türk”ün tərcüməsinin ilk 2 cildi 1940-cı ildə, 1941-ci ildə isə tərcümənin son cildi və tam nəşr olmaqla 4 cild halında nəşr edilmişdir.

“Divani-Lüğət-it Türk” türklüyü yayacaq və insanları soy-kökünə bağlayacaq bir kitab olduğu üçün bundan qorxuya düşən kommunist Çin hakimiyyəti, Mao Sze Dun zamanında bu kitabın müasir uyğur türkcəsinə tərcümə edilərək nəşr edilməsinə izin verməmiş və bu istiqamətdə atılan bütün addımlar əngəllənmişdir. 1955-1956-cı illərdə bu kitabın bir hissəsi müasir uyğur türkcəsinə, Şərqi Türküstan Darülfünunun Dil-ədəbiyyat fakültəsinin dekanı M. E. Xudaverdi tərəfindən ərəbcəni bilən mütəxəssislərə verilib tərcümə etdirilmişdir. Bu tərcümə 1958-1959-cu illərdə Çin hakimiyyəti tərəfindən Şərqi Türküstanda həyata keçirilən “Yerli Millətçiliyə Qarşı” hərəkat zamanı yandırılmışdı.

Maonun ölümündən sonra kommunist Çin siyasətinin bir az durğunlaşmasından istifadə edən Şərqi Türküstandakı uyğur ziyalıları, 1978-ci ildə Mahmud Kaşğarlının “Divani-Lüğət-it Türk” və böyük dövlət adamı, alim və şair Yusuf Has Hacibin “Kutadqu Bilik” əsərinin müasir uyğur türkcəsinə tərcüməsini nəşretmə təşəbbüsünü irəli sürürlər. Nəhayət, 1981-1984-cü illərdə Uyğur Muxtar Bölgəsinin Sosial Biliklər Akademiyasında Kaşğarlı Mahmudun “Divani-Lüğət-it Türk” kitabı ilk dəfə müasir uyğur türkcəsinə çevrilmiş, “Türk Tillari Divan”ı adıyla 3 cild halında “Urumçi Xalq nəşriyyatı”da çap edilmişdir (4. s.193-200).

Çin hakimiyyəti və bu hakimiyyətin tərəfdaşları olan cinli alimlər “Kaşğarlı Mahmud uyğur alimidir. Uyğurlar türk deyildir, bu üzədən Kaşğarlı Mahmud da türk deyildir” (2.s.144) kimi yersiz və gülünc bir fikir irəli sürmüşlər ki, bunun da heç bir əsası yoxdur. Əslində bu fikir, istər keçmiş, istərsə də müasir Çin hökuməti dairələrinin yerli xalqlara qarşı hansı mövqedə dayandığının bariz göstəricisidir. Bu fikirdə olan bütün insanlara elə M. Kaşğarlının öz əsərində söylədiyi: “Uyğur dili təmiz türkcədir. Mən türklərin üz dillisi, ən açıq anlatanı, ağıllıca ən incəsi, soyca ən köklüsündənəm” (2.s.144) fikrilə cavab vermək daha düzgün olardı.

Türk dünyasının böyük alimi Mahmud Kaşğarlının vətəni Şərqi Türküstan bu gün kommunist Çin əsarəti altında zülm və işgəncə görməkdə, assimilyasiyaya uğradılmaqda, haqq və hüquqları tapdalanmaqdadır. ■

БАШКИРЫ: ИСТОРИЯ И МИФЫ

BAŞKURLAR: TARİH VE EFSANELER

В мире около двух миллионов башкир, по данным последней переписи населения, 1 584 554 из них проживает в России. Сейчас представители этого народа населяют территорию Урала и часть Поволжья, говорят на башкирском языке, относящемся к тюркской языковой группе, с X века исповедуют ислам.

В числе предков башкир этнографы называют тюркские кочевые народы, народности финно-угорской группы и древних иранцев. А оксфордские генетики утверждают, что установили родство башкир с жителями Великобритании.

Но все ученые сходятся в том, что башкирский этнос образовался в результате смешения

Дünyada yaklaşık iki milyon Başkurt var, son nüfus sayımına göre bunlardan 1.584.554 kişi Rusya'da yaşıyor. Şimdi bu halkın temsilcileri Uralların topraklarında ve Volga bölgesinin bazı bölümlerinde yaşıyor, Türk dil grubuna ait Başkurt dilini konuşuyor ve 10. yüzyıldan beri İslam'ı kabul ediyor.

Başkurların ataları arasında etnoğraflar, Türk göçebe halklarını, Finno-Ugor grubunun halklarını ve eski İranlıları adlandırıyor. Ve Oxford genetikçileri, Başkurların Büyük Britanya sakinleriyle ilişkisini kurduklarını iddia ediyorlar.

Ancak tüm bilim adamları, Başkurt etnosunun birkaç Moğol ve Kafkas halkının karışımının bir sonucu olarak oluştuğu konusunda hemfikirlerdir. Bu, halk temsilcilerinin görünüşlerindeki farkı

ния нескольких монголоидных и европеоидных народностей. Этим объясняется разница во внешнем виде представителей народа: по фото не всегда можно догадаться, что столь разные люди относятся к одному этносу. Среди башкир можно встретить и классических «степняков», и людей с восточным типом внешности, и русоволосых «европейцев». Самый распространенный тип внешности для башкира – средний рост, темные волосы и карие глаза, смуглая кожа и характерный разрез глаз: не такой узкий, как у монголоидов, лишь слегка раскосый.

Название «башкиры» вызывает столь же многочисленные споры, как и их происхождение. Этнографы предлагают несколько весьма поэтичных вариантов его перевода: «Главный волк», «Пчеловод», «Глава Урала», «Главное племя», «Дети богатырей».

ИСТОРИЯ БАШКИРСКОГО НАРОДА

Башкиры – невероятно древний народ, один из первых коренных этносов Урала. Некоторые историки считают, что аргиппей и будины, упоминаемые еще в V веке до нашей эры в трудах Геродота, – это именно башкиры. Упоминается народ и в китайских исторических источниках VII века, как башукили.

В 840 году быт башкир описал арабский путешественник Саллам ат-Тарджуман, он говорил об этом народе, как о независимой нации, населяющей обе стороны Уральского хребта. Чуть позже багдадский посол Ибн Фадлан назвал башкир воинственными и могущественными кочевниками.

В IX веке часть башкирских родов покинула предгорья Урала и переместилась в Венгрию, кстати, потомки уральских переселенцев живут на территории страны до сих пор. Оставшиеся башкирские племена долгое время сдерживали натиск орды Чингисхана, не давая ему попасть в Европу. Война кочевых народов длилась 14 лет, в конце концов, они объединились, но за башкирами осталось право на автономию. Правда, после распада Золотой Орды независимость была утрачена, территория стала частью Ногайской Орды, Сибирского и Казанского ханства, и в итоге при Иване Грозном вошла в состав Российского государства.

В смутные времена под предводительством Салавата Юлаева башкирские крестьяне принимали участие в бунте Емельяна Пугачева. В период российской и советской истории пользовались автономией, а в 1990 году Башкирия получила статус республики в составе РФ.

МИФЫ И ЛЕГЕНДЫ БАШКИР

В дошедших до наших дней легендах и сказках обыгрываются фантастические сюжеты, рассказывается о происхождении земли и солнца, появлении звезд и луны, зарождении башкирского народа. Кроме людей и животных, в мифах описываются духи – хозяйева земли, гор, воды. Башкиры рассказывают не только о зем-

Başkırtlar, Uralların ilk yerli etnik gruplarından biri olan inanılmaz derecede eski bir halktır. Bazı tarihçiler, Herodot'un yazılarında MÖ 5. yüzyıla kadar uzanan Argippe ve Budinlerin tam olarak Başkırtlar olduğuna inanırlar. 7. yüzyıla ait Çin tarihi kaynaklarında da halktan başukili olarak bahsedilir.

açıklar: Bu kadar farklı insanların aynı etnik gruba ait olduğunu fotoğraftan tahmin etmek her zaman mümkün değildir. Başkırtlar arasında hem klasik «bozkır sakinleri» hem de oryantal bir görünüme sahip insanlar ve sarışın «Avrupalılar» bulunabilir. Bir Başkırt için en yaygın görünüm türü orta boy, koyu saç ve kahverengi gözler, koyu ten ve karakteristik bir göz şeklidir. Moğollarda olduğu kadar dar değil, sadece hafifçe çekik.

“Başkırtlar” adı, kökenleri kadar çok tartışmaya neden olur. Etnograflar, çevirisinin çok poetik versiyonlarını sunar: “Ana kurt”, “Arıcı”, “Uralların Başkanı”, “Ana kabile”, “Kahramanların çocukları”.

В IX веке часть башкирских родов покинула предгорья Урала и переместилась в Венгрию, кстати, потомки уральских переселенцев живут на территории страны до сих пор. Оставшиеся башкирские племена долгое время сдерживали натиск орды Чингисхана, не давая ему попасть в Европу. Война кочевых народов длилась 14 лет.

ной жизни, они трактуют происходящее в космосе.

Так, пятна на луне – это косули, вечно убегающие от волка, Большая медведица – семь красавиц, нашедших на небе спасение от царя дэвов.

Башкиры считали землю плоской, лежащей на спине большого быка и гигантской щуки. Они верили, что землетрясения вызывают движения быка.

БОЛЬШАЯ ЧАСТЬ МИФОЛОГИИ БАШКИР ПОЯВИЛАСЬ В ДОМУСУЛЬМАНСКИЙ ПЕРИОД.

В мифах люди неразрывно связаны с животными – башкирские племена по легендам происходили от волка, коня, медведя, лебедя, но и звери, в свою очередь, могли происходить от человека. Например, в Башкирии существует поверье, что медведь – это человек, ушедший жить в леса и обросший шерстью.

Многие мифологические сюжеты осмыслены и развиты в героических эпосах: «Урал-батыр», «Акбузат», «Заятуляк менэн Хыухылу» и др. ■

BAŞKURT HALKININ TARİHİ

Başkurtlar, Uralların ilk yerli etnik gruplarından biri olan inanılmaz derecede eski bir halktır. Bazı tarihçiler, Herodot'un yazılarında MÖ 5. yüzyıla kadar uzanan Argippe ve Budinlerin tam olarak Başkurtlar olduğuna inanırlar. 7. yüzyıla ait Çin tarihi kaynaklarında da halktan başukili olarak bahsedilir.

840 yılında Başkurtların hayatı Arap gezgin Sallam at-Tarjuman tarafından tanımlandı, bu insanlardan Ural sırtının her iki tarafında yaşayan bağımsız bir ulus olarak bahsetti. Biraz sonra, Bağdat büyükelçisi İbn Fadlan, Başkurtları savaşçı ve güçlü göçebeler olarak adlandırdı.

9. yüzyılda, Başkurt klanlarının bir kısmı Uralların eteklerinden ayrıldı ve Macaristan'a taşındı, bu arada Ural yerleşimcilerinin torunları hala ülkede yaşıyor. Kalan Başkurt kabileleri uzun süre Cengiz Han ordusunun saldırısını durdurarak Avrupa'ya girmesini engelledi. Göçebe halkların savaşı 14 yıl sürdü, sonunda birleştiler, ancak Başkurtlar özerklik hakkıyla kaldı. Doğru, Altın Orda'nın çöküşünden sonra bağımsızlık kaybedildi, bölge Nogai Ordası, Sibirya ve Kazan Hanlıklarının bir parçası oldu ve sonuç olarak Grozni İvan'ın altında Rus devletinin bir parçası oldu.

Zor zamanlarda, Salavat Yulaev önderliğinde Başkurt köylüleri, Yemelyan Pugachev'in isyanına katıldı. Rus ve Sovyet tarihi döneminde özerkliğe sahiptiler ve 1990'da Başkurdistan, Rusya Federasyonu içinde bir cumhuriyet statüsü aldı.

BAŞKURTLARIN MITLERİ VE EFSANELERİ

Bu güne kadar hayatta kalan efsanelerde ve masallarda fantastik konular oynanır, dünyanın ve güneşin kökenini, yıldızların ve ayın görünümünü, Başkurt halkının doğuşunu anlatırlar. İnsanlara ve hayvanlara ek olarak, mitler ruhları tanımlar - yeryüzünün, dağların, suyun efendileri. Başkurtlar sadece dünyevi yaşamdan bahsetmekle kalmaz, uzayda neler olduğunu da yorumlarlar.

Yani, aydaki lekeler karaca, sonsuza dek kurttan kaçan büyük ayı - cennette kurtuluşu devaların kralından bulan yedi güzel.

Başkurtlar, arazinin düz olduğunu, büyük bir boğanın ve dev bir mızrağın arkasında yattığını düşünüyorlardı. Depremlerin boğanın hareket etmesine neden olduğuna inanıyorlardı.

BAŞKURT MITOLOJİSİNİN ÇOĞU MÜSLÜMAN ÖNCESİ DÖNEMDE ORTAYA ÇIKTI.

Efsanelerde, insanlar hayvanlarla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır - efsaneye göre, Başkurt kabileleri bir kurt, at, ayı, kuğudan türemiştir, ancak hayvanlar da insanlardan gelebilir. Örneğin, Başkırstan'da ayının ormanlarda yaşamaya giden ve yünle büyümüş bir kişi olduğuna dair bir inanç var.

Kahramanlık destanlarında birçok mitolojik konu anlaşılır ve geliştirilir: "Ural-Batır", "Akbuza", "Zayatulyak Menen Hıyihılu" ve diğerleri. ■

БАШКИРЫ: ОСОБЕННОСТИ ХАРАКТЕРА И ТРАДИЦИЙ

Башкиры, как и все кочевники, издревле славились свободолобием и воинственностью. И сейчас они сохранили храбрость, обостренное чувство справедливости, гордость, упрямство в отстаивании своих интересов.

При этом, в Башкирии всегда тепло встречали переселенцев, фактически бесплатно предоставляли им землю, не навязывали своих обычаев и верований. Неудивительно, что современные башкиры – очень дружелюбный и гостеприимный народ. Им полностью чужда нетерпимость к представителям других наций.

Древние законы гостеприимства до сих пор чтут и уважают в Башкортостане. К приходу гостей, даже незваных, накрывают богатый стол, а уезжающих – одаривают подарками. Необычна традиция преподносить богатые дары грудному ребенку гостей – считается, что его

Башкуртлар, tüm göçebeler gibi, eski zamanlardan beri özgürlük ve savaşçı sevgileriyle ünlüdür. Ve şimdi cesaretlerini, yüksek adalet duygusunu, gururunu, çıkarlarını savunmada inatçılığı korudular.

Aynı zamanda, Başkurdistan'da göçmenleri her zaman sıcak bir şekilde karşıladılar, aslında onlara ücretsiz toprak sağladılar, geleneklerini ve inançlarını dayatmadılar. Modern Başkurtların çok arkadaş canlısı ve misafirperver insanlar olması şaşırtıcı değil. Diğer ulusların temsilcilerine karşı hoşgörüsüzlük onlara tamamen yabancıdır.

Antik misafirperverlik yasaları Başkurdistan'da hala onurlandırılmakta ve saygı görmektedir. Misafirler gelmeden, davetsiz misafirler de olsa zengin bir sofraya kurulur, gidenlere hediyeler verilir. Konukların emziren çocuğuna zengin hediyeler sunmak alışılmadık bir gelenek - onu yatıştırmanın gerekli olduğuna inanılıyor, çünkü bebek, yaşlı akrabalarının aksine, sahibinin evinde

необходимо задобрить, ведь малыш, в отличие от своих старших родственников, ничего не может съесть в доме хозяина, а значит, может его проклясть.

ТРАДИЦИИ И ОБЫЧАИ

В современной Башкирии большое значение уделяется традиционному укладу, все национальные праздники празднуются в масштабе республики. А в древности обрядами сопровождались все самые значимые для человека события – рождение ребенка, свадьба, похороны.

Традиционные свадебные обряды башкир – сложные и красивые. За невесту жених выплачивал большой калым. Правда, у экономных всегда был выход: умыкнуть свою ненаглядную. В старину семьи сговаривались породниться еще до рождения детей. А помолвка между женихом и невестой (сыргатуй) проводилась в нежном возрасте 5-12 лет. Позже поиски невесты стали начинаться только при достижении мальчиком половозрелого возраста.

ВСЕРОССИЙСКИЙ САБАНТУЙ

Невесту сыну выбирали родители, а затем отправляли в выбранную семью сватов. Свадьбы устраивали с размахом: организовывали скачки, турниры по борьбе и, конечно, пир. Первый год молодая жена не могла разговаривать со свекровью и свекром – это было знаком покорности и уважения. При этом этнографы отмечают очень бережное отношение к женщине в башкирской семье.

Если муж поднимал руку на жену или не обеспечивал ее, то дело могло закончиться разводом.

Развод был возможен и в случае измены женщины – в Башкирии строго относились к женскому целомудию.

Особое отношение у башкир было к рождению ребенка. Так, беременная женщина на время становилась почти «царицей»: по обычаю нужно было исполнять все ее прихоти, чтобы обеспечить появление на свет здорового малыша. Детей в башкирских семьях очень любили и редко наказывали. Подчинение было основано только на непререкаемом авторитете отца семейства. Башкирская семья всегда строилась на традиционных ценностях: почитание старших, любовь к детям, духовное развитие и правильное воспитание детей.

ДЕТИ РОССИИ

В башкирской общине огромным уважением пользовались аксакалы, старейшины, хранители знаний. И сейчас настоящий башкир никогда не скажет грубого слова старику или пожилой женщине.

КУЛЬТУРА И ПРАЗДНИКИ

Культурное наследие башкирского народа невероятно богато. Героические эпосы

BAŞKURTLAR: KARAKTER VE GELENEKLERİN ÖZELLİKLERİ

hiçbir şey yiyemez, bu da onu lanetleyebileceği anlamına gelir.

GELENEK VE GÖRENEKLER

Modern Başkurdistan'da geleneksel yaşam tarzına büyük önem verilir, tüm ulusal bayramlar cumhuriyet ölçeğinde kutlanır. Ve eski zamanlarda, ritüellere bir kişi için en önemli olaylar eşlik etti - bir çocuğun doğumu, bir düğün, bir cenaze.

Başkurtların geleneksel düğün törenleri karmaşık ve güzeldir. Gelin için damat büyük bir kalim ödedi. Doğru tutumlarının her zaman bir çıkış yolu vardı: sevdiklerini kapmak. Eski günlerde aileler, çocukların doğumundan önce bile akraba olmak için komplo kuruyorlardı. Ve damat ve gelin (sırgatuy) arasındaki nişan 5-12 yaşlarında gerçekleşirdi. Daha sonra, bir gelin arayışı ancak oğlan ergenliğe ulaştığında başladı.

Ebeveynler oğul için gelini seçerdi ve ardından çöpçatanlar seçilen aileye gönderilirdi. Düğünler büyük ölçekte organize edilirdi: at yarışları, güreş turnuvaları ve tabii ki bir ziyafet düzenlerdiler.

Башкиры сначала использовали руническую тюркскую письменность, затем арабскую. В 1920 годах был разработан алфавит на основе латиницы, а в 1940-х годах башкиры перешли на кириллический алфавит. Но, в отличие от русского, в нем 9 дополнительных букв для отображения специфических звуков.

«Урал-батыр», «Акбузат», «Алпамыша» и др. заставляют погрузиться в воинственное прошлое этого народа. Фольклор включает многочисленные волшебные сказания о людях, божествах и животных.

БАШКИРЫ В МЕТРО

Башкиры очень любили песню и музыку – в копилке народа есть обрядовые, эпические, сатирические, бытовые песни. Кажется, что ни одна минута жизни древнего башкира не проходила без песни! Любили башкиры и танцевать, при этом многие танцы носят сложный, повествовательный характер, превращаясь то ли в пантомиму, то ли в театральное действие.

ВСЕРОССИЙСКИЙ САБАНТУЙ

Основные праздники приходились на весенне-летнюю пору, в период расцвета природы. Наиболее известны каргатуй – грачиный праздник, день прилета грачей, майдан – майский праздник, сабантуй – день плуга, окончание посевных работ, который остался самым значимым праздником башкирского народа и отмечается с большим размахом. Летом проходил джиин – праздник, на котором собирались жители нескольких соседних деревень. У женщин был свой праздничный день – обряд «ку-кушкин чай», к участию в котором мужчины не допускались. В праздничные дни жители сел собирались и устраивали соревнования в борьбе, беге, стрельбе, скачках, заканчивающиеся общей трапезой.

ВСЕРОССИЙСКИЙ САБАНТУЙ

Скачки всегда были важным элементом празднеств. Ведь башкиры – умелые наездники, в деревнях мальчиков учили верховой езде с раннего возраста. Раньше говорили, что башкиры рождались и умирали в седле, и действительно – большая часть их жизни проходила верхом. Женщины не менее хорошо держались на лошади и при необходимости могли проскакать несколько дней. Они не закрывали лицо, в отличие от других исламских женщин, обладали правом голоса. Пожилые башкирки имели такое же влияние в общине, как и старейшины-аксакалы.

İlk yıl, genç karısı kayınvalidesi ve kayınpederiyle konuşmazdı - bu bir alçakgönüllülük ve saygı işaretiydi. Aynı zamanda etnograflar, Başkurt ailesindeki kadınlara karşı çok dikkatli bir tutuma dikkat çekiyor.

Koca, karısına elini kaldırırsa veya onu sağlamazsa, dava boşanmayla sonuçlanabilir.

Bir kadının ihaneti durumunda boşanma mümkündü - Başkurtistan'da kesinlikle kadın iffetine atıfta bulundular.

Başkurtların bir çocuğun doğumuna karşı özel bir tutumu vardı. Böylece, hamile bir kadın geçici olarak neredeyse bir “kraliçe” olurdu: geleneğe göre, sağlıklı bir bebeğin doğumunu sağlamak için tüm kaprislerini yerine getirmek gerekiyordu. Başkurt ailelerindeki çocuklar çok düşküdü ve nadiren cezalandırıldı. Teslimiyet sadece aile babasının tartışılmaz otoritesine dayanıyordu. Başkurt ailesi her zaman geleneksel değerler üzerine inşa edilmiştir: yaşlılara saygı, çocuklara sevgi, manevi gelişim ve çocukların uygun şekilde yetiştirilmesi.

Başkurt topluluğunda aksakallar, yaşlılar, bilginler büyük saygı gördü. Ve şimdi gerçek bir Başkurt, yaşlı bir adama veya yaşlı bir kadına asla kaba bir söz söylemez.

KÜLTÜR VE BAYRAMLAR

Başkurt halkının kültürel mirası inanılmaz derecede zengindir. Kahramanlık destanları (“Ural-Batır”, “Akbuza”, “Alpamyşa” ve diğerleri), bu insanların savaşçı geçmişine daldırır. Folklor, insanlar, tanrılar ve hayvanlar hakkında çok sayıda masal içerir.

Başkurtlar şarkı ve müziğe çok düşküdü - insanların kumbarasında ritüel, epik, hiciv, günlük şarkılar var. Görünüşe göre eski Başkurt'un hayatının tek bir dakikası şarkısız geçmedi! Başkurtlar da dans etmeyi severdi, birçok dans karmaşıktır, doğası gereği anlatsaldır, ya bir pantomime ya da bir tiyatro gösterisine dönüşür.

Ana bayramlar, doğanın en parlak günlerinde ilkbahar ve yaz aylarındaydı. En ünlüsü, Başkurt halkının en önemli bayramı olarak kalan ve bir bayramda kutlanan kargatui (kale tatili, kalelerin varış günü), maida (Mays tatili), sabantuy (saban günü, ekim işinin sonu). büyük ölçekli. Yaz aylarında, birkaç komşu köyün sakinlerinin toplandığı bir bayram olan bir jiin vardı. Kadınların kendi bayramları vardı - erkeklerin girmesine izin

В обрядах и празднованиях наблюдается переплетение мусульманской культуры с древними языческими верованиями, прослеживается почитание сил природы.

ИНТЕРЕСНЫЕ ФАКТЫ О БАШКИРАХ

Башкиры сначала использовали руническую тюркскую письменность, затем арабскую. В 1920 годах был разработан алфавит на основе латиницы, а в 1940-х годах

башкиры перешли на кириллический алфавит. Но, в отличие от русского, в нем 9 дополнительных букв для отображения специфических звуков.

Башкортостан – единственное место в России, где сохранилось бортничество, то есть форма пчеловодства с собиранием меда диких пчел из дупел деревьев.

Любимое блюдо башкир – бешбармак (блюдо из мяса и теста), а любимый напиток – кумыс.

В Башкирии принято рукопожатие двумя руками – оно символизирует особое уважение. По отношению к старым людям такое приветствие обязательно.

Башкиры ставят интересы общины выше личных. У них принято «башкирское братство» – забота каждого о благоденствии своего рода.

Еще несколько десятилетий назад, задолго до официального запрета мата в публичном пространстве, в башкирском языке отсутствовала ненормативная лексика. Историки связывают это как с нормами, запрещающими сквернословить в присутствии женщин, детей и старейшин, так и с убеждением, что бранные слова наносят вред говорящему. К сожалению, со временем под влиянием других культур эту уникальную и похвальную особенность башкиры потеряли.

Если написать название Уфа на башкирском языке, то оно будет выглядеть, как ӨФӨ. В народе ее называют «три шурупа» или «три таблетки». Эту стилизованную надпись часто можно встретить на улицах города.

Башкиры участвовали в разгроме наполеоновской армии во время войны 1812 года. Они были вооружены только луками и стрелами. Несмотря на архаичное оружие, башкиры считались опасными противниками, и европейские солдаты прозвали их северными амурами.

Женские башкирские имена традиционно содержат частицы, обозначающие небесные светила: ай – луна, кон – солнце и тан – заря. Мужские имена обычно связаны с мужественностью и стойкостью.

У башкир было два имени – одно давалось сразу после рождения во время заворачивания младенца в первые пеленки. Оно так и называлось – пеленочное. А второе малыш получал при обряде наречения от муллы. ■

верилмeyeren “guguklu çay” ayini. Bayramlarda köylüleri toplanarak güreş, koşu, atıcılık, at yarışları gibi ortak bir yemekle biten yarışmalar düzenlerdi.

At yarışları her zaman şenliklerin önemli bir unsuru olmuştur. Ne de olsa Başkurtlar usta binicilerdir; köylerde erkeklere erken yaşlardan itibaren ata binme öğretiliyordu. Başkurtların eyerde doğup öldükleri söylenirdi ve gerçekten de hayatlarının çoğu at sırtında geçti. Kadınlar ata eşit derecede iyi davranıyorlardı ve gerekirse birkaç gün binebilirlerdi. Yüzlerini kapatmıyorlardı, diğer İslam kadınlarının aksine oy kullanma hakları vardı. Yaşlı Başkurtlar, toplulukta yaşlılar-aksakallarla aynı etkiye sahipti.

Ritüellerde ve kutlamalarda, Müslüman kültürünün eski pagan inançlarıyla iç içe geçmesi vardır, doğanın güçlerine saygı duyuyorlardı.

BAŞKURTLAR HAKKINDA I LGİNÇ GERÇEKLER

- Başkurtlar önce runik Türk yazısını, ardından Arapçayı kullandılar. 1920’lerde Latin alfabesine dayalı bir alfabe geliştirdi ve 1940’larda Başkurtlar Kiril alfabesine geçti. Ancak, Rusça’dan farklı olarak, belirli sesleri göstermek için 9 ek harfe sahiptir.

- Rusya’da arıcılığın hayatta kaldığı tek yer Başkurdistan’dır, yani ağaç oyuklarından yabancı arılardan bal toplayan bir arıcılık şeklidir.

- Başkurtların en sevdiği yemek beşbarmak (et ve hamur yemeği), en sevdikleri içecek ise kımızdır.

- Başkurdistan’da iki elle tokalaşma kabul edilir - özel saygıyı sembolize eder. Yaşlı insanlarla ilgili olarak, böyle bir selamlama zorunludur.

- Başkurtlar, topluluğun çıkarlarını kişisel çıkarların üzerine koyar. Bir “Baskurt kardeşliği” benimsediler - herkes kendi türünün refahını önemsiyor.

- Birkaç on yıl önce, kamusal alanda küfürün resmi olarak yasaklanmasından çok önce, Baskurt dilinde küfür yoktu. Tarihçiler bunu hem kadınların, çocukların ve yaşlıların huzurunda küfretmeyi yasaklayan normlarla hem de küfürün konuşana zararlı olduğu inancıyla ilişkilendirmektedir. Ne yazık ki, zamanla diğer kültürlerin etkisi altında Başkurtlar bu eşsiz ve övgüye değer özelliğini kaybetti.

- Ufa adını Baskurt dilinde yazarsanız, “ӨФӨ” gibi görünecektir. İnsanlar buna “üç vida” veya “üç hap” diyor. Bu stilize yazıt genellikle şehrin sokaklarında bulunur.

- Başkurtlar, 1812 savaşı sırasında Napolyon ordusunun yenilgisinde yer aldı. Sadece ok ve yaylarla silahlanmışlardı. Arkaik silahlara rağmen, Başkurtlar tehlikeli rakipler olarak kabul edildi ve Avrupalı askerler onlara Kuzey Amurlar adını veriyorlardı.

- Kadın Baskurt isimleri geleneksel olarak gök cisimlerini ifade eden parçacıklar içerir: ai - ay, kon - güneş ve tan - şafak. Erkek isimleri genellikle erkeklik ve dayanıklılık ile ilişkilendirilir.

- Başkurtların iki adı vardı - biri doğumdan hemen sonra bebeğin ilk bezine sarılması sırasında verildi. Buna bebek bezi deniyordu. Ve çocuk ikincisini molladan adlandırma ritüeli sırasında alıyordu. ■

ЕНИСЕЙСКИЕ КЫРГЫЗЫ

YENISEY KIRGIZLARI

Хакасы – один из древнейших народов России. Первые поселения предков хакасов в долинах рек Енисей и Абакан появились еще до нашей эры. И уже тогда цивилизационный уровень жителей этих мест был довольно высок: в раскопках древних курганов найдены предметы из золота и бронзы, многие из которых можно назвать настоящими памятниками древнего искусства.

СИБИРСКИЕ КЕНТАВРЫ

Хакасы – тюркоязычный народ. Этнографы выделяют четыре его субэтнические группы: качинцы (хааш, хаас), койбалы (хойбал), сагайцы (сагай) и кызыльцы (хызыл). Правда, в численном соотношении ни о каком паритете между субэтнотами речи не идет: преобладают качинцы, вобравшие в себя почти все другие группы. Хакасский язык относится к тюркской группе Алтайской языковой семьи. В нем четыре диалекта: качинский, сагайский, кызыльский и шорский. Примерно четверть хакасов родным языком считают русский.

Первые упоминания в русских летописях о енисейских кыргызах, именно так тогда именовали хакасов, датируются XVI–XVII веками – временем, когда территория Сибири все активнее изучалась и обживалась представителями Российского государства.

Назвать енисейских кыргызов мирным народом довольно сложно. Первые опыты общения представителей этого этноса с русскими происходили через конфликты: енисейские кыргызы совершали опустошительные набеги на русские поселения и остроги, расположенные в соседних областях. Правда, довольно быстро те, кого впоследствии назовут хакасами, поняли: враждовать с русскими невыгодно, так как разорение острогов иноземцев привело к незащищенности самих енисейских кыргызов от монгольских ханов и джунгарских правителей. Территорией Российской империи земли, населенные хакасами, стали в

Hakaslar - Rusya'nın en eski halklarından biridir. Hakas atalarının Yenisey ve Abakan nehirlerinin vadilerinde ilk yerleşimleri çağımızdan önce ortaya çıktı. Ve o zaman bile, bu yerlerin sakinlerinin medeniyet seviyesi oldukça yüksekti: eski mezar höyüklerinin kazılarında, çoğu eski sanatın gerçek anıtları olarak adlandırılacak altın ve bronz nesnelere bulundu.

SIBIRYA KENTAURLARI

Hakaslar Türkçe konuşan bir halktır. Etnograflar, alt etnik gruplarından dördünü ayırt eder: Kaçinsı (Khaaş, Khaas), Koibalsı (Hoybal), Sagaysı (Sagai) ve Kızılısı (hızıl). Doğru, sayısal oranda, alt etnolar arasında herhangi bir denklik söz konusu değildir: Kachins, neredeyse tüm diğer grupları emmiş olarak hakimdir. Hakas dili, Altay dil ailesinin Türk grubuna aittir. Dört lehçesi vardır: Kaçin, Sagai, Kızıl ve Şor. Hakas halkının yaklaşık dörtte biri Rusça'yı ana dilleri olarak görüyor.

“Yenisey Kırgızları”nın Rus kroniklerinde ilk sözler, o zamanlar hakasyalıların adı bu şekilde, Sibirya topraklarının Rus devletinin temsilcileri tarafından giderek daha fazla incelendiği ve yerleştiği 16-17. yüzyıla kadar uzanıyor.

Yenisey Kırgızlarını barışçıl bir halk olarak adlandırmak oldukça zordur. Bu etnik grubun temsilcileri ile Ruslar arasındaki ilk iletişim deneyimleri çatışmalar yoluyla gerçekleşti: “Kırgızlar” komşu bölgelerde bulunan Rus yerleşim yerlerine ve kalelerine yıkıcı baskınlar yaptı. Doğru, daha sonra Hakas olarak adlandırılacak olanlar, “yabancı” hapisanelerin yıkılması Yenisey Kırgızlarının kendilerini Moğol hanlarından ve Dzungar hükümdarlarından güvensizliğe yol açtığından, Ruslarla düşmanlığın kârsız olduğunu anladılar. Hakasların yaşadığı topraklar, Abakan hapisanesinin Peter I'in kararnamesiyle inşa edildiği 1707'de Rus İmparatorluğu'nun toprakları oldu.

Bu arada, tüm Hakaslar kendilerini “Hakas” olarak tanımıyor! Gerçek şu ki, bu terim sadece

1707 году, когда по указу Петра I был построен Абаканский острог.

Кстати, «хакасами» признают себя далеко не все хакасы! Дело в том, что этот термин был принят в обиход и официальную этнографию лишь в первые годы советской власти, причём, позаимствован из китайских источников: хакасами когда-то называли всё средневековое население долины Среднего Енисея. Но самих себя этот народ называет тадарами.

Всё в тех же китайских источниках хакасы описываются как «голубоглазые, светловолосые люди, сросшиеся со своими конями».

ОГОНЬ, ВОДА И ДРЕВНИЕ ВЕРОВАНИЯ

Хакасы, издревле исповедовавшие шаманизм, в XIX веке были крещены и стали православными. Но отголоски старых верований сохранились и по сей день: даже сейчас в слож-

Советской империи в первые годы её существования официальная этнография была принята из Китая. В 1907 году по указу Петра I был построен Абаканский острог. Кстати, «хакасами» признают себя далеко не все хакасы! Дело в том, что этот термин был принят в обиход и официальную этнографию лишь в первые годы советской власти, причём, позаимствован из китайских источников: хакасами когда-то называли всё средневековое население долины Среднего Енисея. Но самих себя этот народ называет тадарами. Всё в тех же китайских источниках хакасы описываются как «голубоглазые, светловолосые люди, сросшиеся со своими конями».

Аynı Çin kaynaklarının tümü, Hakasları “atlarıyla birlikte büyümüş mavi gözlü, sarı saçlı insanlar” olarak tanımlar.

АТЕŞ, СУ VE ESKİ İNANÇLAR

Eski zamanlardan beri, şamanizmi kabul ettiler, 19. yüzyılda Khakaslar Ortodoksluğa vaftiz edildi. Ancak eski inançların yankıları bugüne kadar hayatta kaldı: şimdi bile, zor yaşam durumlarında, Hakaslar Hıristiyan rahiplerden daha sık şamanlara dönüyor.

Hakas şamanlarının (kamların) ana “meslekleri”, ortak duaların tedavisi ve tutulmasıdır. Eski zamanlarda, Hakassia’da şu anda

ных жизненных ситуациях к шаманам хакасы обращаются чаще, чем к христианским священникам.

Основные занятия хакасских шаманов (камов) – лечение и проведение общих молений. Молились в древности на родовых местах, которых на данный момент в Хакасии насчитывается около двух сотен. Узнать их можно по особым приметам: каменным стелам, алтарям, насыпям. Главная национальная святыня – Борус – пятиглавая вершина в Западных Саянах.

ХАКАСЫ

С особым почтением хакасы относятся к природным стихиям и горам. Один из главных духов – Суг-ээзи – Хозяин (или Хозяйка) воды. Считается, что к людям он или она чаще всего

yaklaşık iki yüz bulunan ataların yerlerinde dua ettiler. Onları “özel özellikleri” ile tanıyabilirsiniz: taş steller, sunaklar, setler. Ana ulusal türbe, Batı Sayan Dağları’ndaki beş başlı bir zirve olan Borus’tur.

Hakasların doğal unsurlara ve dağlara özel bir saygısı vardır. Ana ruhlardan biri Sug-eezi’dir - suyun Efendisi (veya Hanımı). İnsanlara en çok insan şeklinde görüldüğüne ve mavi gözlü bir sarışın görüntüsünü tercih ettiğine inanılıyor. Hakaslar nehri geçerken veya geçerken Sug-eezi’ye saygılarını sunarlardı. Ne de olsa, ruh saygısızları boğabilir ve ruhu kendisi için alabilir.

Üstadı yatıştırmak için, Sug tayı - genel kurbanlar - onun için düzenlendi. Bu eylem için “mevsim”, nehirlerin kıyılarından taşabileceği ve bölge sakinleri için birçok sorun yaratabileceği ilkbahardır.

является в человеческом облики, предпочитая образ голубоглазой блондинки. Переходя или переплывая реку, хакасы обязательно воздавали почести Суг-ээзи. Ведь непочтительных дух вполне мог утопить, а душу забрать себе.

Чтобы задобрить Хозяина, ему устраивали Суг тайы – общие жертвоприношения. Самый сезон для этого действия – весна, когда реки могут выходить из берегов и создавать жителям немало проблем.

Жертвоприношение (божество предпочитает ягнятину, но принимает и быков) проводится на берегу реки, перед берёзой. Во время обряда духа просят о хорошем бросе.

Еще одному духу – Духу огня – также приносят в жертву ягнёнка. Правда, закалывают его другим способом и выбирают исключительно белую масть.

СКОТОВОДЫ И СОБИРАТЕЛИ

Скотоводство – традиционное занятие хакасов. Любимые виды животных этого народа – овцы, лошади, крупный рогатый скот. Отсюда принятое обозначение – «трёхстадный народ».

Испокон веков тадары вели полукочевой образ жизни: в течение календарного года перемещались между несколькими поселками – аалами. В состав аала, как правило, входило 10-15 юрт (иб). Довольно часто их хозяева приходились друг другу близкими и дальними родственниками. Существовали летние, осенние, зимние и весенние поселения. Но со временем рациональные хакасы стали кочевать реже: с зимника на летник и обратно.

Когда-то юрты были каркасными, круглыми и мобильными. Летом их покрывали берестой, а зимой – войлоком. К середине XIX века архитектурные предпочтения хакасов изменились: в подражание русским на зимниках появились многоугольные юрты-срубы. Чем богаче хакас – тем больше углов в его жилища: если простые кочевники предпочитали шести- и восьмиугольные юрты, то зажиточные и родовитые – двенадцати- и четырнадцатигугольные.

Вход в юрту всегда был направлен на восток. В центре жилища – каменный очаг с треножником для казана.

Помимо скотоводства, тадары занимались собирательством: местная тайга богата грибами, ягодами и лекарственными растениями. Тесное взаимодействие с русскими побудило хакасов взяться и за земледелие. Уже к середине восемнадцатого столетия местные жители активно выращивали свойственные европейской части России сельскохозяйственные культуры: рожь, овес, ячмень, пшеницу, горох, морковь, капусту, репу, чеснок и огурцы.

Впрочем, не только способность перенимать всё лучшее у соседей отличает хакасов, но и огромное трудолюбие. На сей счёт у тадаров есть много пословиц и поговорок: «У выращившего скот – сыт желудок, у выращившего детей – душа»; «Человек, который лжёт, воровать может»; «Лентяй сидя спит, лежа работает»; «Если есть голова на плечах, отдельно от народа не шагай». ■

Kurban (tanrı kuzuyu tercih eder, ancak boğaları da kabul eder) nehir kıyısında, bir huş ağacının önünde gerçekleştirilir. Tören sırasında ruhtan iyi bir ford istenir.

Başka bir ruh - ateş - ayrıca bir kuzu kurban edilir. Doğru, onu farklı bir şekilde bıçaklıyorlar ve sadece beyaz hayvanları seçiyorlar.

HAYVANCILIK VE TOPLAMACILIK

Sığır yetiştiriciliği, Hakasların geleneksel bir mesleğidir. Bu insanların en sevdiği hayvan türleri koyun, at, sığırdır. Bu nedenle kabul edilen atama - “üç aşamalı insanlar”.

Tadarlar çok eski zamanlardan beri yarı göçebe bir yaşam tarzına öncülük ettiler: takvim yılı boyunca birkaç köy - aal arasında taşındılar. Kural olarak, aal 10-15 yurttan (ib) oluşuyordu. Oldukça sık, sahipleri birbirleriyle yakın ve uzak akrabalarıydı. Yaz, sonbahar, kış ve ilkbahar yerleşimleri vardı. Ancak zamanla, rasyonel Hakaslar daha az göçmeğe başladı: kış yolundan yaz yoluna ve geri.

Bir zamanlar yurtlar çerçevesi, yuvarlak ve taşınabilirdi. Yazın huş ağacı kabuğuyla, kışın ise keçeyle kaplanıyordular. 19. yüzyılın ortalarında, Hakasların mimari tercihleri değişti: Rusların taktitinde, kış yollarında çokgen kütük yurtlar ortaya çıktı. Hakaslar ne kadar zenginse, meskenlerinde o kadar çok köşe vardır: sıradan göçebeler altı ve sekizgen yurtları tercih ederse, zengin ve asil olanlar on iki ve on dört köşeli yurtları tercih ederdi.

Yurtun girişi her zaman doğuya yönlendirilirdi. Konutun ortasında, bir kazan için üç ayaklı bir taş ocak bulunmaktadır.

Sığır yetiştiriciliğine ek olarak, Tadarlar toplayıcılıkla uğraştı: yerel tayga mantarlar, meyveler ve şifalı bitkiler açısından zengindir. Ruslarla yakın etkileşim, Hakasların tarıma başlamasına neden oldu. On sekizinci yüzyılın ortalarında, yerel sakinler aktif olarak Rusya'nın Avrupa kısmının karakteristik tarımsal ürünlerini yetiştiriyorlardı: çavdar, yulaf, arpa, buğday, bezelye, havuç, lahanalar, şalgam, sarımsak ve salatalık.

Ancak, Hakasyalıları sadece komşularından en iyiyi benimseme yeteneği değil, aynı zamanda büyük bir titizlik de ayırt eder. Bu konuda Tadarların birçok atasözü ve sözü vardır:

- Sığırları yetiştirenin midesi dolu, çocukları yetiştirenin ruhu dolu.

- Yalan söyleyen biri hırsızlık yapabilir.

- Tembel otururken uyur, uzanırken çalışır.

- Omuzlarınızın üzerinde bir başınız varsa, insanlardan ayrı yürüme. ■

**ОРУЖЕЙНИКИ
И ПОЭТЫ
SILAH USTALARI
VE ŞAIRLER**

Кумыки – прекрасные ремесленники, талантливые поэты, замечательные музыканты. Недаром в народе говорят: «Один кумык – кумык, два кумыка – песня, три кумыка – филармония».

Кумуклар harika zanaatkarlar, yetenekli şairler, harika müzisyenlerdir. İnsanların "Bir Kumuk - Kumuk, iki Kumuk - şarkı, üç Kumuk - filarmoni " demesi boşuna değildir.

Один из крупнейших дагестанских народов, испокон веков проживал в приморской (Кумыкской) низменности вдоль Каспийского моря. В отличие от большинства дагестанских народов, говорящих на нахско-дагестанских языках, кумыки – тюрки. Им присуща оседлость, традиционное занятие народа – земледелие. В основном, – хлебопашество, садоводство, виноградарство. Также кумыки занимаются разведением скота.

ОРУЖЕЙНОЕ РЕМЕСЛО

Кумыки славились своим мастерством в изготовлении оружия. Александр Дюма-отец во время своего путешествия по Кавказу писал о том, что местные оружейники настолько искусны, что «когда ударят лезвием по медной монете, на ней от простого давления образуется столь глубокий нарез, что клинок поднимает с собой и монету».

Особенно примечателен род булатников Базалай. Изготовленное ими оружие, особенно кинжалы, славились и за пределами Кавказа. Описывая русского офицера в регионе, Лермонтов упомянул, что у него обязательно есть «кинжал – старый базалай». Название этого оружия произошло от имени собственного: кинжалы «старого» Базалай Казаншынского и его потомков считались одними из лучших, что производились на Кавказе.

Одним из центров кумыцкого оружейного производства были Верхнее и Нижнее Казани-

Еn büyük Dağıstan halklarından biri, çok eski zamanlardan beri Hazar Denizi boyunca kıyı (Kumuk) ovalarında yaşıyordu.

Nah-Dağıstan dillerini konuşan Dağıstan halklarının çoğunun aksine Kumuklar Türk'tür. Yerleşim onların doğasında vardır, halkın geleneksel uğraşımı tarımdır. Temel olarak - ekmek tarımı, bahçecilik, bağcılık. Ayrıca Kumuklar sığır yetiştiriciliği ile uğraşmaktadır.

SILAH ZANAATI

Kumuklar silah yapma yetenekleriyle ünlüydüler. Alexander Dyuma, Kafkasya gezisi sırasında, yerel silah ustalarının o kadar yetenekli olduklarını yazdı: "Bıçakla bakır bir madeni paraya vurduklarında, bıçak o kadar derinden bir kesik oluşuyor ki, bıçak parayı kaldırıyor."

Özellikle dikkate değer olan Bazalai boyudur. Yaptıkları silahlar, özellikle hançerler, Kafkasya dışında ünlüydü. Bölgedeki bir Rus subayını anlatan Lermontov, "hançer - eski bir basalai" olması gerektiğini belirtti. Bu silahın adı kendi adından geldi: "eski" Bazalay Kazanşynsky ve onun soyundan gelen hançerler, Kafkasya'da üretilen en iyilerden biri olarak kabul edildi.

Kumuk silah üretiminin merkezlerinden biri Yukarı ve Aşağı Kazanişe ile Tarki, Arkas, Başlı, Kapkaikent idi. Araştırmacı N. Popko, "Kumyks'te <...> en iyi silah ustaları, saraççılar, gümüşçüler vardı; Kazaklar bu tür insanlarla tanıştı, çünkü ürünlerine ihtiyaçları vardı."

ще, а также Тарки, Аркас, Башлы, Капкайкент. Исследователь Н. Попко утверждал, что «в Кумыках были лучшие оружейники, седельники, серебряники; казаки водили знакомство с такими людьми, потому что нуждались в их изделиях».

КОЖА, ТКАНИ И КОВРЫ

Одним производством оружия ремесленные навыки кумыков не ограничивались. С древнейших времен представители этого народа были искусны в изготовлении медной посуды (изделия из меди даже поставляли в соседние земли), выделке кожи и, конечно, прядении и ковроткачестве.

Прясть шерсть умела любая уважающая себя кумыкская женщина. Причём, нити получались высочайшего качества. Настолько, что заезжие иностранцы удивлялись!

А вот с производством хлопковых и шёлковых тканей дела обстояли хуже, поэтому богатые кумыки предпочитали покупать эти виды материй у купцов.

Ковры кумычки ткали как ворсовые, так и безворсовые. Красителями пользовались природными. В некоторых областях умели делать войлок хорошего качества.

С древнейших времен знакомы кумыки с гончарным ремеслом. В основном, горшки, кувшины, миски и другую посуду делали с помощью гончарного круга. Но и ленточный способ кумыкам также был знаком. Во многих районах изделия в обязательном порядке покрывали глазурью. А в Эндирее, по мнению некоторых историков и археологов, и вовсе когда-то было налажено производство керамики высочайшего качества. Правда, к сожалению, промысел этот кумыками был утрачен.

Для производства одежды и обуви выделяли овечьи, лошадиные и буйволиные кожи. Особенно славился шорниками Аксакай: на ярмарках изделия местных мастеров разлетались в первый же день, так как считались лучшими на Северном Кавказе.

КУМЫКСКАЯ ЛИТЕРАТУРА

Поэзия кумыков многогранна: по сей день в памяти народа сохранились национальные образцы эпического и лирического фольклора. До нашего времени дошли песни о героях и исторических событиях, поучительные произведения, иначе называемые йыр'ы, сказки, пословицы, загадки. К стихотворным произведениям относились четверостишные песни сарын, причитания яс, яс-йыр.

Праотцом кумыкской поэзии считается поэт Умму Камал, живший в пятнадцатом веке. Его произведения были написаны на языке тюрки, в то время общеупотребительном, однако, при этом в них использовались старокумыкские лексика и формы.

Письменный кумыкский язык появился уже в девятнадцатом веке. В этом заслуга поэта Йырчы Къа-

DERI, KUMAŞ VE HALILAR

Kumukların zanaat becerileri, silah üretimiyle sınırlı değildi. Antik çağlardan beri, bu insanların temsilcileri bakır tabakların imalatında (komşu topraklara bakır ürünler bile tedarik edildi), deri giydirmeye ve tabii ki eğirme ve halı dokuma konusunda yetenekliydi.

Kendine saygısı olan her Kumyk kadını yün eğirmeyi bilirdi. Ayrıca, iplikler en yüksek kalitede idi. Öyle ki, gelen yabancılar şaşırıldı!

Ancak pamuklu ve ipekli kumaşların üretiminde durum daha kötüydü, bu nedenle zengin Kumuklar bu tür kumaşları tüccarlardan satın almayı tercih ettiler.

Kumuk kadınları halıları hem tüysüz hem de tüylü dokuyorlardı. Doğal boyalar kullanıyorlardı. Bazı alanlarda, iyi kaliteyi nasıl hissettireceklerini biliyorlardı.

Kumuklar, eski zamanlardan beri çömlekçiliğe aşinadır. Temel olarak, çömlekçi çarkı kullanılarak çömlekler, testiler, kaseler ve diğer mutfak eşyaları yapıldı. Ancak Kumuklar da şerit yöntemine aşinaydı. Birçok bölgede ürünlerin sırı kaplanması zorunluymuştu. Ve Endirey'de bazı tarihçilere ve arkeologlara göre en yüksek kalitede seramik üretimi bir zamanlar kurulmuştu. Doğru, ne yazık ki, bu balıkçılık Kumyks tarafından kaybedildi.

Giysi ve ayakkabı üretimi için koyun, at ve manda derileri yapılmıştır. Aksakai özellikle araçlarla ünlüydü: Kuzey Kafkasya'nın en iyileri olarak kabul edildiğinden, fuarlarda yerel zanaatkarların ürünleri ilk gün dağıldı.

KUMUK EDEBİYATI

Kumukların poeziyası çok yönlüdür: bugüne kadar, halkın hafızasında ulusal destan ve lirik folklor örnekleri korunmuştur. Kahramanlar ve tarihi olaylar hakkında şarkılar, aksi takdirde yır'ı olarak adlandırılan öğretici eserler, masallar, atasözleri, bilmeceler günümüze ulaşmıştır. Şiirsel eserler arasında sarin dörtlükleri, yas, yas-yır ağıtları yer almıştır.

15. yüzyılda yaşamış olan şair Ümmü Kemal, Kumuk şiirinin atası olarak kabul edilir. Eserleri, o dönemde genel olarak kullanılan Türk diliyle yazılmış, ancak eski Kumuk kelime ve formlarını kullanmıştır.

Y a z ı l ı
Kumyk dili
zaten on

закъ и преподавателя восточного факультета Санкт-Петербургского императорского университета Магомед-Афенди Османова. В 1883 году вышеупомянутый университет выпустил сборник «Ногайские и кумыкские тексты», собирателем которого выступил Османов.

До Октябрьской революции художественная литература кумыков была крепко связана с произведениями крымских и казанских татар, после 1917 года сказалось влияние литературы азербайджанцев. В первые годы большевицкой власти кумыкская литература в основном опиралась на традиционные для неё темы.

Само собой, писали кумыки еще и о раскрепощении человека, пробуждении народа от духовного сна, борьбе с безграмотностью и невежеством.

Тогда же появились и первые газеты на кумыкском языке, редакторами которых были Абусупиян Акаев, Муртаза-Гаджи Пайзулаев и Магомед-Мирзой Мавраев.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ТЕАТР КУМЫКОВ

В 1917 году появились на свет «Дагестанское театральное-литературное общество» и журнал «Тангчолпан» («Утренняя звезда»), созданные Темир-Булатом Бейбулатовым.

«Тангчолпан» стал знаковым событием для кумыкской культуры. Там публиковались статьи, стихотворения, новеллы самих редакторов журнала и их собратьев, для кумыков и интересующихся кумыкской литературой. Одним из публиковавшихся в «Утренней звезде» авторов был ученик Арнольда Дирра и Евгения Лансере Халил-Бек Мусаев.

В 1925 году при театральной студии педагогического техникума в Темир-Хан-Шуре был создан первый национальный театр: Кумыкский государственный музыкально-драматический театр имени А. П. Салаватова. Первая актриса этого театра Зумруд Кайтбекова делала перевод пьесы Чехова «Медведь» на кумыкский язык.

В 1926 году уже известным по «Тангчолпану» Темир-Булатом Бейбулатовым был издан «Сборник стихотворений и песен». В нём содержались материалы, в равной степени интересные интересующимся лингвистикой, поэтикой и теорией музыки. На рубеже тридцатых годов Бейбулатов занялся литературной деятельностью: написал оперы «Танг-Чолпан» и «Шамиль в Ахульго», а также несколько пьес для кумыкского театра.

Остро встал вопрос художественного перевода стихотворений и прозы: кумыкам, недостаточно хорошо понимающим русский, предоставили возможность читать на родном языке. Абдулла Алиев становится первым переводчиком Лермонтова на кумыкский, а Абдулла Тамаев адаптирует театральные постановки. ■

докладчик в 1920-е годы. В 1925 году он стал доцентом восточного факультета Казанского университета. В 1927 году он переехал в Петербург, где работал в Императорском университете. В 1930 году он переехал в Москву, где работал в Институте востоковедения. В 1935 году он переехал в Ленинград, где работал в Ленинградском университете. В 1940 году он переехал в Ташкент, где работал в Ташкентском университете. В 1945 году он переехал в Москву, где работал в Институте востоковедения. В 1950 году он переехал в Ленинград, где работал в Ленинградском университете. В 1955 году он переехал в Ташкент, где работал в Ташкентском университете. В 1960 году он переехал в Москву, где работал в Институте востоковедения. В 1965 году он переехал в Ленинград, где работал в Ленинградском университете. В 1970 году он переехал в Ташкент, где работал в Ташкентском университете. В 1975 году он переехал в Москву, где работал в Институте востоковедения. В 1980 году он переехал в Ленинград, где работал в Ленинградском университете. В 1985 году он переехал в Ташкент, где работал в Ташкентском университете. В 1990 году он переехал в Москву, где работал в Институте востоковедения. В 1995 году он переехал в Ленинград, где работал в Ленинградском университете. В 2000 году он переехал в Ташкент, где работал в Ташкентском университете. В 2005 году он переехал в Москву, где работал в Институте востоковедения. В 2010 году он переехал в Ленинград, где работал в Ленинградском университете. В 2015 году он переехал в Ташкент, где работал в Ташкентском университете. В 2020 году он переехал в Москву, где работал в Институте востоковедения.

Ekim Devrimi'nden önce Kumukların kurgusu Kırım ve Kazan Tatarlarının eserleriyle yakından ilişkiliydi, 1917'den sonra Azerbaycan edebiyatının etkisi hissedildi. Bolşevik iktidarının ilk yıllarında Kumuk edebiyatı esas olarak onun için geleneksel temalara dayanıyordu.

Elbette Kumuklar, insanın kurtuluşu, insanların manevi uykudan uyanması, cehalet ve cehaletle mücadele hakkında da yazdılar.

Aynı zamanda, editörleri Abusupiyen Akayev, Murtaza-Gadzhi Paizulayev ve Magomed-Mirza Mavraev olan Kumuk dilinde ilk gazeteler çıktı.

KUMUKLARIN MILLI TIYATROSU

1917'de Temir-Bulat Beibulatov tarafından oluşturulan «Dağistan Tiyatro ve Edebiyat Derneği» ve «Tangçolpan» («Sabah Yıldızı») dergisi doğdu.

«Tangçolpan», Kumuk kültürü için bir dönüm noktası olayı haline geldi. Derginin editörlerinin kendileri ve kardeşleri tarafından Kumuklar ve Kumuk edebiyatıyla ilgilenenler için yayınlanmış makaleler, şiirler, kısa öyküler vardı. «Sabah Yıldızı»'nda yayınlanan yazarlardan biri, Arnold Dirr ve Eugene Lansere Khalil-Bek Musaev'in öğrencisiydi.

1925'te Temir-Khan-Şura'daki pedagoji kolejinin tiyatro stüdyosunda ilk ulusal tiyatro kuruldu: A.P. Salavatova. Bu tiyatronun ilk oyuncusu Zumurud Kaitbekova, Çehov'un «Ayı» oyununu Kumuk diline çevirdi.

1926'da «Tangçolpan» ile tanınan Temir-Bulat Beybulatov, «Şiirler ve Şarkılar Koleksiyonu»nu yayınladı. Dilbilim, poetika ve müzik teorisi ile ilgilenenler için eşit derecede ilgi çekici materyal içeriyordu. Otuzlu yılların başında, Beibulatov edebi faaliyete başladı: «Tang-Cholpan» ve «Ahulgo'da Şamil» operalarının yanı sıra Kumuk tiyatrosu için birkaç oyun yazdı.

Şiirlerin ve nesirlerin edebi çevirisi sorunu keskin bir şekilde ortaya çıktı: Rusça'yı yeterince iyi anlamayan Kumukların ana dillerinde okuma fırsatı verildi. Abdulla Aliyev, Lermontov'un Kumukların ilk tercümanı oldu, Abdulla Tamaev tiyatro performanslarını uyarladı. ■

ПОЮЩИЕ КРЕЗЬ

KREZ SÖYLEYENLER

Название «бесермяне» происходит от тюркского «бусурман», считают исследователи. Слово, давно означающее непонятного чужака, на самом деле переводится как «мусульманин». Происхождение народа, которое оно обозначает, до сих пор менее понятно и изучено. Но одно абсолютно точно: в Удмуртии бесермяне давно стали не чужаками, а своими, родными.

Араştırmacılar, «besermyane» adının Türkçe «busurman»dan geldiğini söylüyor. Uzun zamandır anlaşılmas bir yabancı anlamına gelen bir kelime, aslında «Müslüman» olarak çevrilir. Belirttiği milletin kökeni hala daha az anlaşılmiş ve incelenmiştir. Ancak kesin olan bir şey var: Udmurtya'da busurmanlar uzun zamandır yabancı değil, kendimizden sayılırlar.

УДМУРТИЗИРОВАННЫЕ ИЛИ ТЮРКИЗИРОВАННЫЕ?

Существуют две теории о происхождении бесермян, и их спор тому, кто не является специалистом по этногенезу, даже может показаться шуткой. Кто такие бесермяне – удмуртизированные тюрки или тюркизированные удмурты? Ответ на этот вопрос ученые пытаются найти уже более сотни лет. Сходятся в одном: название «бесермяне» упоминается в русских летописях уже в XIII–XV вв. для обозначения

UDMURTLAŞTIRILMIŞ MI, TÜRKLEŞTIRILMIŞ MI?

Busurmanların'ın kökeni hakkında iki teori vardır ve etnojenezde uzman olmayan biriyle tartışmaları şaka gibi görünebilir. Busurmanlar kimlerdir - Udmurtlaştırılmış Türkler veya Türkleştirilmiş Udmurtlar? Bilim adamları yüz yıldan fazla bir süredir bu sorunun cevabını bulmaya çalışıyorlar. Bir konuda hemfikirler: «Besermyane» ismi, Rus kroniklerinde 13.-15. yüzyıllarda geçmektedir. Volga, Kama ve Cheptsan nehirlerine, yani Volga Bulgaristanı'na yerleşen bir grup insanı belirtmek. Büyük olasılıkla, bu Udmurt topluluğu, bu devletin dini olan İslam'a geçtiler. Bu onların çevredeki Udmurtlardan farkı oldu. «Busurman» - «Müslüman» adı böyle ortaya çıktı. Volga Bulgaristanı düştüğünde, Busurmanlar Çeptsı Nehri'ne kaçtı ve orada Kuzey Udmurtlar arasında kendilerini buldular.

Büyük olasılıkla, bu insanların oluşumunu etkileyen Türkler, modern Çuvaşların akrabalarıydı. Bu, kültürlerin benzerliğinin bazı özellikleri ve bazı Rus belgelerinde Busurmanların da belirtildiği eski adı «Çuvaş» ile kanıtlanmıştır. Bununla birlikte, Çuvaşların aksine, özellikle Finno-Ugric halklarına atıfta bulunurlar. Besermians, Ural ailesinin Fin-Ugor topluluğunun Udmurt dilinin lehçesini konuşur, kuzey Udmurtların lehçeleri ona en yakın olanıdır.

RUHLAR VE TANRILAR

Aile ve kültürel bağların zenginliği, Busurmanların dini görüşlerini etkileyemezdi. Rus Ortodoksluğu, Türk İslamı ve Udmurt tanrılara ve ruhlara tapınmayı tuhaf bir şekilde birleştirdiler. XVIII yüzyılda, bu insanlar Ortodoksluğu kabul ettiler, bu da kilise bayramlarını gözlemledikleri ve kutsal törenleri yerine getirdikleri anlamına geliyor. Ancak bu,

группы людей, поселившихся на Волге, река Каме и Чепцы, то есть в пределах Волжской Булгарии. Скорее всего, эта группа удмуртов приняла ислам, который был религией этого государства. Это стало их отличием от окружающих удмуртов. Так и появилось название «бусурман» – «мусульманин». Когда Волжская Булгария пала, бесермяне бежали на реку Чепцы и там оказались среди удмуртов северных.

Скорее всего, тюрками, так повлиявшими на формирование этого народа, были родственники современных чувашей. Об этом свидетельствуют и некоторые черты сходства культур, и старинное название «чуваш», под которым бесермяне также упоминались в некоторых русских документах. Однако, в отличие от чувашей, их относят именно к финно-угорским народам. Говорят бесермяне на наречии удмуртского языка финно-угорской группы Уральской семьи, наиболее близки ему говоры северных удмуртов.

ДУХИ И БОГИ

Богатство родственных и культурных связей не могли не сказаться на религиозных воззрениях бесермян. В них причудливо соединились русское православие, тюркский ислам и удмуртское почитание богов и духов. В XVIII веке этот народ принял православие, а значит, соблюдает церковные праздники и совершает таинства. Однако это не мешает приглашать на похороны и первый день посевов муллу, совершать ему подношения и дарить подарки. Еще более сложны отношения бесермян с удмуртским сонмом богов. Как и удмурты, они считают верховным богом Инмара, просят о милости самых разных духов. Кроме того, они верят, что у каждого места или пространства есть свой дух-покровитель. Хозяином дома бесермяне называют Коркакузё, хозяином двора – Гидькузё, хозяином огорода – Бакчакузё. Правда, имена многих духов называть нельзя – это может их разгневать. С каждым из духов и богов свои правила поведения – например, нельзя рубить дерево, принадлежащее хозяину леса Чашшакузё (он же Лудкузё или Нюлэс бабам): обязательно заболеешь. Чтобы задобрить хозяина поля Межакузё (Межамумы), перед началом сева в поле зарывали крашеное пасхальное яйцо. Чтобы не разозлить хозяйку подпола Щушет-Ка, в доме нельзя ругаться, злиться или повышать голос. Гнев ее страшен: считается, что она похищает маленьких детей.

«КАК БЕСЕРМЯНКА»

Народный костюм бесермян также соединил в себе удмуртские и чувашские черты. Например, если удмуртская женщина оденется очень ярко, про нее могут сказать: «Как бесермянка». И действительно, хотя по покрою их наряды схожи, женский праздничный костюм более яркий, украшенный. Основой служит дерем – бесермянетуникообразная рубаха, с

mollayı cenazeye ve ekimin ilk gününe davet etmeye, ona adak sunmaya ve hediyeler vermeye engel değildir. Busurman ve Udmurt tanrıları ordusu arasındaki ilişki daha da karmaşıktır. Udmurtlar gibi, Inmar'ı yüce tanrı olarak görürler, çeşitli ruhların merhametini isterler. Ayrıca, her yerin veya mekanın kendi koruyucu ruhu olduğuna inanırlar. Busurmanlar, evin sahibine Korkakuzyo, avlunun sahibi - Gidkuze ve bahçenin sahibi - Bakçakuzyo derler. Doğru, birçokruhunadıçağrılmaz-bu onlarıkızdırabilir. Ruhların ve tanrıların her birinin kendi davranış kuralları vardır - örneğin, orman sahibi Çaşhakuze'ye (diğer adıyla Ludkuze veya Nyules Babam) ait bir ağacı kesemezsiniz: kesinlikle hastalanırsınız. Tarla sahibini yatıştırmak için, ekimden önce boyalı bir Paskalya yumurtası olan Mezhakuzyo (Mezamumı) tarlaya gömüldü. Yeraltı sahibi Şuşet-Ka'nı kızdırmamak için evde küfür etmemeli, kızmamalı veya sesinizi yükseltmemelisiniz. Öfkesi korkunç: Küçük çocukları kaçırdığına inanılıyor.

'BUSURMAN KIZ GIBI'

Busurmanların halk kostümü da Udmurt ve Çuvaş özelliklerini birleştirdi. Örneğin, bir Udmurt kadını çok parlak giyinirse, onun hakkında «Busurman kız gibi» diyebilirler. Ve gerçekten de, kıyafetleri kesim olarak benzer olsa da, kadınların bayram kostümü daha parlak ve daha süslü. Temelini bir derem oluşturur - yeşil ve sarı ilavesiyle kırmızı, mavi, turuncu renkte göğüs ve kol işlemeli gömleksiz tunik benzeri bir gömlek. Üstüne uzun sallanan bir kaftan bornoz giydirilir. Deniz kabuklarından, mercanlardan, madeni paralardan, metal yüzüklerden ve bileziklerden birçok mücevher kullanılır. Ayrıca, Busurman kadınları ayak bileği uzunluğunda

нагрудной и нарукавной вышивкой красного, синего, оранжевого цветов с добавлением зеленого и желтого. Сверху надевается распашной длинный кафтан-халат. Используется много украшений из раковин каури, кораллов, монет, металлических колец и браслетов. Кроме того, бесермянские женщины носили штаны длиной до щиколоток, передник (молодые женщины без нагрудника, пожилые – с ним).

Женский головной убор бесермянок гораздо больше походит на чувашский. В их небольшой шапочке с острым концом, украшенной монетами и бисером, легко опознать родственницу шлемообразных чувашских головных уборов. Даже названия у них схожи: «кашпу» у бесермян и «хушпу» и чувашей. Замужняя женщина под эту шапочку надевала белый платок, а поверх нее – длинный, спускающийся по спине до самого пояса, нарядный платок.

Мужской костюм почти ничем не отличался от наряда соседей-удмуртов. Позже он испытал влияние и русского костюма.

ГДЕ ИСКАТЬ НЕВЕСТУ

Несмотря на близкую родственную связь с соседними народами, бесермяне всегда предпочитали заключать браки только «со своими». Подбирать пару отправлялись за десятки километров, даже если татарские или русские села были ближе. Жениться можно было, пригласив сватов или укмыкнув невесту. Сватов могли прислать даже к той, которую жених никогда не видел. В случае, если суженую находили в далекой деревне, сложный свадебный обряд немного упрощали, ведь ездить туда-сюда было довольно накладно. Тогда за один приезд сватов договаривались и о свадьбе, и о выкупе, и о приданом.

Выбор невесты был непростым делом. Ей мало быть бесермянкой. Она не должна быть однофамилицей будущего мужа, его родственницей (особенно нежелательным было родство по отцовской линии) или крестницей-крестной. Откуда бы ни была невеста и каким бы ни было положение молодых, после свадьбы они обычно жили у родителей новоиспеченного мужа. Случаи, когда селились в доме жены, были довольно редкими.

pantolon ve önlük (genç kadınlar önlüksüz, önlükle - yaşlılar) giyerdi.

Busurman kadın başlığı, Çuvaşlıların başlığına çokbenziyor. Sikke ve boncuklarla süslenmiş keskin bir ucu olan küçük kaplarında, kask şeklindeki çuvaş şapkalarının akrabasını tanımlamak kolaydır. İsimleri bile benzer: busurmanlar'da «kaşpu» ve çuvaşlarda «huşpu». Bu şapkanın altında evli bir kadın beyaz bir mendil giydi ve üstünde uzun, sırtından beline kadar uzanan zarif bir mendil vardı.

Erkek takım elbise, udmurts komşularının kıyafetinden neredeyse farklı değildi. Daha sonra Rus kostümünün etkisini yaşıadı.

GELİNİ NEREDE ARAMAK LAZIM

Komşu halklarla yakın akraba bağlarına rağmen, Busurmanlar her zaman sadece «kendi halkından olanlarla» evlenmeyi tercih etti. Tatar veya Rus köyleri daha yakın olsa bile, onlarca kilometre uzağa gidiyorlardı gelin bulmak için. Çöpçatan göndererek veya gelini kaçıarak evlenmek mümkündü. Çöpçatanlar damadın hiç görmediği birine bile gönderilebilirdi. Nişanlının uzak bir köyde bulunması durumunda, karmaşık düğün töreni biraz basitleştirildi, çünkü ileri geri seyahat etmek oldukça pahalıydı. Sonra çöpçatanların bir ziyareti sırasında düğün, fidye ve çeyiz konusunda anlaşırıldılar.

Gelin seçmek kolay iş değildi. Onun busurman olması yeterli değildi. Gelecekteki kocasının aynı soyisminde olması yasaktı, akrabasının (baba ilişkisi özellikle istenmeyen) veya vaftiz kızı-vaftiz annesinin adı olmamalıdır. Gelinin nereden geldiği ve gençlerin durumu ne olursa olsun, düğünden sonra genellikle kocanın ebeveynleriyle birlikte yaşarlardı. Karısının evine yerleştikleri durumlar oldukça nadirdi.

BİR HEDİYE VE VAFTİZ OLARAK RUH

Busurmanlar, ailenin geleceğinin (yani çocukların doğumunun) büyük ölçüde önceden belirlenmiş bir sonuç olduğuna inanıyorlardı. Bir kadının çocuğu olup olmaması kaderdir ve ataların ve tanrı İnmar'ın iyi niyetine bağlıdır.

Kısırlık hem büyü hem de ilaçla tedavi edildi. Yardım etmedilerse, kadın «çocuğu çalabilir» – ve önce baba olmuş başka bir yabancıyla erkekle ilişkiye girebilirdi. Bu ihanet olarak kabul edilmezdi, aşırı ve gerekli bir önlemdi. İlk çocuğunu doğuran anne, başka bir sosyal kategoriye geçer ve başlığını değiştirirdi.

Bir çocuğun doğumuyla ilgili geleneklerde, Busurmanların karmaşık dini fikirleri iyi bir şekilde kendini gösterir. Bir yandan, yenidoğana ruh veren ataların olduğuna inanıyorlardı. Bu nedenle, ebe, hayatının ilk dakikalarında özel ritüeller gerçekleştirdi ve atalarına döndü. Öte yandan, çocuğun vaftiz edilmesi gerekiyordu. Ancak bu Hıristiyan ayini, Busurmanlar arasında da kendi değişikliklerine uğradı.

Vaftiz günü bebeğın doğduğu evde birçok misafir toplanır, çok zengin bir sofraya kurulur. Vaftiz babası olarak birkaç kişi seçilir - üçten yediye

ДУША В ДАР И КРЕЩЕНИЕ

Бесермяне верили, что будущее семьи (а именно рождение детей) во многом предрешено. Будут у женщины дети или нет – это судьба, и она зависит от доброй воли предков и бога Инмара.

Бесплодие лечили и магией, и медициной. Если они не помогали, женщина могла «украсть ребенка» – вступить в связь с чужим мужчиной, уже ставшим отцом. Это считалось не изменой, а крайней и необходимой мерой. Родив первенца, молодая переходила в другую социальную категорию и меняла головной убор.

В обычаях, связанных с появлением ребенка на свет, хорошо проявляются сложные религиозные представления бесермян. С одной стороны, они верили, что именно предки наделяют новорожденного душой. Вот почему в первые же минуты его жизни повитуха проводила специальные обряды, обращалась к предкам. С другой, ребенка надо было крестить. Но и этот христианский обряд претерпел у бесермян свои изменения.

В день крещения в доме, где родился младенец, собирается много гостей, накрывается очень богатый стол. В крестные выбирают нескольких человек – от трех до семи (это число должно быть обязательно нечетным). Виновника торжества выносят лишь ненадолго. Его передают крестным из руки на руки, обязательно над богатым столом (это обещает малышу безбедную жизнь). Приняв его на руки, крестный поворачивает ребенка один раз по часовой стрелке. И так же, над столом, передает следующему. После этого новорожденный считался получившим крещение. Отнести его в церковь могли, например, если он часто болел или был слабым.

ПОЮТ ЖИЗНЬ

Одно из главных богатство культуры бесермян – это их песенная традиция. У них есть свой стиль пения под названием «крезь». Это напевы на все случаи жизни – свадьбу, календарный праздник, тяжелую работу. У крези нет текста как такового, это скорее слог и интонации, передающие то, что у человека на душе. Женщины поют вместе, однако, у каждой своя партия и свое переживание. Это оживляет мелодии, которым уже не одна сотня лет.

Бесермяне считают, для того чтобы петь о жизни, надо ее прожить, а потому и петь крези они учатся до конца своих дней.

По данным переписи 2010 года, в России насчитывается чуть больше двух тысяч бесермян, почти все они проживают в Удмуртии. Бесермяне внесены в список малочисленных народов. Считается, что на резкое снижение численности бесермян (например, в 1926 году их было около 10 тыс.) повлияла политика укрупнения народов, существовавшая одно время в СССР – с 1930-х гг. в переписях населения их причисляли к удмуртам. Однако начиная с переписи 1992 года бесермяне вновь фиксируются в официальных документах как отдельный народ. ■

kadar (bu sayı tek olmalıdır). Olayın kahramanı sadece kısa bir süre için dışarı alınır. Vaftiz babası tarafından elden ele, her zaman zengin bir masanın üzerinden geçirilir (bu, bebeğe rahat bir yaşam vaat eder). Onu kollarına alan vaftiz babası çocuğu bir kez saat yönünde çevirir. Ayrıca, masanın üstünde, bir sonrakine devreder. Bundan sonra, yenidoğan vaftiz olarak kabul edilirdi. Örneğin, sık sık hasta veya zayıfsa onu kiliseye götürülebilirlerdi.

HAYATI ŞARKIYA ÇEVİRENLER

Busurman kültürünün en önemli hazinelerinden biri de şarkı gelenekleridir. Krez denilen kendi şarkı söyleme tarzları var. Bunlar tüm durumlar için melodilerdir - bir düğün, bir takvim bayramı, sıkı çalışma. Krez'in bir metni yoktur, daha çok bir kişinin ruhunda olanı ileten heceler ve tonlamalardır. Kadınlar birlikte şarkı söyler, ancak her birinin kendi payı ve kendi deneyimi vardır. Yüz yıldan daha eski melodileri canlandırıyorlar.

Busurmanlar, hayat hakkında şarkı söylemek için onu yaşamak gerektiğine inanır ve bu nedenle günlerinin sonuna kadar krez söylemeyi öğrenirler.

2010 nüfus sayımına göre, Rusya'da iki binden biraz fazla Busurman var, neredeyse hepsi Udmurtya'da yaşıyor. Busurmanlar küçük halklar listesine dahil edilmiştir. Busurmanların sayısındaki keskin düşüşün (ve örneğin 1926'da yaklaşık 10 bin insan vardı) SSCB'de bir zamanlar var olan halkların genişleme politikasından etkilendiğine inanılıyor - 1930'lardan beri, nüfus sayımlarında Udmurtlar arasında sayıldılar. Ancak 1992 nüfus sayımından bu yana, Busurmanlar yine resmi belgelerde ayrı bir halk olarak kayıtlıdır. ■

КОГДА УДАР МОЛНИИ – БЛАГО

YILDIRIM ÇARPMASI - İYİ ŞEYLERİN OLACAĞINA DAİR İŞARE

Жить в гармонии с природой, верой и собой, чтить традиции, но не бояться перемен, – все это о якутах, одном из самых многочисленных северных народов России.

Doğa, inanç ve kendisiyle uyum içinde yaşamak, gelenekleri onurlandırmak, ancak değişikliklerden korkmamak - tüm bunlar Rusya'nın en çok sayıda kuzey halkından biri olan Yakutlarla ilgili.

Якуты (самоназвание саха или сахалар) как народ появились в результате смешения тюрков с народностями, жившими у среднего течения Лены. Считается, что как этническая общность якуты сформировались к XIV–XV вв. Тем не менее, даже тогда полностью процесс не был завершён: в результате кочевого образа жизни этот народ постоянно перемещался, по пути вливая в нацию новую кровь, например, эвенкийскую.

Якуты относятся к североазиатскому типу монголоидной расы. Во многом их культура и традиции схожи с обычаями центральноазиатских тюркских народов, но всё же есть и неко-

Вир halk olarak Yakutlar (kendi adı Sakha veya Sahalar), Türklerin Lena'nın orta kesimlerinde yaşayan halklarla karışmasının bir sonucu olarak ortaya çıktı. Yakutların XIV-XV yüzyıllarda etnik bir topluluk olarak kurulduğuna inanılmaktadır. Bununla birlikte, o zaman bile, süreç tam olarak tamamlanmadı: göçebe yaşam tarzının bir sonucu olarak, bu insanlar sürekli hareket etti, milletine yollarda yeni kan döküldü, örneğin Evenk kanı.

Yakutlar, Moğol ırkının Kuzey Asya tipine aittir. Kültürleri ve gelenekleri birçok yönden Orta Asya Türk halklarının geleneklerine benzer, ancak yine

торые различия. Язык якутов входит в Алтайскую семью и относится к тюркским наречиям.

Терпение, упорство и высокая работоспособность – национальные черты якутов: несмотря на крайне суровый климат и тяжелые условия жизни, саха испокон веков удавалось пасти скот и вспахивать стылые неблагоприятные земли. Климат также оказал большое влияние на национальный костюм: даже на свадьбу якутские девушки надевают шубы.

К основным промыслам якутов относятся коневодство, охота и рыбалка. В наше время подобными занятиями прокормиться проблематично, поэтому многие якуты задействованы в горнодобывающей промышленности, ведь их регион богат алмазами.

Якуты, саха, традиции, олонхо, обряды, верования

Якуты – традиционно кочевой народ, поэтому в качестве жилища они используют легко разбираемую юрту.

Но не спешите представлять себе войлочный дом, похожий на те, что строят монголы: якутская юрта сделана из дерева и имеет стланую кровлю, по форме напоминающую конус.

В юрте много окон, под каждым из которых устраивают спальные места. Лежаки отделены перегородками, отгораживающими друг от друга небольшие «комнаты», сердце юрты – мазаный очаг. В жаркое время года строят недолговечные берестяные юрты, которые называют урасами. Не всем якутам комфортно в юртах, поэтому начиная с XX века многие из них предпочитают избы.

ТРАДИЦИОННЫЕ ВЕРОВАНИЯ И ПРАЗДНИКИ

Для якутских верований характерно обращение к природе, как к матери, любовь и уважение к ней. При этом есть в отношениях с окружающей средой и некая «несемейная» отстраненность: природу воспринимают как потустороннюю силу, с которой нельзя полностью совладать. У всего сущего, по мнению саха, есть душа и силы. А обряды якутов призваны наладить отношения между многочисленными духами и человечеством.

Есть у саха своё, довольно любопытное объяснение происхождения природных катаклизмов: они возникают, чтобы очистить пораженные злыми духами места.

Таким образом, расколотое или обожжённое молнией дерево чисто от любой скверны и даже может исцелять.

Большое значение имеет богиня Аан, покровительница всего живого, помогающая людям, растениям и животным расти и плодиться. Ритуал с подношениями для Аан проходит весной.

Один из самых важных духов в якутской традиции – хозяин дороги. Его пытаются задобрить небольшими подношениями: на перекрестки кладут конские волосы, монетки, кусочки ткани и пуговицы.

de bazı farklılıklar vardır. Yakut dili, Altay ailesinin bir parçasıdır ve Türk lehçelerine aittir.

Sabır, azim ve yüksek verimlilik, Yakutların ulusal özellikleridir: aşırı sert iklime ve zorlu yaşam koşullarına rağmen, Saka çok eski zamanlardan beri sığırları otlatmayı ve soğuk, verimsiz toprakları sürmeyi başardı. İklim ayrıca ulusal kostümü de büyük ölçüde etkiledi: düğünlerde bile Yakut kızları kürk mantolar giyiyor.

Yakutların ana endüstrileri at yetiştiriciliği, avcılık ve balıkçılıktır. Zamanımızda, bu tür faaliyetlerle beslenmek sorunludur, bu nedenle birçok Yakut, bölgeleri elmas açısından zengin olduğu için madencilik endüstrisinde yer almaktadır.

Yakutlar geleneksel olarak göçebe bir halktır, bu nedenle konutları olarak kolayca sökülebilir bir yurt kullanırlar.

Ancak Moğollar tarafından yapılanlara benzer bir keçe ev hayal etmek için acele etmeyin: Yakut yurt ahşaptan yapılmıştır ve koniye benzeyen panelli bir çatıya sahiptir.

Yurtta birçok pencere vardır ve her birinin altında uyuma yerleri düzenlenmiştir. Şezlonglar birbirinden küçük “odaları” ayıran bölmelerle ayrılır, yurdun kalbi sürülmüş bir ocaktır. Sıcak mevsimde, uras adı verilen kısa ömürlü huş kabuğu yurtları inşa ederler. Tüm Yakutlar yurtlarda rahat değildir, bu nedenle 20. yüzyıldan beri çoğu kulübeyi tercih eder.

GELENEKSEL İNANÇLAR VE BAYRAMLAR

Yakut inançları, bir anne olarak doğaya hitap etme, ona sevgi ve saygı duyma ile karakterize edilir. Aynı zamanda, çevre ile ilişkilerde bir tür “aile dışı” kopukluk vardır: doğa, tamamen kontrol edilemeyen uhrevi bir güç olarak algılanır. Sahaya göre var olan her şeyin bir ruhu ve gücü vardır. Ve Yakutların ritüelleri, sayısız ruh ve insanlık arasında ilişkiler kurmak için tasarlanmıştır.

Saka'nın doğal afetlerin kökeni hakkında oldukça ilginç bir açıklaması vardır: Kötü ruhlardan etkilenen yerleri temizlemek için ortaya çıkarlar.

Böylece yıldırımla yarılan veya yanan bir ağaç her türlü kirlilikten arınır ve hatta şifa verir.

Büyük önem taşıyan, tüm canlıların hamisi olan, insanların, bitkilerin ve hayvanların büyümesine ve üremesine yardımcı olan tanrıça Aan'dır. Aan için adak ritüeli ilkbaharda gerçekleşir.

Yakut geleneğindeki en önemli ruhlardan biri yolun efendisidir. Onu küçük adaklarla kandırmaya çalışırlar: Kavşaklara at kılı, madeni paralar, kumaş parçaları ve düğmeler yerleştirilir.

Yılda iki kez hediye vermenin geleneksel olduğu suyun sahibi daha az önemli değildir: sonbahar ve ilkbaharda. Üzerine bir kişinin görüntüsünün oyulduğu huş ağacı kabuğundan bir tekne ve buna bağlı kumaş, kurdele vb. parçalarından oluşurlar. Suya bıçak, iğne ve diğer keskin nesnelere düşürmeyin: bu, su sahibini rahatsız edebilir ve rahatsız edebilir.

Ateşin sahibi yaşlı ve kır saçlı, amacı kötü ruhlara kovmaktır. Ateş, ışık ve sıcaklığın sembolü olarak Sakha'ya her zaman saygı duyulmuştur.

СЕМЕЙНЫЕ И ОБРЯДОВЫЕ ТРАДИЦИИ ЯКУТОВ

Не менее важен хозяин воды, дары которому принято подносить дважды в год: осенью и весной. Они состоят из берестяной лодочки, на которой вырезано изображение человека, и привязанных к ней кусочков ткани, лент и т. д. В воду нельзя ронять ножи, иглы и другие острые предметы: это может обидеть и оскорбить хозяина воды.

Хозяин огня стар и седовлас, его предназначение – изгнание злых духов. Огонь, как символ света и тепла, саха всегда почитали. Его опасались тушить и переносили на новое место в горшках, поскольку пока теплится пламя – семья и домашний очаг находятся под защитой.

Баай Байянай – дух леса – помощник во всем, что касается охоты. Некоторых животных якуты ещё в древности выбрали как священных, наиболее близких к Баай, а потому установив табу, запретили их убивать и употреблять в пищу. К таким животным относились гусь, лебедь, горностай. Царём птиц считался орёл. Главным среди зверей и самым почитаемым среди якутов был медведь. И в наше время многие верят в чудодейственную силу оберегов из его когтей или зубов.

Корни якутских праздников уходят в древние обряды, среди которых важнейшим считается Ысыах, отмечаемый в начале лета. В ходе праздника вокруг молодых берёз на поляне делают коновязь. В наше время подобное действие ассоциируют с дружбой всех народов, проживающих на территории Якутии, ранее же оно символизировало Мировое дерево. Ысыах – день семейный и празднуется людьми всех возрастов.

Важная часть праздника – окропление огня кумысом, а затем обращение к божествам с просьбой о ниспослании таких благ, как удача, мир и т. д. Якуты надевают традиционный костюм, готовят национальные блюда, пьют кумыс. В ходе трапезы надо обязательно сидеть за одним столом со всей семьёй, родственниками ближними или дальними. Ысыах – веселый праздник с плясками, хороводами, состязаниями в борьбе, перетягивании палки, стрельбе из лука.

СЕМЕЙНЫЕ ОБРЯДЫ И ТРАДИЦИИ

Современная якутская семья мало отличается от среднестатистической российской. А ведь вплоть до 19 века у саха было распространено многоженство. Согласно якутской традиционной модели семьи, каждая из жен жила отдельно, соблюдая собственный уклад жизни, быт, хозяйство. Связать себя узами брака якуты предпочитали в 16-25 лет. Когда семья жениха шла свататься к родителям невесты, за девушку принято было уплачивать калым. В случае, если жених слишком беден, он мог украсть невесту, а деньги «отработать» позже.

Для защиты дома и скота от порчи, сглаза и злых духов до сих пор в некоторых улусах при-

Söndürmekten korktular ve tencerelerde yeni bir yere nakledildiler, çünkü alev parlarken aile ve ocak korunmuştu.

Bayanay Bayanay - ormanın ruhu - avcılıkla ilgili her şeyde bir yardımcı. Eski zamanlarda bile, Yakutlar bazı hayvanları Baai'ye en yakın kutsal olarak seçtiler ve bu nedenle öldürme ve yemelerine bir tabu koydular. Bu tür hayvanlar arasında bir kaz, bir kuğu, bir ermin bulunur. Kartal, kuşların kralı olarak kabul edildi. Hayvanlar arasında ana ve Yakutlar arasında en çok saygı duyulan ayıydı. Ve zamanımızda, birçoğu pençelerinden veya dişlerinden muskaların mucizevi gücüne inanır.

Yakut bayramlarının kökleri, en önemlileri yaz başında kutlanan Ysyakh olan eski ritüellere kadar uzanır. Bayram sırasında, çayırdaki genç huşların etrafına bir at direği yapılır. Zamanımızda, böyle bir eylem, daha önce Dünya Ağacı'nı sembolize ederken, Yakutya topraklarında yaşayan tüm halkların dostluğu ile ilişkilidir. Ysyakh bir aile günüdür ve her yaştan insan tarafından kutlanır.

Bayramın önemli bir kısmı, ateşe kıymız serpmek ve ardından tanrılara iyi şans, barış vb. Yakutlar geleneksel bir kostüm giyer, ulusal yemekler pişirir ve kıymız içerler. Yemek sırasında tüm aile, yakın veya uzak akrabalarla aynı sofrada oturmak zorunludur. Ysyakh, danslar, yuvarlak danslar, güreş yarışmaları, sopa çekme, okçuluk ile neşeli bir bayram.

AILE AYINLARI VE GELENEKLERİ

Modern Yakut ailesi, ortalama Rus ailesinden çok az farklıdır. Ancak 19. yüzyıla kadar Sahalar arasında çok eşlilik yaygındı. Yakut geleneksel aile modeline göre, eşlerin her biri kendi yaşam biçimini, yaşam biçimini ve hane halkını gözlemleyerek ayrı yaşıyordu. Yakutlar 16-25 yaşlarında düğüm atmayı tercih ettiler. Damadın ailesi gelinin anne babasına kur yapmaya gittiğinde, kız için bir kalym ödemek adettendi. Damat çok fakirse, gelini çalabilir ve parayı daha sonra “çalıştırabilir”.

нимается целый ряд мер. Для удачного заговора имеют значения такие, казалось бы, мелочи, как орнамент на одежде, «правильные» украшения, особенная утварь. Одних заговоров недостаточно, также необходимо проведение специальных обрядов, при помощи которых саха надеются получить хороший урожай, увеличить поголовье скота, родить здоровых детей и т. д.

Большое значение имеют старые обычаи и традиции. Женщинам нельзя смотреть на волшебный камень Сат, который находят в желудках или печени животных и птиц, иначе он утратит свою силу. Сат заворачивают в бересту и конский волос, берегут как зеницу ока, ведь с его помощью можно призвать дождь, ветер, снег. Первое особенно важно в случае засушливой погоды, ведь плодородие почвы во многом зависит от своевременного полива.

ИНТЕРЕСНЫЕ ФАКТЫ О ЯКУТАХ И ЯКУТИИ

Самая известная составляющая якутского фольклора – эпос олонхо, считающийся видом поэзии, но по звучанию скорее напоминающий оперу. Благодаря древнему искусству олонхо до нашего времени дошло множество народных якутских сказаний. Вклад олонхо в фольклор народов мира так велик, что в 2005 году его включили в список культурного наследия ЮНЕСКО.

Одно из популярных якутских блюд – строганина: тонко нарезанная замороженная рыба.

Площадь Якутии больше площади Аргентины.

Примерно четверть от мировой добычи алмазов приходится на Якутию.

Более сорока процентов территории Якутии находится за Северным Полярным кругом.

Когда саха едят мясо медведя, перед началом трапезы они подражают вороньему крику. Таким образом они защищаются от духа медведя, выдавая себя за птиц.

Якутские лошади пасутся сами по себе, за ними не присматривает пастух. ■

Evin ve hayvanların zarar görmemesi için nazardan, kötü ruhlardan ve yine bazı uluslarda bir takım tedbirler alınmaktadır. Başarılı bir komplo için giysilerdeki süs, “doğru” süslemeler ve özel mutfak eşyaları gibi görünüşte önemsiz şeyler önemlidir. Tek başına komplolar yeterli değildir, ayrıca Saha'nın iyi bir hasat almayı, hayvan popülasyonunu arttırmayı, sağlıklı çocukları doğurmayı vb. umduğu özel ritüeller yapmak da gereklidir.

Eski gelenek ve görenekler çok önemlidir. Kadınlar, hayvanların ve kuşların midelerinde veya karaciğerinde bulunan Sihirli Taş Sat'a bakmamalıdır, aksi takdirde gücünü kaybeder. Sat, huş ağacı kabuğu ve at kılı ile sarılır, göz elması gibi beslenir, çünkü onun yardımıyla yağmur, rüzgar, kar diyebilirsiniz. Birincisi, özellikle kuru havalarda önemlidir, çünkü toprak verimliliği büyük ölçüde zamanında sulamaya bağlıdır.

YAKUTLAR VE YAKUTİSTAN HAKKINDA İLGİNÇ GERÇEKLER

Yakut folklorunun en ünlü bileşeni, bir şiir türü olarak kabul edilen ancak daha çok bir operaya benzeyen epik olonkho'dur. Olonkho'nun antik sanatı sayesinde, birçok Yakut halk efsanesi günümüze ulaşmıştır. Olonkho'nun dünya halklarının folkloruna katkısı o kadar büyük ki, 2005 yılında UNESCO kültürel miras listesine dahil edildi.

- Yakut'un popüler yemeklerinden biri stroganinadır: ince dilimlenmiş donmuş balık.

- Yakutya bölgesi Arjantin bölgesinden daha büyük.

- Dünya elmas üretiminin yaklaşık dörtte biri Yakutya'da.

- Yakutya topraklarının yüzde kırkıdan fazlası Kuzey Kutup Dairesi'nin ötesindedir.

- Saka ayı eti yediğinde, yemeğe başlamadan önce bir karganın çığlığını taklit ederler. Böylece kendilerini kuş kılığına girerek ayının ruhundan korurlar.

- Yakut atları kendi başlarına oturlar, onlara bir çoban bakmaz. ■

Midea - производитель Бытовой техники №1 в Мире

Ваш проводник в Легкую жизнь

mideakz

mideakz.com